

host1

bilancujeme literaturu 2012 — klaus je nahý! co viewegh? —
český komiks vysílá — dandy arthur breisky — próza václava kahudy
měsíčník pro literaturu a čtenáře
leden 2013 — cena 89 Kč

host

Úvody k novým ročníkům časopisu se většinou píše samy. Nové plány, změny, předsevzetí a naděje, že tento rok budeme zase o něco lepší. Číslo, které držíte v ruce, se však spíše než dopředu ohlíží zpátky přes rameno. Stěžejní část tvoří šest bilančních textů, které hodnotí prozaickou, básnickou i překladovou tvorbu uplynulého roku, a tomu všemu předchází rozsáhlá diskuse nad stavem naší literatury v roce 2012. Oproti předchozím letům, kdy se výraznější tituly hledaly na dnech rýžovacích pánví jen obtížně, přinesl loňský rok konečně i několik větších valounů, které jsou snad předznamenáním, že i v novém roce se objeví více pozoruhodných literárních událostí.

Tak jako doposud se je budeme v *Hostu* snažit vyhledávat, pojmenovávat a interpretovat, a to rovněž v nových rubrikách, které tímto číslem otvíráme. Díky tomu, že v redakci došlo v posledních letech ke generační obměně a vedle spisovatele a kritika Jana

Němce se redaktorkou stala také výrazná kritička Eva Klíčová, bude se *Host* snažit více profilovat jako časopis kritický a „názorotvorný“. Postoje redaktorů a blízkých spolupracovníků na aktuální literární témata budou čtenáři nacházet kromě stávajících oddílů (kritika, recenze, „K věci“) také v nové rubrice „Názor“. A naopak přibude rovněž rubrika retrospektivní — „Druhá řada“, která se bude věnovat knihám, jež si v knihovně z nejrůznějších důvodů zasunujeme do zadní řady.

Jeden z účastníků diskuse o stavu české literatury charakterizoval rok 2012 jako nadechnutí. Chápejme to jako naději, že se po několika letech, kdy pod vodou zadržovala dech, zase vynořila nad hladinu. Za celou redakci *Hosta* přeji Vám i literatuře, aby rok 2013 byl pro všechny úlevným vydechnutím.

Miroslav Balašík, šéfredaktor

Host — měsíčník pro literaturu a čtenáře
Číslo 1 | 2013, ročník XXIX
vyšlo v Brně 18. ledna 2013

Radlas 5, 602 00 Brno
tel.: 733 715 765
tel./fax: 545 212 747
redakce@hostbrno.cz
www.hostbrno.cz

Miroslav Balašík | šéfredaktor
Martin Stöhr | zástupce šéfredaktora
Marek Sečkař | redaktor
Jan Němec | redaktor
Eva Klíčová | redaktorka
Olga Trávníčková | jazyková redaktorka
Petr M. Dorazil | sazba, technický redaktor
Ivana Motrincová | tajemnice redakce

Redakční rada | Petr Bilík, Pavel Hruška, Petr Hruška,
Anna Kareninová, Aleš Palán, Martin Pilař, Tomáš Reichel,
Vladimír Svatoň, Jan Štolba, Jiří Trávníček

Grafická úprava | Martin Pecina
Písma | Tabac & Comenia Sans (Suitcase Type Foundry)
Ilustrační doprovod a obálka | Eva Maceková
Tisk | Tiskárna Grafico, s. r. o., Opava

Vydává Spolek přátel vydávání časopisu Host
(ičo 48 51 48 53) & Host — vydavatelství, s. r. o.,
s laskavou finanční podporou Ministerstva kultury ČR
a statutárního města Brna • | • | • | • | •

Člen sítě kulturních časopisů Eurozine
(www.eurozine.com) eurozine

Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod číslem
MK ČR E 6632 ISSN 1211-9938
Vychází 10 čísel za rok (kromě července a srpna)

Roční předplatné 690 Kč (půlroční 345 Kč)

Distribuuje Kosmas, s. r. o., Lublaňská 34, 120 00 Praha,
tel.: 222 510 749, www.kosmas.cz
Předplatné na adrese redakce
Zasílání předplatného zajišťuje firma
5P agency, s. r. o., Masarykova 18,
664 42 Modřice, tel.: 545 425 241
cena 89 Kč, předplatné 69 Kč

Nevyžádané texty nevracíme
ani nelektorujeme. Doporučujeme
zasílat je klasickou poštou
s uvedením zpáteční adresy.

HOST

krátce

- 4 osud Příběh a dílo snad
ne zapomenuté (Ota Filip)
- 4 vzpomínka Správně rozžehnout
(Roman Ráž)
- 5 volá pen klub Free the Word!
(Markéta Hejkalová)
- 6 ateliér Šmelc & Chrám (Martin Stöhr)
- 7 přes rameno Zpět v Evropě (-jn-)

téma

- 9 Rok prozaických nadějí a básnických jistot.
Bilance české literatury za rok 2012
- 18 Eva Klíčová: Jemně zklamaná
očekávání. Rok 2012 v české próze
- 20 Dora Kaprálová: Čekání na smích
a konec světa. Česká próza v roce 2012
- 22 Ondřej Nezbeda: Pohasínající majáky.
Chaos v překladové literatuře roste
- 24 Jovanka Šotolová: Well well..., ma belle.
I mimo anglosaskou produkci stále
vychází řada zajímavých knih
- 26 Simona Martínková-Racková: Posuny
a návraty. Česká poezie v roce 2012
z pohledu editorky Nejlepších českých básní
- 28 Petr Štengl: Nebyla jak leklá ryba.
Česká poezie v roce 2012 z pohledu
autora, editora a nakladatele

deník spisovatele

- 30 Balla: Ležím a přemýšlím

druhá řada

- 31 Vratislav Maňák: Opojný zvuk plechu

esej

- 33 Martin Puskely: Klaus je nahý!
A co Viewegh?

šlosarka

- 39 Sport (s. r. o.)

k věci

- 41 Lukáš Růžička: Český komiks vysílá,
ale s šumem. Co už nechybí a co stále
chybí českému komiksu?

rozhovor

- 47 O Češích se dozvím vždycky víc ze Škvoreckého než z novin.
Se spisovatelem Zygmuntem Miłoszewským o jeho knihách a o Polsku
-

kalendárium

- 51 Libor Vykoupil: Básník Haussmann
-

názor

- 53 Miroslav Balašík: Hodnota roku
-

historie

- 55 Milan Hes: Sám se svým stínem.
Příběh Arthura Breiského

KRITIKY A RECENZE

kritiky

- 64 Jakub Grombří: Jdi na západ, mladá žena
Petra Hůlová: Čechy, země zaslíbená
- 66 Kryštof Špidla: Svět jako divadlo
Václav Holanec: Herci
- 68 Tomáš Prokúpek: Cesta
do komiksového pravěku
Helena Diesing: Český komiks
01. poloviny 20. století
- 70 Vladimír Stanzel: Život v textech
Jaroslava Janáčková: Návraty
(K české literatuře od K. J. Erbena
po Ladislava Fukse)
-

recenze

- 72 Jakuba Katalpa: Němci
- 73 Svatava Antošová: Skoby. Punkt Memory
- 74 Martin Stöhr: Smích ze snu
- 75 Erin Morgensternová: Noční cirkus
- 76 Bruce Duffy: Neštěstí bývalo mým bohem
- 77 Delphine de Viganová: Noc nic nezadrží
- 78 Goce Smilevski: Freudova sestra
- 79 Liliana Lazarová: Země prokletých
- 80 Martin C. Putna: Křesťanství
a homosexualita: Pokusy o integraci
- 81 Peter Høeg: Děti chovatelů slonů
- 82 Kari Hotakainen: Slovo boží
-

telegraficky

- 83 Jakub Řehák: Co hledat v poezii

ČTENÍ NA LEDEN

beletrie

- 87 Stefan Grabiński: Po přímce
- 93 Václav Kahuda: Proč to nikdo nezastaví?
-

nová jména

- 101 Hana Roguljićová: Norská pohádka
- 108 Lukáš Rymeš: Hosté v malých kavárnách
-

- 110 **hostinec**

Na stránkách (a obálkách) *Hosta* v novém roce vítáme **Evu Macekovou**, mladou slovenskou výtvarnici, která nyní žije a působí v Praze. Vystudovala ateliér Ilustrace a grafiky na VŠUP, věnuje se volné tvorbě, je spoluautorkou „značky“ *Dr. Laborátor*, která se věnuje tvorbě autorské módy a doplňků. Zajímají ji také možnosti sítotisku, úprava a vazba autorských knih. Ilustracemi přispívá do magazínu *Živel*.

osud

Příběh a dílo snad
ne zapomenuté

Básník Josef Toman-Tománek

Pan Josef Toman, který žil přes čtyřicet let v americkém exilu, by se v listopadu 2012 dožil sta let. Zemřel měsíc před svými narozeninami ve Vojenské nemocnici v Praze-Střešovicích. Po pohnutém životě se splnilo básníkovy velké přání — zemřel ve vlasti.

Josef Toman se narodil roku 1912 v Kupačově, české vesnici na Volyni, kam se čeští kolonisté, vesměs věřící křesťané, přistěhovali na pozvání cara v sedmdesátých letech devatenáctého století.

V dubnu 1944, když se fronta (od roku 1941 už podruhé) převalila přes Volyň, která byla tehdy součástí sovětské Ukrajiny, ze 40 000 volyňských Čechů se dobrovolně přihlásilo asi 12 000 „Volyňáků“ do československého armádního sboru v Sovětském svazu. Nešli bojovat za Stalina, ale za to, aby se po válce mohli ze sovětské Volyně vrátit do osvobozené, demokratické vlasti. Od roku 1918 byla Volyň součástí Polska, ale na podzim 1939 ji postihlo neštěstí. Když si Hitler se Stalinem rozdělili Polsko, Volyň připadla Sovětskému svazu. Do našeho armádního sboru se přihlásil i Josef Toman. Bojoval od Dukly až na Moravu.

Po válce se Josef Toman usadil na Podbořansku, kde se po únoru 1948 zapojil do odbojové činnosti proti komunistům. Krátce před zatčením se mu podařilo uprchnout do americké zóny v Bavorsku. Později se vystěhoval do New Yorku. Zde pokračoval ve své literární činnosti, kterou započal na podzim roku 1944 právě na Dukle. V USA psal a vlastním nákladem vydával

Josef Toman-Tománek se svým vnukem na fotografii z novoročního přání, New York 1980

básnické sbírky a také skládal vlastenecké písně. Jeho literární dílo je dojemné i bojovné, přesvědčivě vypovídá o smutcích i nadějích českých emigrantů v Americe.

S panem Tomanem — psal pod pseudonymem Tománek — jsem se v New Yorku několikrát setkal. Žil velmi skromně, živil se jako pomocný či příležitostný dělník a vše, co si vydělal, investoval do vydání svých básní. Vydal asi pětadvacet básnických sbírek. Část jich mám ještě doma, část jsme s manželkou věnovali Bavorské státní knihovně, kde jsou uloženy na „věčné časy“. Americké úřady panu Tomanovi několikrát nabízely, aby si požádal o americké státní občanství, básník však vždy odmítl s prohlášením, že chce v cizině žít jako básník a občan československé demokracie, kterou komunisté v roce 1948 zničili. Americké úřady jeho argumenty respektovaly.

Nezapomenu nikdy na naše poslední setkání. Jeli jsme s panem Tomanem na hřbitov do New Jersey. Tam mi básník ukázal

svůj budoucí hrob, který si koupil i s pomníkem, na němž už bylo do šedého mramoru vytesáno: *Josef Toman-Tománek 19. 11. 1912 — ...*

„Už jsem si zaplatil kameníka,“ řekl mi, „až umřu, doplní na pomníku datum mého úmrtí.“ Když se básník počátkem devadesátých let stěhoval z New Yorku zpět do vlasti, uhradil velkou část stěhování prodejem svého hrobu a pomníku na hřbitově v New Jersey.

Vlast básníka Josefa Tomana-Tománka dosud neoceníla. Nikoho z českých literárních historiků ani novinářů nenapadlo básníka navštívit, pohovořit s ním a zhodnotit jeho životní literární dílo. Jen armáda si na svého poddůstojníka vzpomněla a vyznamenala ho za jeho boj proti nacistům. V jeho rodné obci, v Kupačově na dnes ukrajinské Volyni, nese jedna z hlavních ulic jeho jméno.

Ota Filip

volá pen klub Free the Word!

Free the Word! znamená doslova „Osvobodte slovo!“ a stejně se jmenuje literární festival, který od roku 2008 pořádají některá národní centra světového PEN klubu v různých místech světa — například v Londýně, Istanbulu, Jižní Africe, Mexiku, Maroku... Někdy jsou to místa, kde je svoboda slova porušována nebo ohrožena — tak je tomu například v Mexiku, které je, aspoň podle mezinárodního PEN klubu, mimořádně nebezpečnou zemí hlavně pro novináře. Jindy je festival součástí světového kongresu PEN klubu (například v roce 2009 v Linci nebo 2011 v Bělehradě), případně jiných

knížních či literárních akcí. Spojení festivalu s kongresem je sice na první pohled logické, ale poněkud formální — někteří účastníci kongresu čtou a jiní účastníci kongresu je poslouchají, účast nejenom laické, ale dokonce i „literární“ veřejnosti, tedy místních autorů, kritiků a novinářů, je až na výjimky minimální. Tomu se české centrum PEN klubu chtělo vyhnout, a proto jsme — přinejmenším pro začátek — spojili festival s Podzimním knižním veletrhem v Havlíčkově Brodě. Chtěli jsme využít zájmu čtenářů a novinářů a upozornit na význam svobody slova. Při loňském „zkušebním“ ročníku festivalu Free the Word! bylo hlavním tématem Bělorusko a také česko-rakouské vztahy (což souviselo s připomínkou dvojnásobného výročí Karla Havlíčka Borovského — v roce 2011 uplynulo 190 let od jeho narození a 155 let od smrti).

Na letošní festival, který se konal při 22. Podzimním knižním veletrhu 19. a 20. října 2012, jsme pozvali několik zahraničních autorů — z Kurdistanu (přijeli básnířka a v současné době také irácká diplomatka v Sýrii Berivan Dosky, hudebník žijící v Teplicích Rashid Khalil a jeho otec, spisovatel Muhammad Khalil, novinář Nejip Balay, který pracuje v Praze v rozhlasové stanici Svobodný Irák a je také členem vedení exilového kurdského PEN klubu), ze Srbska (Saša Stojanović, prozaik, autor česky vydaného románu o válce v Kosovu *Svár* a organizátor pozoruhodného literárního festivalu Think tank v jihosrbském městě Leskovac) a ze Slovenska (prozaik a člen slovenského PEN klubu Jozef Banáš, v jehož některých románech se s minulostí vyrovnávají hrdinové, kteří nestáli v přímé opozici k moci). Z českých

autorů se na festivalu představili prozaici Jiří Kratochvíl, Michal Viewegh, Kateřina Tučková, Roman Ludva, Jiří Hájíček, Ludvík Vaculík a Irena Obermannová, básník, prozaik a nakladatel Martin Reiner, nekonformní básník Milan Kozelka (jehož uváděl o generaci nebo dvě mladší Jan Těsnohlídek) a několik studentů tvůrčího psaní z Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem (Michela Schwarzová, Vojtěch Němec, Adam Krupička a Tomáš Suk) pod vedením Ivo Haráka.

Čtení a besedy byly zakomponovány do programu veletrhu, takže ne každý návštěvník si musel nutně uvědomit, že právě sleduje festival Free the Word! a ne „pouze“ doprovodný program knižního veletrhu — ale o to vůbec nešlo. Cílem bylo, velmi obecně řečeno, připomenout, jak je důležitá svoboda nejen pro literaturu, ale pro veškerou lidskou existenci, a to připomenutí by v současném Česku mohlo být bohužel zase aktuální. Říká se, že svoboda je nedělitelná, přesto pro lidi v různých místech na světě může znamenat něco jiného. Berivan Dosky z Kurdistanu mluvila o tom, že největším kurdským snem je moci mluvit svým mateřským jazykem, kurdsky, nejen doma, ale i ve škole, v pracovním životě, číst kurdské knihy, sledovat kurdské vysílání v rozhlase a v televizi, nebát se trestu za to, že dítě promluví kurdsky, což bohužel v Turecku pořád ještě neplatí. Saša Stojanović mluvil o tom, že Srbové „počítají“ svobodu od pádu Miloševičova režimu, ale i o tom, že dnes znovu sílí nacionalistické hlasy a tendence, které odmítají uznat realitu (např. existenci nezávislého Kosova) a raději jítí neblahé vášně z minulosti. Tématu svobody slova

se svým způsobem dotkla i vystoupení Michala Viewegha a Ireny Obermannové, jejichž poslední knihy (Vieweghův *Mráz přichází z Hradu* a Obermannové *Tajná kniha* a následující *Panoptikum české*) mohou být považovány za kontroverzní — jakkoliv nelze srovnávat situaci českých autorů, byť vystavených kritickému mediálnímu zájmu, se situací třeba právě Kurdů v Turecku. Společným jmenovatelem knih, z nichž četli ostatní čeští autoři, by mohlo být vyrovnávání se s komunistickou minulostí, tedy s dobou nesvobody. To je nosné téma románů *Dobrou noc, sladké sny* Jiřího Kratochvíla či *Žitkovských bohyní* Kateřiny Tučkové, ale výrazně zaznívá i v románu *Rybí krev* Jiřího Hájíčka a objevuje se i v téměř detektivních povídkách Romana Ludvy *Falzum*.

Festival uváděl předseda českého PEN klubu Jiří Dědeček, na jeho přípravě spolupracovala Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě a podpořilo ho Ministerstvo kultury ČR, Město Havlíčkův Brod a UniCredit Bank. Další, v pořadí již třetí ročník českého festivalu Free the Word! se bude konat při 23. Podzimním knižním veletrhu — 18. a 19. října 2013 v Havlíčkově Brodě.

Markéta Hejkalová

vzpomínka Správně rozžehnout

Za Janem Trefulkou

Čestný chlap, vždy málo slov, ale každé sedí. Ať už je to při psaní kritik, vlastní prózy, v redakci, samizdatu, PEN klubu nebo

Jan Trefulka a Jan Skácel v šedesátých letech

v Obci spisovatelů. Zejména v těch posledních dvou organizacích jsme vždy stáli o to, aby byl mezi námi. Právě pro ta jeho slova. Nerozkecaná, výstižná, na která bylo spoolehnutí.

Jenže pro něj bylo v posledních letech už z Brna (kamkoliv) dost daleko. Nezradí tě přátelé, zradí tělo! Cévy, nohy a takové ty věci v nás, které léta nevnímáme, a najednou se tak hloupě přihlásí. A všechno je hned obtížné!

Jo, to kdysi, ale je to už přes padesát let, mu nevadily ani ty strmé schody zchátralého domu na Veselé, kam se uchýlilo nakladatelství Blok!

Už přes rok mi tam trčí knížka drobných intimních povídek. Co s ní bude? Vyjde? Nevyjde? Vyškrábu se nahoru a ptám se. Honza na mě mrkne, ušklibne se a vysvětlí: „Chtějí, aby tam bylo něco o práci!“ Nemusí říkat, kdo to chce. To přece všichni víme. Jsou to *tři ká*: K — jako krajský výbor, K — jako KSČ, K — jako Klimeš.

Ta „3 K“ vyžadují, aby v knížce byla aspoň jedna povídka, která by

zachycovala, jak tomu vznešeně říkají, pracovní proces. Ve fabrice, na stavbě...

„Bez toho ta knížka nevyjde,“ usmál se Honza a znovu na mě tak pěkně mrkl. „Tak s tím něco udělej.“

V takových věcech jsme si tenkrát dobře rozuměli. Nebylo třeba nic vysvětlovat, na nic se ptát, o čemkoliv diskutovat.

Co neudělá mladý kluk pro prvotinu? Vydal jsem se na stavbu. V té době zrovna dostavovali pozdější brněnskou chloubu — hotel International. Vyrůstal od nakladatelství Blok jen pár kroků. Nebyla to tedy cesta dlouhá, jen otravná.

Dřepěl jsem na té stavbě pár dnů a koukal. Pak jsem napsal, jak se lidi mají rádi a jak na sebe nevráží i při tom betonování.

Honza povídku zařadil do mé knížky a ohlásil *třem ká*, že je to OK.

Taková to byla doba! Formalismus v umění zakázán. V každodenním životě bohatě uplatňován. Tak, že nás všechny nakazil. Dodnes se z něj léčíme.

Při korekturách se na mě ale Honza jednou opravdu vážně podíval.

„Poslyš,“ řekl, „tady píšeš, že vstoupil do pokoje a rožnul světlo! Tak to ne. Nikdo nic nerožnul. Rozžehnul, jasný?!“

Zastyděl jsem se a poděkoval mu. No ano, rozžehnul.

O té práci, kterou jsem v povídce tak povrchně popisoval, už dávno nic nevím. Ale *rozžehnul* si pamatuji dodnes. A kdykoliv čtu, a že je to často, jak někdo „zcela jinak“ zařídí, aby v pokoji svítíl lustr, hlasitě nad takovým špatným výrazem zvolám: „Rozžehnul, kamaráde, rozžehnul!“

Protože na tohle Honzovo poučení nikdy nezapomenu. Vysvětlil mi, že chceme-li se kdekoliv na cokoliv pořádně podívat, abychom to poznali a lépe se v tom orientovali, musíme si na to pořádně posvítit a především správně rozžehnout.

Tak díky, Honzo...!

Roman Ráž

ateliér Šmelc & Chrám

na fotografiích Václava Jiráska

Průhledy do světa, který na svých fotografiích zachytil Václav Jirásek (nar. 1965), mimořádně zaujmou. Nepochybuji o tom, že čtenáři *Hosta* jsou dostatečně vnímaví a tyto „obrazy“ není nutné nijak zvlášť dopovídat. Avšak i rutinní pokus dát dohromady odstavec, který snímky faktograficky okomentuje, narazil na obtíže. Kdo jsou ty bytosti? Kde leží ten svět? Jaké jsou pohnutky, které k jeho stvoření vedly? Jirásek cyklus prezentoval už v říjnu

2010 v prostorách pražského Ateliéru Josefa Sudka pod názvem UPSYCH 316a. Zkratka skrývala sousloví *Universální psychiatrický chrám*. Je to skutečné místo, které se podle rozhlasové reportáže dostupné na internetu nachází „v severních Čechách“. Sem někdy v roce 2003 Jirásků zavedl kamarád Čaroděj. S fotografem v relaci vystupuje i předseda JSD (*Jedinečného Svatopěstitského Družstva*), jež je zřizovatelem a dodavatelem „chrámu“. Půvabný text místopředsedy JSD, který jsme prostřednictvím autora fotografií obdrželi, informuje mimo jiné o přivtělení Jednotek ŠŠ (*Špruzení Šmelcu* — dávného společenství s alchymistickými kořeny a symbolikou) k JSD a dalších podobných věcech, takže čím víc se v tom člověk ztrácí, tím více začíná rozumět a užívat si půvabů této „hry doopravdy“. Předseda JSD Martin Kouček, který vystupoval ve zmíněné rozhlasové reportáži, hovoří o „širokém prostoru pro hodně citlivé lidi“, o přístřeší, prostředích a „odděleních“, která jsou ve věčném pohybu a rekonstrukci. Jirásek zase připomíná, že svět, který se mu otevřel, jej zprvu „dráždil svým dekorativismem“ a „zvláštní psychický náboj jej spíše děsil než inspiroval“, ale časem si ho získala „zvláštní imaginace“ společenství a začal se na místo vracet. Je zjevné, že k věci nepřístupuje jen jako dokumentarista, ale ve spolupráci s přítomnými aktéry své záběry částečně inscenuje. JSD samozřejmě není první a jediné „podzemní“ (či umělecké) společenství lidí, které si buduje alternativní svět (rituály apod.). Je to však počin aktuální a na rozdíl například od starší Skupiny BKS (*Bude konec světa*), u níž je přítomna úřednická obsese

kafkovského ražení (samozřejmě jen jako jeden z mnoha odstínů jejich tvorby), je to jakési „konání bez kontur“; jako by se těkavost dnešního světa promítala i do nepevnosti dnešního „zásvětí“. Opravdu *dnešního*? Ne třeba *budoucího*? Kdoví, jak bylo řečeno, dopovídat se zapovídá! Jisté je však to, že Václav Jirásek, na prahu „devadesáté“ člen umělecké skupiny *Bratrstvo*, vystudoval v letech 1984–1990 malbu na AVU v Praze. V poslední době se věnuje především fotografii a patří k nejlepším a nejznámějším českým fotografům doma i ve světě. Vítejte jeho snímky v lednovém *Hostu*.

Martin Stöhr

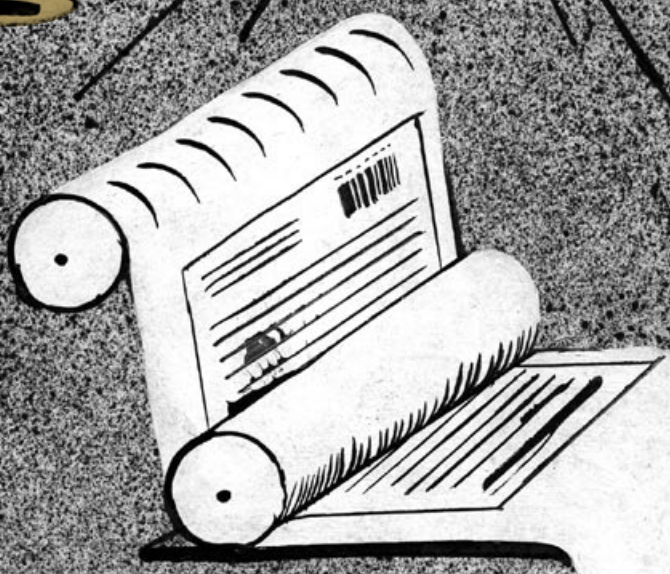
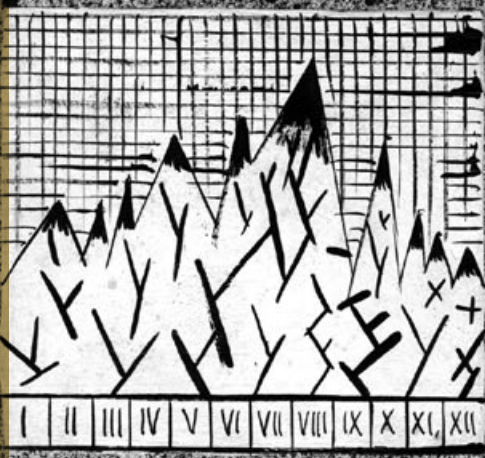
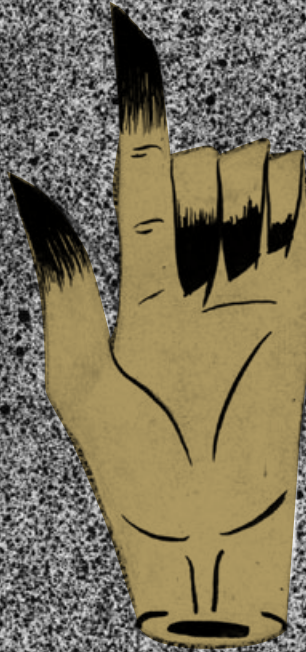
přes rameno Zpět v Evropě

„V roce 1989 Polsko sousedilo se třemi státy. Nicméně jen o pár let později už žádný z nich neexistoval. Během jednoho pamětihodného podzimu se naplnil sen Milana Kundery: země z naší části Evropy se vrátily z Východu, kde se omylem ocitly, zpět tam, kam patří — ne-li přímo na Západ, pak alespoň do středu,“ píše šéfredaktor Jacek Purchla ve svém editoriale. *Dědictví, kultura a současnost*, stojí nikoli náhodou v podtitulu revue *Herito*, vydávané Mezinárodním centrem kultury v Krakově. Z různých periodik, která se pokoušejí překračovat hranice zemí (nejen) bývalé Varšavské smlouvy, je *Herito* patrně nejambicióznější: profesionálně vypravený velkoformátový čtvrtletník, tištěný na ušlechtilém papíře, důsledně dvojjazyčný (polsko-anglický), s exkluzivním obsahem.

Do redakce *Hosta* už před časem dorazilo číslo 7, tematicky věnované příběhům ze zemí, které už neexistují: zejména NDR a země bývalé Jugoslávie. Pověstinou esejistické texty zkoumají proměnu identity či ostalgiu, která v nástupnických zemích občas zaznívá. Číslo přináší také dlouhý a důkladný rozhovor s Magdou Vášáryovou, především o vztazích mezi Čechy a Slováky („V každém případě česká knihkupectví neprodávají slovenské knihy a v české trafice nekoupíte slovenské noviny, a to ani v Praze...“) a také podrobnou recenzi knihy Vladimíra Macury *Šťastný věk*.

-jn-

Rok prozaických nadějí a básnic/ kých jistot

Bilance české literatury za rok 2012

Veřejná diskuse „Česká literatura 2012: první bilance“ proběhla na půdě Ústavu pro českou literaturu AV ČR koncem listopadu. Úvodem představily své teze o literárních událostech uplynulého roku kritičky Marta Ljubková a Simona Martínková-Racková, poté se do debaty zapojili dva kritikové působící v ÚČL: Jiří Trávníček

a Jiří Zizler. Ve třetím kole zazněly otázky, komentáře a názory z publika, tvořeného kritiky, literárními vědci, autory, studenty, učiteli, nakladateli i čtenáři. Ti se společně pokusili překonat stav, který editor Jan Šulc vyjádřil v rozhovoru pro *Tvar* č. 19/2012 větou: „Stali jsme se společností míjejících se lidí, kteří si vedou své oddělené monology.“

Z publika:
Ani nemůžeme zavřít dveře,
jak je tady narváno.

První kolo: teze

Marta Ljubková: 1. Po loňském roce skoro bez románů jsme se dočkali opět větších útvarů, přičemž knihu vydali i prozaici, kteří se na delší dobu odmlčeli (Zuzana Brabcová, Jakuba Katalpa) — v tomto ohledu se jedná o „zajímavější“ rok, a dají se tedy čekat překvapení i při rozdávání literárních cen; nemáme za sebou rok bůhvíjak pronikavý, alespoň je však z čeho vybírat — snad by se dalo říct: rok nadechnutí.

2. Inspirace historií — autoři se i nadále obsedantně obracejí do historie ve snaze napsat „velký román“, jejich texty jsou přitom stále fragmentární — děleny do více časových rovin, seskládány z různých typů textů, s různými vypravěči atd. Žádný objevitelský krok na tomto tematickém poli tedy učiněn nebyl (Jakuba Katalpa, Kateřina Tučková, Jiří Hájiček).

3. Etablování autoři nepřinášejí nic nového, formální experiment se letos nekonal, autoři rezignují na jazykovou originalitu, spisovatelé publikující opakovaně nezveřejnili žádné výjimečné, průlomové, ale spíše jen řadové dílo (Petra Hůlová, Miloš Urban).

4. Tendence k příběhovosti je kritikou aplaudována a snaha vyprávět bývá kvalifikována jako hlavní přínos a kvalita díla, přičemž od jazykové nebo formální roviny se zcela odhlíží — velký kritický ohlas románu *Žitkovské bohyně* Kateřiny Tučkové se podle mého odvíjí hlavně od silného, napínavého příběhu, stejně tak další román ohlížející se do historie za individuálním osudem ovlivněným velkými dějinami — *Rybí krev* Jiřího Hájička (v případě obou děl recenzenti psali o „adeptech“ na Literu); ze stejného důvodu byl podle mého názoru přeceněn debut Marie Michlové.

5. Znovu se objevují esejistická a/nebo autobiografická díla (Eva Kantůrková, Anna Blažíčková, Lubomír Martínek, Eliška Vlasáková) jako východisko ze slepé uličky. Tedy životní suma jako pokus o současný text, který v domácí próze posledních let chybí (Petra Hůlová píše novelu ze současné Prahy, ale jejími hrdiny jsou imigranti).

6. Nejprekvapivější a nejpozoruhodnější je pro mě literární návrat Zuzany Brabcové, próza *Stropy*: je to (postmoderní) román nejlepší domácí tradice — složitá kompozice, vypravěčské pásmo se střídá v průběhu jediného odstavce, provázané metafory a symboly, paralelní světy a časoprostorové roviny; text vyžaduje aktivní čtenářskou participaci, je plný tajemství a nedořečenosti, nepopírá svoji umělost, ale reflexe psaní (tudíž sebereflexe) je v něm velmi neokázalá.

Simona Martínková-Racková: Rok 2012 pro mě není ani „rokem *Darmat*“, ani „rokem *Kapitalistických básní*“, jak provokativně navrhuje jedna z otázek na pozvánce na tuto „první bilanci“. Pokud jde o poezii, je pro mě rokem rozvíjení několika výrazných tendencí posledních let. A také rokem příslibů — a návratů.

NÁVRATY: Po několikaleté odmlce letos vydala nové sbírky řada renomovaných autorů, jako je právě autor *Darmat* Petr Hruška, dále pak Milan Děžinský, Petr Halmay, Radek Malý, Věra Rosí či Martin Stöhr, a to z větší části až nyní, v závěru roku. V jeho průběhu jsem ty texty, které považuji za nejzásadnější a které mě osobně nejvíce zasáhly, „potkávala“ spíše v časopisech, případně zatím jen na autorských čteních. Mám na mysli zejména nové, knižně dosud nepublikované básně Kateřiny Rudčenkové, Jitky N. Srbové, Petra Borkovce, Adama Borziče, Kamila Boušky, Jakuba Řeháka či Viktora Špačka.

TENDENCE: 1. Ráda bych zdůraznila, že nerada zobecňuji, neboť je zřejmé, že například jen samotná frekvence určitého tématu nevyovídá zhora nic o kvalitě oněch textů či o jejich přesvědčivosti. Nicméně při přípravě sborníku *Sto nejlepších českých básní 2012* jsem se — kromě jiného — setkala s řadou básní, které se nějakým způsobem dotýkají našeho života „tady a teď“. Záběr sahá od explicitně společenskokritických textů až po básně s výrazným existenciálním rozměrem.

2. K básním, které na mě letos zapůsobily nejintenzivněji, patří několik poem. Odhodlání k rozsáhlejším celkům pokládám za cosi zásadního. Domnívám se totiž, že vyovídá o zvyšujícím se „sebevědomí“ mladší generace básníků a básnířek (narozených zhruba po polovině sedmdesátých let), o jejich potřebě a odvaze komplexněji se vyslovit k vlastní existenci a tím zároveň implicitně i k našemu „teď a tady“ („já v tomto světě“).

3. Další tendenci posledních let spatřuji v příklonu k hutné obraznosti, k poezii stavějící na metaforičnosti, takže některé texty působí téměř jako šifry na hranici srozumitelnosti. Jan Štolba v této souvislosti hovoří o tom, že se básníci stávají „posly nesrozumitelných zpráv“. S takovouto poezií jsem se setkala například v debutu Pavly Medunové *Za každý vnější den*, zřejmě nejvýraznější letošní prvotině.

4. Zřejmou tendencí je sblížení poezie a prózy, a to z obou stran. V poezii se objevují „narrativní tendence“, sklon vyprávět, svědčit, zaznamenávat (především ve sbírce Miroslava Huptycha *Noční linka důvěry*, zejména v její první polovině, ale jen částečně, a jiným způsobem též v civilní, „rodinné“ poezii Petra Hrušky a zase jinak

Simona Martínková-Racková a Marta Ljubková

například v drsné a přímočaré, někdy téměř anekdotické „příběhové“ poezii Milana Kozelky). K nejméně výrazným letošním textům pak jednoznačně řadím rytmizovanou prózu básničky Svatavy Antošové *Skoby*. *Punkt Memory*, která staví na experimentálním využití jazyka chatů a blogů. Autorka překračuje hranice žánrů i tím, že svůj text prezentuje formou performance s využitím hudby a propriet takřka divadelních (paruky, plyšového medvěda, růžence...).

VYHLÍDKY: V každém případě mi tento rok potvrzuje to, o čem jsem přesvědčena již několik let — že současná česká poezie je na tom dobře, a zdá se, že i lépe než próza. Jediné, co jí chybí, je více možností, jak se dostat k širší čtenářské obci. Proto považuji za velmi potěšující zprávu, že festival Svět knihy bude v roce 2013 zasvěcen právě poezii. Očekávání a zvědavost pak jistě vyvolává nová podoba literárního obytveníku *Tvar* pod vedením básníka Adama Borziče.

Pavel Janáček: Jedna píšete o poezii, druhá o próze. Máte přehled i o tom druhu, kterým se primárně nezabýváte? Nebo jsou dnes kritické uzavření ve svých specializacích? Platí i v tomhle tvrzení Jana Šulce z nedávného rozhovoru ve *Tvaru*, že jsme se „stali společ-

ností míjejících se lidí, kteří si vedou své oddělené monology“?

ML: Čtu i poezii, ale samozřejmě ne v takové šíři jako prózu. Všimám si trendu jisté angažovanosti poezie, re-spektive snahy vyjádřit se k současnému dění, k životu „tady a teď“. V tomhle má próza určitý handicap, jako kdybychom v ní současnost chtěli stále hodnotit víc prizmatem historie. Román ze současnosti mi tu tedy chybí, ale možná jsem ho prostě jen přehlédla. A dnes se do-zvím, že existuje.

PJ: Takže čtete třeba i *Kapitalistické básně* nebo *Seme-nišť zmrdů*?

ML: Bez toho bych se rozhodně... neobešla.

SMR: K české próze jsem se letos vrátila, ale spíše abych dohnala nějaké resty z posledních let. Četla jsem Bala-bána a starší věci Radky Denemarkové i Hany Androni-kové a dalších autorů. Z novinek na doporučení přátel *Žitkovské bohyně* Kateřiny Tučkové. Příliš mě nenadchly, hlavně pokud jde o jazykovou stránku.

Publikum...

Druhé kolo: antiteze

PJ: Jakým způsobem na teze Simony Martínkové-Rackové a Marty Ljubkové pohlížejí Jiří Trávniček a Jiří Zizler? A jaké jsou jejich čtenářské zkušenosti z tohoto roku?

Jiří Zizler: Přednesené teze rozhodně nepovažuji za výrazně kontroverzní. Něco bych ale formuloval mírněji, než jak to zaznělo u Marty Ljubkové, ať už jde o ty slepé uličky, protože eseje a autobiografie jsou mými oblíbenými žánry, anebo o pohled současného románu do minulosti — pro mě je pohled do minulosti projevem velmi lidské tendence, a ne výrazem jakési obsedance či patologie.

Pokud bych sám měl formulovat určité teze, tak mi připadá, že dochází k jakémusi téměř až definitivnímu etablování mainstreamu, zejména v oblasti prózy. Máme autory, kteří už velmi dobře vědí, čeho a jak chtějí dosáhnout, dovedou velice dobře spolupracovat s médii, vybírat si témata a dodat trhu novou práci každý rok. Za což samozřejmě platí jistým stereotypem.

Druhou tendencí je určitý návrat otázky angažovanosti. Angažovanost, která kdysi vyletěla dveřmi, se nám pozvolna vrací oknem. Ještě nevíme, co to všechno zna-

mená, a je ještě brzo, abychom ji hodnotili. Nejde jen o to, že si básníci všimají žebráků, bezdomovců nebo rostoucí sociální nerovnosti. Spíše se tady prosazuje nové paradigma spolu s tím, jak dochází k odkouzlování kapitalismu. S čímž se musíme nějak vyrovnat všichni.

Zatřetí lze na řadě textů pozorovat upadající roli redaktorů a kritiků. Na počátku devadesátých let vřdycy nezvládali jazykově stylistickou stránku knih, což se dnes snad již neděje. Úkolem redaktora je však také iniciovat posuny, proměny či vývoj textů. A k tomu bohužel nedochází, což je pak vidět na příkladu prací, jako jsou *Vyhnaní* Františky Jirousové nebo debut Marie Michlové *Smrt Múz*.

Čtenářských zážitků zase tolik nemám. Autoři, kteří mě letos mohli zklamat, mě zpravidla zklamali už v minulých letech, takže jsem se zklamání vyhnul. Včera jsem ale dočetl novou prózu Zuzany Brabcové, která mě uhranula už svým prvním textem *Daleko od stromu* z roku 1984. Její další dvě prózy mě víceméně nezasáhly, ale tohle je myslím návrat ke kořenům... Řekl bych, že Brabcová napsala jednu z knih roku. Je to próza svým způsobem velmi syrová a naturalistická, odehrává se na detoxu pražské psychiatrické léčebny, zároveň je velmi imaginativní. S naznačenou látkou spojuje také jakousi

Foto Ondřej Lipár

...a diskutující: Jiří Trávniček, Jiří Zizler, moderátor Pavel Janáček, Simona Martínková-Racková, Marta Ljubková

groteskní, až komickou optiku. Takže se v ní setkávají slzy a smích.

Pokud mám něco vyzdvihnout z poezie, tak je to poslední sbírka Milana Děžinského *Tajný život*. Velmi srozumitelně a prostě vypovídá o tom, co jsou naše skutečné životy a co je v nás to autentické. Také se mi líbily poslední básně Kateřiny Rudčenkové v *Souvislostech*.

Jiří Trávniček: Já se profesně zabývám spíše tou druhou stranou hřiště, tedy čtenáři. Asi mě už nějakou dobu baví víc to, co se čte, než to, co se píše, ale tím jsem ještě neopustil hřiště, na kterém se pohybujeme, jenom jsem převlékl dres a hraji za jiné družstvo. Se současnou českou prózou jsem tento rok v nějakém vášnivém objetí nebyl. Něco jsem sice četl, ale čtenářská erotika mě vedla jinudy. Vzpomněl bych zde především Sofi Oksanovou a její druhý román *Stalinovy krásy*. Sice možná o něco slabší než autorčin román předchozí, ale opět mimořádný. Za významný ediční počin považuji také antologii rozhovorů s českými překladateli *Slovo za slovem*. Říká mnohé o sedmdesátých a osmdesátých letech, ale ne černobíle. Jsem velký fanda knižních interview a zde bych upozornil na jeden zvláště vydařený — *Tokij-*

ské květy s Ludvíkem Armbrustrem, českým jezuitou, který úspěšně působil v Japonsku.

Pro mě je rok 2012 rokem tří mimořádných básnických sbírek. Jsou to *Darmata* Petra Hrušky, *Noční linka důvěry* Miroslava Huptycha a *Smích ze snu* Martina Stöhra. Spojuje je fakt, že jde o sbírky tří ve vlastním životě dobře usazených mužů, u kterých se ani neočekávají nějaké velké posuny, ať už v názorech nebo v poezii. Hruška se nicméně posunul až k určité angažovanosti. Osobně mi vyhovuje to, že nemluví politickým slovníkem, ale rozvíjí témata zmaru: že si nerozumíme, že vlastně nemáme s kým mluvit, že vzkazy míří do prázdna. Podobné je to u Huptycha, zejména v první části jeho knížky, která mě navíc fascinuje tím, že je to triumf knihy jako artefaktu. U Stöhra mě zaujalo, jak podstoupil od svého literátského „megajá“. V předchozí sbírce si o sobě začal myslet, že může psát jako velký spisovatel a hodně to tematizovat, zatímco tady je cítit odstup až sebeironie. Je to zároveň poezie něčím domácká, domovská, ale něčím se dotýká i témat univerzálních.

Pokud jde o teze, které zatím zazněly, rád bych reagoval na váš despekt k mainstreamu... Již zaznělo jméno Kateřiny Tučkové a Simona sama říkala, že její román

četla na doporučení přátel. V *Žitkovských bohyních* tu tedy najednou máme fenomén, který nějakým způsobem lidi propojuje, který zafungoval. A my jej zaprvé odsuneme do mainstreamu a zadruhé z něj uděláme jakousi paraliteraturu. To je pro mě paradox. Osobně se domnívám, že dělení na onu vysokou experimentální literaturu a mainstream už tady nějakou dobu neexistuje. Minimálně ze čtenářského pohledu.

ML: Považuji se za poučenějšího čtenáře, nečtu, abych si odpočinula. U literatury mě baví, když mi nějakým způsobem klade překážky. Nevím, jestli tomu musíme říkat přímo hra na vysokou literaturu, ale přece jenom si myslím, že cílem kritiky by mělo být i vyjádřit, že to které dílo je náročnější a vybočuje z toho, co se v současné próze děje. Když budeme jenom přitakávat čtenářskému vkusu, tak potom kritika asi nemá význam.

PJ: Když jsme spolu na Vltavě natáčeli běžný *Kritický klub* o *Žitkovských bohyních*, byl jsem až překvapen, jak jste právě vy román pochválila....

ML: A na tom pořád trvám. Nepřipadá mi špatný, ale nepřipadá mi ani jako průlomová literární událost.

PJ: Co je váš nejhorší zážitek z literárního života uplynulého roku? Co byste si z něj jen neradi zopakovali?

JT: Nevím, jestli je to přímo zážitek, ale sleduji tendenci, která teď vyhřezla v polemice Evy Klíčové a Adama Borziče. Mám pocit, že se tu radikalizuje určitý „bezargumentační“ levicový proud, který nacházím i v *Ádvoje* a který mě děsí. Tam se neargumentuje, tam se jen nálepkuje. Když se mi nehodí názor protivníka, tak jeho soud označím za pomýlený a udělám z něho neoliberalá. V internetové diskusi mě to nepřekvapí, ale na úrovni kulturních časopisů bych vůči tomu očekával jistou rezistenci, tam by se měl spíše kultivovat veřejný prostor. Znáám lidi, kteří *Ádvojku*, když jim přijde, hodí rovnou do kamen.

PJ: To je, abych tak řekl, velmi symbolický způsob vyrovnání se s texty, které nás ohrožují... Nejsou ale právě polemiky tím společným prostorem, kde se naše kultura monologů, abych připomněl Jana Šulce, může změnit v kulturu dialogu? Ať už se v takové polemice objeví jakékoli rétorické figury, nesignalizuje především, že se tu objevují společné prostory, o které stojí za to vést spor? A není takový signál něčím, co by nás mělo těšit?

JT: Myslím, že polemizovat se dá věcněji, míč pak může zůstat ve hře déle. Nemusí to vypadat, jako že „její názory se mi nelíbí“, tak z ní udělám „neoliberálku“. Kdyby tam byla i nějaká argumentace, mohla by následovat protiargumentace, čímž by se mohl zapojit i někdo další, a tak dále. Mrzí mě, že na podobný způsob debaty jsou ochotni přistupovat lidé od kultury.

JZ: Nikdy jsem nepatřil ke kritikům Michala Viewegha a jeho tvorbě jsem se pořádně nevěnoval, ale zaujalo mě, že autor, který léta tak tvrdě bojuje proti bulváru, teď suverénně přebere bulvární klišé, stereotypy a mýty. Groteskním pohledem na Václava Klause v knize *Mráz přichází z Hradu* autor něco důležitého zastírá, nasazuje lidem milosrdné klapky na oči. Protože fenomén Klaus se tu nezrodil z ničeho. Klaus sem nespadl z Marsu ani ho sem nevystřelili z Kremlu nějakým dělem „car puška“. Ten fenomén se tu nějakým způsobem vyvíjel celých dvacet let. A možná tíží lidé, kteří by za svým modrým guru před dvaceti lety šli přes mrtvolu — ten kondicionál patrně ani není nutný —, se mu nyní pošklebují, že je teplouš a agent Moskvy. To je problém toho českého maloměšťáctví, problém odezdikezdismu, který nás sužuje už celé dvacáté století.

SMR: Když jsem vybírala básně do knihy *Sto nejlepších českých básní 2012*, tak jsem měla co dělat, abych byla dostatečně „hodná“. Dostala jsem k dispozici dejme tomu sto sbírek, z toho sedmdesát jsem sice poctivě přečetla až do konce, ale okamžitě odložila. A to přílišné zjednodušování, o kterém mluvil Jiří Trávniček, mi vadí také.

ML: Pro mě byla strašně smutným zážitkem poslední próza Petry Hůlové, protože jsem si autorky vysoce cenila, čtu ji ráda. Kniha *Čechy, země zaslíbená* mě jednoduše zarmoutila.

Třetí kolo: publikum

Jaroslav Císař, Praha — město literatury: Když jste představovali literární tvorbu roku 2012, cítil jsem z vašich vystoupení, že jste hovořili zapáleně, ale nehořeli jste. Domníváte se, že některý z domácích titulů může oslovit i čtenáře v zahraničí?

ML: Osobně jsem někdy překvapená, co všechno se překládá. Mám pocit, že je toho docela dost, více než bychom očekávali. Ale kdyby mi zahraniční nakladatelé položili nůž na krk, abych jim něco doporučila, tak bych řekla, že letos není nutné knihy dovážet ausgerechnet od nás.

JT: Na toto téma proběhla diskuse na *iLiteratuře*, které jsem se také zúčastnil. Byl tam třeba Paul Wilson, známý překladatel Škvoreckého a spolupracovník kapely Plastic People. On má českou literaturu rád a hodně pro ni udělal. Říkal tam, že české literatuře chybí Stieg Larsson, takový nějaký velký politický román. Kdybych měl vybrat, co může zaujmout čtenáře, jako jsem já, tak by za překlad stála právě asi Tučková...

ML: ... Ta se bude překládat zcela jistě, o tom jsem přesvědčená. Překladaťel venku mají poměrně přesný přehled o tom, co se tady děje.

Karel Piorecký: Diskuse se točí kolem současné prózy, ale poezie se zatím moc nedotkla. Co tu o ní zaznělo od Simony — že vycházejí rozsáhlejší básnické texty hutnější obraznosti a že se zároveň množí díla angažovaná či politická —, mi asociuje jedno období v minulosti, kdy tato kombinace básnických skladeb a angažovanosti byla velmi produktivní, a to je historická avantgarda. Také zmíněná polemika mezi Klíčovou a Borzičem se odehrála mimo jiné kolem sbírky Milana Kozelky, kterou Eva Klíčová označila za bitvu ze starých válek, čímž, jak tuším, myslela právě návrat k dědictví avantgardy. Další moment, který mě k téhle otázce vede, je sbírka *Kapitalistické básně*. Jejím autorem je Jan Kubíček, publikující pod pseudonymem Klement Václav Lakatoš. Osobně ji považuji za velice zajímavou, pro mě je právě tohle nejmilejší debut minulého roku. Ta sbírka se programově hlásí k dědictví avantgardy, k poetismu, dadaismu a tak dále. Lze tedy dnes pozorovat inspirativní návrat k dědictví avantgardy, nebo je to iluze?

SMR: Polemiku Borziče s Klíčovou jsem nečetla, ale myslím, že by se současná situace dala přirovnat k období dvacátých, třicátých let v tom smyslu, že dochází k velkému rozkvětu poezie, že je tady hned několik silných proudů, které spolu i určitým způsobem polemizují, laicky řečeno soupeří. Mám z této mnohosti radost. Pokud jde o *Kapitalistické básně*, osobně se mě nedotkly žádným způsobem. Co na nich vy sám shledáváte zajímavého a přelomového?

KP: Připomenu situaci loňského roku, kdy se teoreticky debatovalo o angažované poezii. *Kapitalistické básně* jsou z prvních zdařilých pokusů ji realizovat. Ani způsob, jakým se autor snaží přistoupit k časové tematice a ke kritičnosti, tu dosud nebyl. Troufám si tvrdit, že to souvisí se širší tendencí v mladší české poezii, totiž s tendencí ke konceptuálnímu pojetí básnického díla. Co tím mys-

lím: Kubíček sbírku nepodepsal svým jménem, což mu mnozí vyčítají. Vzal si podivný pseudonym, což vysvětluje tak, že ty texty nejsou jeho, že se jedná o kolekci textů nalezených, různým způsobem deformovaných a upravených. Jsou to texty neosobní, nesubjektivní. Jsou to texty, jejichž význam se začíná objevovat, až když je čteme prizmatem konceptu, který té knížce vtiskl Kubíček. On sám tu metodu nazývá „sémiotickým terorismem“. Když ji čtenář přijme, sbírka se mu začíná otevírat.

PJ: *Kapitalistické básně* jsem četl jen zběžně, ale překvapilo mě na nich množství literárních stylizací, skrze něž se současná politická poezie děje. Rád bych se také ještě vrátil k jednomu autorovi, jehož jméno zde zaznělo. Na půdě řádného *Kritického klubu* jsme se nedávno setkali s Jakubem Vaníčkem a Josefem Chuchmou nad Kozelkovou sbírkou *Semenišťe zmrdu*. Zaujalo mě přitom, jak protikladná stanoviska Kozelkovo psaní vyvolává. Když jsem si dělal mezi kolegy z ústavu před dnešní debatou takovou interní anketu o letošní poezii, zaznamenal jsem, jak se názory na současnou tvorbu polarizují. Jeden by *Manhattanský deník* od Kozelky nezmínil ani náhodou, ale dva další naopak ano. Jeden pokládá Hruškova *Darmata* za autorovu druhou nejhorší knihu, jiný za jeho knihu nejlepší. Jako by se literární pozice vědomě vyostřovaly, a tím se otevírá otázka hodnoty a kultury. Právě to mi na současnou literární situaci přijde zajímavé.

Ondřej Zajac: Rád bych se přítomných zeptal, jestli si nemyslí, že česká literatura je až příliš uzavřená v Česku. V próze se tolik neorientuji, ale u poezie mám pocit, že překladů zajímavých současných autorů je tady pomálu. Už tu zaznělo, že domácí poezie jde několika směry, které spolu navzájem soupeří. Jsou z toho cítit i nějaké vnější vlivy, anebo je to jenom hrabání se na vlastním písečku?

SMR: Nemám pocit, že by česká poezie byla pod nějakým zásadním vlivem ze zahraničí. Letos tu ale vyšly zajímavé překlady například polské poezie, v *Ádvojce* o ní byla speciální příloha; tenhle časopis se překlady obecně hodně zabývá. Osobně jsem byla třeba na čtení současné polské básničky Justyny Bargielské a její poezie mi přišla výborná. Připadalo mi, že má mnoho společného s některými proudy, které vznikají zde. Nemyslím si, že by to bylo dáno nějakým přímým vlivem, ale určitě se tu dá mluvit o spojnici nebo jiné formě příbuznosti.

JZ: Kromě *Ádvojky* bych rád vyzdvihl třeba nakladatelství Fra, které vydává současnou světovou básníky. Velkou

práci odvádí Petr Borkovec, který seznamuje čtenáře s řadou myslím hodně zajímavých autorů.

JT: Patrně nikdy tu nebylo takové množství překladů jako v současnosti. Problém je spíš to, že asi padesát procent z překladové produkce bylo za poslední rok z angličtiny. To je trošku nepoměr a možná tady chybí větší zvědavost vůči menším literaturám. Řekl bych, že problém není v množství ani v kvalitě, ale ve struktuře. Uvítal bych nějaký Odeon, který by uměl udělat řadu světové prózy současné, na kterou by byl spoleh, tak jako byl spoleh na ten dřívější Odeon.

Alena Fialová: Ráda bych se vrátila k *Rybí krvi* Jiřího Hájíčka. Zajímalo by mě srovnání se *Selským barokem*. Liší se už tempem vyprávění, kdybych to zjednodušila, tak *Selský baroko* mě rozčilovalo a *Rybí krev* uspávala. *Selský baroko* vyšlo v roce 2008 a byl to začátek literárního návratu do nedávné historie. Nyní je toto téma možná už trošku vyčerpané, patří k němu Radka Denemarková, Kateřina Tučková a další.

PJ: A teď ještě Jakuba Katalpa se svými *Němci...*

AF: To jsem ještě nečetla.

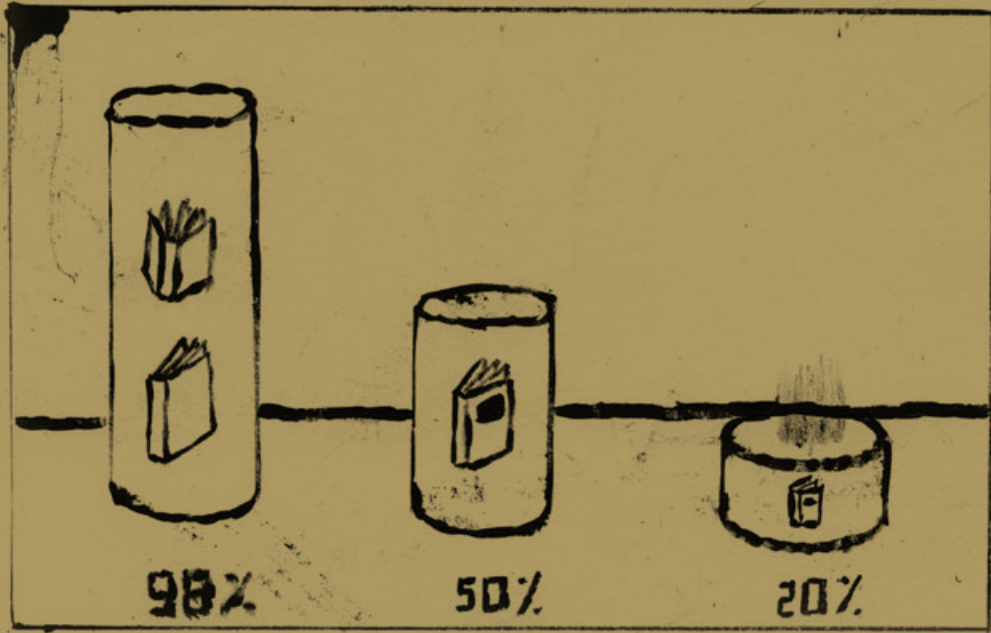
ML: Radši ani nečtěte. Myslím, že jste to trefila úplně přesně. V *Selským baroku* s tím jeho detektivním pátráním po padesátých letech se snoubila čtenářská přitažli-

vost a téma, které se mezitím stalo téměř obsedantním. Prakticky nejde otevřít současný český román, aby nebyl aspoň částečně situován do historie. *Rybí krev* v tom není až tak výbušná, obrací se k normalizaci, která je jako téma jednak už literárně zpracovaná, druhak zůstává i trošičku apolitická. V Hájíčkově popisu osmdesátých let skoro jako by neexistovala tehdejší politická situace. Jakási zvučela tam sice je, ale je to zatlačeno do pozadí. Druhým problémem je, že Hájíček nezlepšil svůj jazyk, což mi vadilo už v *Selským baroku*. Strašně špatně konstruuje dialogy, jsou úplně neživotné a jeho postavy jsou v tomto smyslu mdlé.

PJ: Po *Selským baroku* bychom *Rybí krev* mohli nazvat „selským klasicismem“. Je to vlastně ženský pandán ke klasické mužské chandlerovce, na které bylo založeno *Selský baroko*. A nejen proto, že v *Rybí krvi* je v centru vyprávění hrdinka. Přiznávám, že nepoznám špatný styl, ale vím, jestli mě text unáší, což je právě případ Hájíčkovy románu. Navíc má happy end jako z červené knihovny — mezi lidmi, kteří se spolu tak úplně nenaučí mluvit o důležitých věcech asi až do konce života, dojde k porozumění.

Diskuse proběhla v přednáškovém sále Ústavu pro českou literaturu AV ČR v Praze 27. listopadu 2012. Spolupořadatelem byl ČRo 3 Vltava.

Zpracoval Stefan Segi.

Jemně zklamáná očekávání

Rok 2012 v české próze

Eva Klíčová

Během loňské bilanční debaty o české próze na Ústavu pro českou literaturu AV ČR jsem si v zásadě posteskla nad tím, že se autoři drží historie dvacátého století jako veš kožichu, zatímco prudce žhavá současnost leží prozaickým ladem.

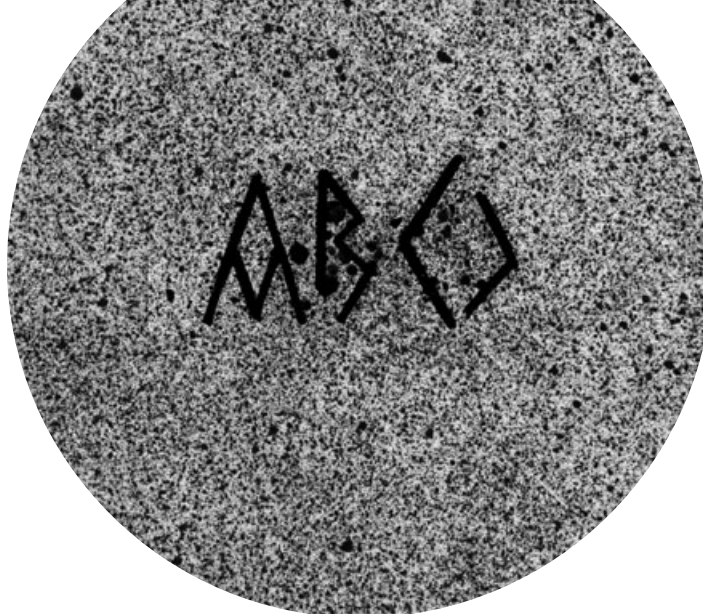
Ani rok 2012 nepřinesl román, který by nesmiřitelným vhledem analyzoval nitro současné české společnosti, ideálně v kombinaci s novou, literárně neparazitující obrazností, jazykovou expresivitou a neotřelostí. Pokud čeští autoři své prózy do současnosti umísťují, záhy před ní couvají do výsostné (občas apokalyptické) fikce nebo ryze osobních zákoutí. Ovšem ne že by zcela chyběla vůle se s mravy dneška poprat. Například prezidentské téma stále okupuje Michal Viewegh, loni v románu *Mráz přichází z Hradu*. Bohužel tak činí způsobem, který zůstává silně závislý na publicistice a fabulačně se zvrhává do panoptikální frašky, která nesděljuje nic, co by čtenář nevěděl, souznít lze nakonec pouze na úrovni posměšku a znovu potvrzené deziluze. To Petra Hůlová našla daleko nosnější téma v příběhu ukrajinské uklízečky v novele *Čechy, země zaslíbená*. Naneštěstí taktéž uvízla na půli cesty — příběh se rozběhne do mnoha stran a skončí. Výjevy ze života ženy z Východu konfrontované s pražským Západem zůstávají kaleidoskopickými postřehy, jež se nezarávají pod povrch směrem ke skrytým příčinám. Asi by to chtělo více nekorektnosti.

Realismus revival

Hněvivý, společensky diskutovaný román tedy nepřišel ani v roce 2012. Nakonec musím vzít zavděk titulem, který se sice vrací do minulého století, nicméně do jeho sklonku — *Rybí kreví* Jiřího Hájíčka. Dějově komorní román z éry budování a pomalého spouštění Temelínu se mi jeví, k mému výše popsanému čtenářskému očekávání, jako interpretačně nejvýbojnější. Postavy rekonstruují tehdejší mentalitu i atmosféru, které byly s to ze socialismu plynule přikročit k „raně kapitalistickému“ postkomunismu. Autor, věrohodně vyprávějící ženskou ich-formou, v pohledu na dějiny zdola obsáhne určitý maloměstský oportunismus, apatii i bezmoc. Právě osmdesátá léta lze považovat za svého druhu zajímavé místo pro vyhlídku směrem k dnešním dnům. Jiří Hájíček zároveň kultivovaně reprezentuje výrazné rysy hlavního proudu soudobé prózy — rodinný, partnerský či intimní prostor, historičnost a jakousi verzi realismu, tedy kvality, které jsou blízké i oběma dalším románům, jež vzpomenu.

Na rozdíl od Hájíčka se Marie Michlová ve *Smrti Múz* stylizuje do vypravěče-muže. I tentokrát jde o minulost. Co je pro mě povzbudivé, není to minulost česko-německého soužití za neblahých okolností druhé světové války, která se do jisté míry stala nevyčerpatelnou zásobárnou dramatických zápletek. Michlová přináší téma zpoza hrušen české kotliny, jež je zároveň literární i univerzální. Převážně vtipnou konverzační linkou vystavěný příběh neumětela, který se literární slávou nakonec vyrovná Byronovi, svému generačnímu předchůdci a vzoru, otevírá otazníky konstituující literární dějiny — spisovatelskou

popularitu, všednost a slávu, autorské motivace, průměrnost i genialitu. Michlové román ve mně vzbudil obdiv nepochybnou obsesí nezvyklým tématem a zároveň čistým vyprávěním jdoucím po věcnosti, nikoliv po exhibici za účasti nánosů postmoderní tropiky a narativních extempore. Román *Smrt Múz* sice není ani ze současnosti, ani nevíří jiné než čistě literární debaty, nicméně empatická sonda do duševna historické postavy — a navíc spisovatele —, oproštěná od sebevýlevu, obohacuje náš literární biotop o nadčasové téma a svým způsobem rovněž o skoro zapomenutou formu drobnokresby na velkém formátu.

Abych své úvodní východisko popřela do třetice, a to totálně, musím jmenovat román Jakuby Katalpy *Němci*. Již název dává tušit, že jsme zase zpátky: rodinná historie, druhá světová válka a opět Němci. Protentokrát příběh říšské Němky a jejího učitelování v Sudetech. Román má výraznou, melancholicky syrovou atmosféru, hlavní hrdinka je našťástí intelektuálka a neřekla bych, že nějak přecitlivělá. Ani Katalpa není náchylná k operně vypjatým zápletkám a krvelačným výjevům. Vlastně se drží celkem zpátky, vzhledem k době je zde mrtvých pomálu. Katalpin pohled na výsek minulosti, který je u nás tematizován snad nejčastěji, charakterizuje domnělá křivda, odloučení a neporozumění. Rána kdysi otevřená Radkou Denemarkovou se zde zaceluje.

Mezi postmodernou a spotřebním čtivem

Nutně mě mnohé z české prózy minulo, možná i něco, co by lépe vyhovovalo mé představě o soudobém společenském románu. Hájíčka, Michlovou i Katalpu lze převést

na společného jmenovatele. Pasou víc po zajímavých tématech než po formálních výbojích, jejich poetika má v sobě něco cudného, co prochází autorskou sebekontrolou a snad i ohleduplností ke čtenáři. Modernistický imperativ šokovat maloměšťáky a jejich vkus se vyčerpal, navíc onen starý dobrý maloměšťák, střežící „tradiční hodnoty“, je dnes ohroženým druhem. Ostatně možná lze šokovat právě jistou zdrženlivostí, což je příhodné v situaci, kdy mezi spotřební bestsellery patří i pornografie a ke všemu ještě pro ženy — jistě, pánové se raději podívají, než aby se prokousávali několikasetstránkovými svazky jakési šedivé trilogie. Příklonem k realismu lze navíc upoutat pozornost mnohých intelektuálních zastánců starých postmoderních pořádků — i když budou spíše jen iritováni než šokováni. K tomu všemu třímá nyní pokrokové veslo angažovanosti poezie; stane-li se, že jej jednou převezme próza, doufám jen, že si uchová soudnost a onen smysl pro realismus, s nímž se bratříčkuje už dnes, povýší na kritický.

Nakonec k těm zklamáním očekáváním — všechna byla příjemná. Próza si zkrátka teče svým vlastním kriticky neregulovaným korytem. A to je dobrá zpráva.

Autorka je redaktorka Hosta.

Čekání na smích a konec světa

Česká próza v roce 2012

Dora Kaprálová

Ohlédnutí za česky psanou prózou loňského roku bude vzhledem k titulům, které jsem přečíst nestihla, notně okleštěné. Tímto se nereflektovaným knihám a jejich autorům i autorkám pokorně omlouvám.

Z loňských knih, které jsem přečetla, případně o nich psala, mě však zaujala takřka konstantní tendence české literatury posledních dvou dekad. Tou je uměřená realistická reflexe (zvláště česko-německé) historie dvacátého století, autorská podřízenost příběhu a tomu odpovídající korektně popisný styl próz. Co mi v přečteném vzorku chybělo?!

Jemně rafinovaná, experimentální hra s jazykem a humor, jenž by nebyl samoučelný, nýbrž tvořil by samozřejmou vrstvu formálně inovativní, překvapivé prózy. Jako by experimenty „tekuté“ prózy ve stylu Václava Kahudy či Vladimíra Pavloviče patřily do devadesátých let či počátku uplynulého desetiletí. Chyběla mi ale (snad na výjimky, kterou byl například román Zuzany Brabcové) i kniha intimní zpovědi, jakou byl třeba předloňský román Martina Ryšavého *Vrač*, v němž se autorovi podařilo s maximální uvěřitelností zachytit monologický proud řeči moskevského intelektuála.

Kde to drhne...

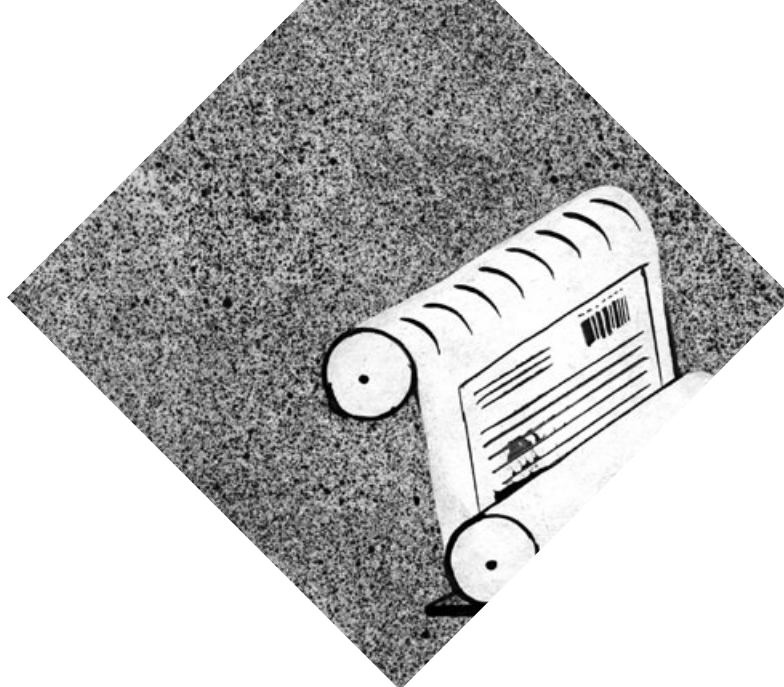
Teď ale obecněji. Podle mayského kalendáře nastává konec světa, nocleh v horské francouzské vsi, kde se skrý-

vají ufoři, stojí patnáct tisíc korun, Adam Lanza v půvabném americkém městečku Newtown postřelil před pár dny dvacet dětí a šest dospělých, Barack Obama pláče do světových kamer... A jak je na tom česká próza loňského roku?

Stojí si rozvázně, bezpečně, jen ve výjimečném případě neohroženě (knížní novinka Michala Viewegha, tepající znovu satiricky do zkorumpovaných kruhů českých politiků). Daleko častěji však postává se závažným poselstvím či jakousi těžkopádnou „malebností“ v prostoru, který je jí diskrétně vyhrazen. Je sociálně empatická, místy se tváří jako sociální pracovnice, místy jako psychoterapeutka, často jako soukromý deníček kronikářky korigující nedávné dějinné omyly; obecně příznačná je její předvídatelnost. Konkrétně? Češi jsou i zlí a Němci i hodní (poslední próza Jakuby Katalpy), hrdinka *Žitkovských bohyní* Kateřiny Tučkové je zavražděna, autorovo alter ego v knize Daniela Krhuta *Pašerák snů* se po všech peripetiích z kronikářských povídek prostě jen „unaví“. Letošní próza neurazí, nepřekračuje stylové hranice, překvapí tématem (v případě *Žitkovských bohyní*), nikoli však už stylem, výraznou odlišností či hloubkou rukopisu.

Pokud byly literární konvence překročeny směrem k radikalitě vyznění, pak se jednalo buď o umělecky pochybné provokace z pera Adama Georgieva (*Večere u spisovatelky*), nebo — v tom ušlechtlejším případě — o knihu cynických moralit Petra Měrky *Hitler se na vás usmívá*. Měrka je autorem výrazným. Jeho úvodní povídka, v níž flagelantsky zesměšňuje smysl spisovatelské činnosti, je vynikající. Navazující text, v němž tento

„Boris Vian z Valašské Polanky“ popisuje apokalyptický obraz současného Valašska, působí osvěžujícím dojmem. Jenže zpočátku opodstatněné množství vulgarismů ztrácí postupně provokativní naléhavost. Měrkova kniha by (se svým Tourettovým syndromem) lépe vynikla jako komiks. Podobné zklamání z „monotematicnosti“ slovních hříček jsem pocítila i u humoristické prózy Evžena Bočka *Poslední aristokratka*. Přesto oba tituly patří k tomu lepšímu, co vloni vyšlo, minimálně schopností rozesmát.

Úspěch midkultu je v pořádku, ale...

Všichni se shodneme, že nejúspěšnějším titulem roku 2012 se stala kniha Kateřiny Tučkové *Žitkovské bohyně*. Uznání je to zasloužené. Tedy v tom smyslu, že jde o pečlivě sepsanou knihu, v níž autorka chytře propojila atraktivnost nezvyklého etnotématu, pseudodokumentární věcnost a zvolila tomu odpovídající jazykovou strohost. Jde o druh literatury, která čtenáři přinese uspokojení obdobné tomu, jako když si listuje kvalitním číslem časopisu *National Geographic*. Titul lze vřadit do proudu úspěšného knižního midkultu, který je po zásluze respektován, ale neměl by svou zacíleností na většinového čtenáře zastínit tituly čtenářsky náročnější. Podobný náboj čtivé „atraktivity“ v sobě nese i nejnovější román Jakuby Katalpy *Němci*. Autorka po dvou experimentálních prózách sáhla po jistotě, po čtivé evropské (hamburger story, jež byla svou jazykovou průměrností zklamáním.

Žijeme v době mírumilovné dekadence. Nedožrála snad *proto* česká próza míry grotesknosti, přesného sar-

kasmu či důstojného záznamu smutku z existence (čitelnému z povídek Jana Zábrany z padesátých a šedesátých let, jež právě v roce 2012 vydal Torst)? Jako by trendem v současné české literatuře byla prokletá inklinace k uměřenosti, k tradičnímu vyprávění z výmluvně úhybné pozice dětského vypravěče, pubertální dívky, dekadentního mladíka, zodpovědné mladé ženy. Co mi chybí? Více vnitřní závažnosti, která bude hravá. Ne nerosozumitelnost za každou cenu, ale také ne sdělitelnost jako apriorní měřítko jiné než komerční kvality díla. Více radikální intimity, niternosti a důvtipu.

Snad i více autorů, jako je Petr Měrka, jenž poleví v úpornosti své obsese. Alespoň po tom os(t)udném datu, kterým skončí tento svět. A více ženských autorek, které se nebudou stydět psát v růžovém negligé s hrdým ryšavým knírkem, natruc českým literárním kritikům z *Lidových novin*.

Když se zamýšlím zhruba nad dvacitkou přečtených próz loňského roku, největší radost mi udělala Šimáčková kniha *Charakter*. Nenápadná, okrajová novela. Ale její styl je sebevědomý, přesvědčivý, mrazí z něj a odpouštím autorovi i to, že se jedná o motivačně nepřiliš přesvědčivý myšlenkový konstrukt, o takzvaně racionální, neniterné psaní, které si nadto s midkultem a jeho žánry zahrává až nebezpečně.

Autorka je literární kritička.

Pohasínající majáky

Chaos v překladové literatuře roste

Ondřej Nezbeda

O rozporuplných a spíše posmutnělých pocitech nad loňskými překladovými knihami, kterých možná vyšlo méně než v letech předchozích, ale orientovat se v nich je stále těžší.

Při pohledu na loňskou překladovou prózu se ve mně svářejí dva pocity (a z podstaty vaší otázky, kterou jste mě k téhle odpovědi vybídli, to nemůže být více než pocit). Zaprvé že vloni vyšlo překladových knih méně než v letech předchozích. A zadruhé že mě ani přesto neopouští pocit přehlcenosti, který nevyplývá ani tak z počtu vydaných knih, jako z jejich nevyrovnané kvality a ztížené možnosti se v té záplavě orientovat.

Konec edicí?

Možná je to i tím, že zhasly nebo už jen poblikávají některé literární majáky. Mám na mysli hlavně nakladatelské edice, s jejichž pomocí jsem se dřív v aktuální nabídce titulů vcelku spolehlivě orientoval. Konzistentní a promyšlená skladba těchto edic se navíc postupně proměňuje ve zmatený výběr, založený hlavně na základě žebříčků prodejnosti, ať už na Amazonu nebo v sousedních státech.

Želím třeba edice Transatlantika nakladatelství Garamond. Ta představovala díla současných španělsky a portugalsky píšících autorů z obou břehů Atlantiku. Předloni zde nevyšlo nic a vloni jedna kniha. Skomírá i edice AAA nakladatelství Argo, v níž vloni vyšly jen tři knihy, navíc „pouze“ prověřených autorů: Mordecaie Richlera, Nicole

Kraussově a Cormaka McCarthyho; žádný objev se nekonal. (Ovšem román *Suttree* považuji za jednu z nejlepších překladových knih loňského roku, která spolu s novelou *Cesta* a románem *Krvavý poledník* skutečně tvoří vrchol McCarthyho tvorby, jak se ostatně píše na předsádce.) Nic nového vloni nepřinesla ani argovská edice Jiný jih a v edici Současných světových autorů vyšla jen bizarní novela Rjú Murakamiho a debut Salmely Alexandry, slovenské autorky žijící ve Finsku. Útlum cítím i u zajímavé edice Moderní světové literatury nakladatelství Mladá fronta (vloni tu vyšly dvě knihy).

Pravidelnou frekvenci publikování a vysoký standard tak drží jen edice Světové knihovny nakladatelství Odeon, v níž vloni vyšlo několik výborných próz: namátkou *Návštěva bandy rváčů* Jenniffer Eganové, *Za soumraku* Michaela Cunninghama nebo *Vědomí konce* Juliana Barnesese.

Odměnění nebo útlum tolika edic považuji za mrzuté nejen proto, že tím ubývá „literárních návštěví“, ale také třecích ploch a platform ke sdílení čtenářského prožitku. Je těžší potkat se se svou čtenářskou zkušeností s někým druhým, pokud kniha vyjde volně mimo edice a jejím autorem není zrovna Haruki Murakami, Orhan Pamuk nebo Roberto Bolaño.

Mimochodem právě proto postrádám ediční strukturu nebo aspoň jasnější ediční pojetí u nakladatelství Host. Do způsobu jeho dosti nevyrovnaného výběru překladové prózy jsem dosud nepronikl. Přesto jsem vloni v hostovské produkci natrefil na dobré knihy: třeba *Good night*, *Džerzy* Janusze Głowackého nebo *Hru o manželství* Jeffreyho Eugenidese.

Z výše uvedených příčin naopak oceňuji návrat tradice Velkých knižních čtvrtků, během nichž nakladatelství představují své „nejlepší“ knihy pro podzimní sezonu. Kdyby se Velký knižní čtvrtek konal i v ostatních třech ročních obdobích, možná by to do literární produkce vneslo přitažlivý prvek hierarchizace, zaostřil by se zájem čtenářů i literárních recenzentů, a tím by se alespoň trochu posílila stmelující funkce literatury, která se v posledních letech zcela vytrácí.

Šarmantní špión Mucha

Abych ale nebyl jen negativní. Při vydání knihy *Joseph Anton: vzpomínky* Salmana Rushdieho jsem si uvědomil, jak se zvýšila rychlost, s níž se překlady knih objevují na českém trhu. Nakladatelství Paseka snad muselo mít text k dispozici ještě před anglickým vydáním. Je to jistě výjimka, navíc rychlost překladu může jít na úkor kvality, ale přinejmenším tím slábne pocit jakési provinčnosti. Už nemusíme na překlady úspěšných zahraničních knih čekat několik let. A netýká se to jen

prózy, ale i odborných a populárně-naučných nebo publicistických knih.

A ještě jeden osobní tip na závěr: pro mne je „knihou uplynulého roku“ *Společenský agent Jiří Mucha* britského novináře Charlese Laurence, kterou vydalo nakladatelství Prostor. Kniha se sice pohybuje na pomezí žánru literatury faktu a dokumentárního románu, ale koho dnes zajímají žánry? Splétá se tu několik tematických rovin — osobní pátrání po rodinném traumatu, nahlédnutí do fungování StB a do života kulturní elity v Praze padesátých let. Je to otevřené a upřímné svědectví, v němž britský novinář odhaluje bolestnou minulost svých rodičů a českého spisovatele Jiřího Muchy, jejichž osudy se protnuly v padesátých letech v Praze. Jiří Mucha, šarmantní a vzdělaný muž, řadu let agent StB, mimo jiné sváděl manželky západních diplomatů, od nichž získával informace. Jednou z nich byla i autorova matka. Strhující a skvěle napsaná próza.

Autor je redaktorem *Respektu*.

Well well... ma belle

I mimo anglosaskou produkci stále vychází řada zajímavých knih

Jovanka Šotolová

Vzhledem k silné pozici knížek anglosaské provenience na našem trhu by bylo jistější otevřít ohlednutí za překlady publikovanými v minulém roce zhodnocením úplně jiných titulů než těch, ke kterým se vrátím já: jakkoli je to podezřelá a netradiční, zúctování s produkcí loňského roku zkusím prezentovat na posouzení toho, co k nám přišlo od francouzsky píšících autorů.

Pokusím se z nich připomenout ty, za něž můžeme být českým nakladatelům vděční, protože představují z francofonní literatury to, co se mi v ní dnes zdá být důležité, ať námětem, jeho zpracováním či obojím.

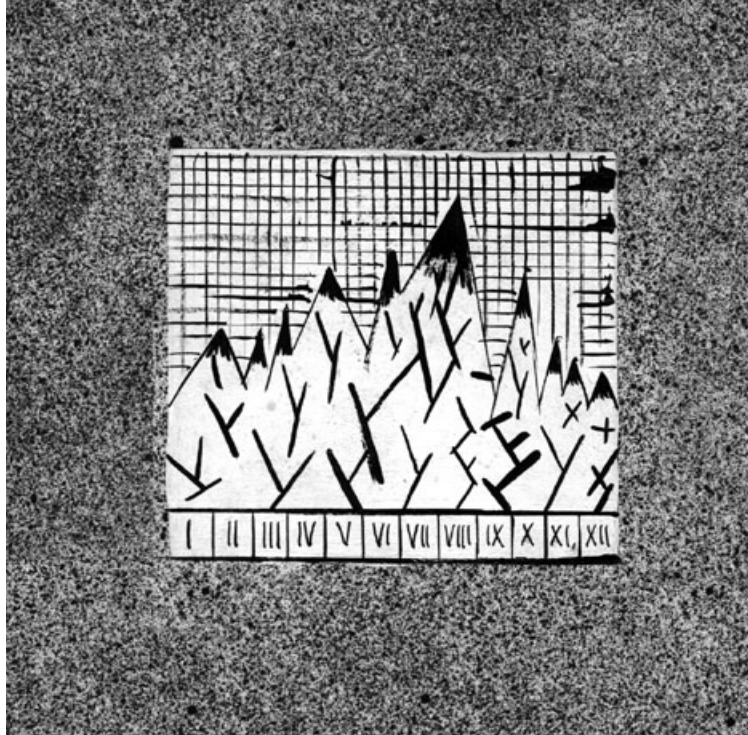
Často hořekuji, že současná francouzsky psaná literatura má u českých nakladatelů špatné jméno. Vyhýbají se jí jako příliš manýristické, do sebe zahleděné tvorbě, která prý českého čtenáře neláká. Není zrovna košer psát do *Hosta* o Hostu, ale neodpustím si připomenout, že právě brněnské nakladatelství v poslední době v podsouvání děl francouzských autorů českému publiku projevilo největší odvahu a vynalézavost: zavčas sáhlo po rychle proslavené Muriel Barberyové a doprovodilo ji ještě zajímavějšími tituly Jeana-Marie Blas de Roblèse. Navrch přidalo třeba knížku Pierra Bayarda *Jak mluvit o knihách, které jsme nečetli*, jež se k beletrii sice nepočítá, ale o literatu-

ře a čtení teoretizuje se šarmem a napínavě docela jako román. Loňská dávka pro závislé frankomilce podle mě tak silná nebyla: *Dítě apokalypsy* (překlad Petr Christov) Virginie Despentesové sice ve Francii vyhrálo renomovanou literární cenu a rozhodně se těšilo u této autorky obvyklé publicitě (ne každého napadne postavit si literární kariéru na tom, že do kolonky povolání napíše mimo jiné „šlapka“), dle mého názoru ale o výjimečné dílo nejde.

Bitvy a války, noc a hlad

Ke smetaně francouzské produkce (příčemž se neřídím ani prodejností, ani získanými cenami) jistě patří kniha Mathiase Énarda *Vyprávěj jim o bitvách, králich a slonech* (Anna a Erik Lukavských, Albatros Plus), první autorův román přeložený do češtiny. Zpracovává napůl smyšlenou epizodu ze života umělce Michelangela na vpravdě multikulturním pozadí. Zavádí nás do tajemných istanbulských zákoutí plných erotického pnutí, rivalských pohledů a podlých intrik. Podobně cenný čtenářský zážitek nabídla kniha *Němcova vesnice aneb Deniky bratří Schillerových* (Kateřina Vinšová, Pistorius & Olšanská), v níž se alžírský spisovatel Boualem Sansal vrací ke složitému období francouzských a alžírských dějin, které je pro Francouze dodnes nepříjemným tématem (i proto vzniklo ve Francii v poslední době románů s podobným námětem hned několik). Autor navíc staví paralely mezi německým nacismem a islámským integrismem, vrcholicím alžírskou občanskou válkou v devadesátých letech. Jak Sansal ukazuje, fanatický přístup k víře se určitým způsobem promítá i do života maghrebské přistěhovalecké komunity z předměstí francouzských velkoměst. Přes

tento historicko-společenský přesah se román vyjadřuje i k úzkým rodinným a mezilidským vztahům a dá se číst i u nás, kde popisované dějinné události příliš neznáme.

Jakkoli se nakladatelství Paseka věnuje francouzsky psané literatuře jen okrajově, nelze mu upřít šťastnou ruku. Prodejně jistě nevýznamné překlady autorů jako Antoine Volodine či Pierre Michon, vydané už před časem, jsou z hlediska dlouhodobého budování českého obrazu francouzské literatury velmi důležité. Tituly *Šedé duše* (2010) nebo *Vnučka pana Linha* (opět v překladu Zory Obstové, 2012) vedle nich fungují takřka jako bestsellery. Jejich autor Philippe Claudel ale stále patří k oné prestižní vrstvě literatury, kterou by čeští čtenáři měli mít možnost poznávat. Komorní příběh *Vnučka pana Linha* pojednává o tom, co znamená stáří — když přijdete o své nejbližší, když se vlivem okolností naruší či zpřetrhají vaše kořeny, když dokážete žít už jen ve vzpomínkách. A jaká je cena přátelství, pokud člověk v podobné mizérii vůbec na nějaké narazí.

K titulům, které by neměly ujít pozornosti, patří i kniha Liliany Lazarové, rumunské autorky žijící a publikující ve Francii, *Země prokletých* (Veronika Dufková, Jota). Nebudu tajit ani svůj malý příspěvek k resuscitaci neznámých jmen: původem Polák, ale osudem světoběžník Jean Malaquais vydal svůj slavný román *Javanci* (Jovanka Šotolová, Mot) těsně po válce. I ve Francii byl teprve nedávno znovu objeven. Česky se ho rozhodlo vydat dosud výhradně „komiksově“ nakladatelství Mot v nově založené edici prózy.

Delphine de Viganová se nám letos v Čechách představila už třetím titulem *Noc nic nezadrží* (Alexandra Pflimplová, Odeon). Autorka se v něm probírá osudem své matky

a vyhrabává přitom všechny tabuizované kostlivce, jichž je u nich jako v každé rodině dost: úmrtí malého sourozence, incest, bipolární porucha, sebevražda... To vše není popsáno s cílem vyvolat senzaci, ale s upřímnou snahou pokusit se porozumět, čím matka prošla, než si sáhla na život. Své jméno má u nás už dávno i díky filmové adaptaci románu *Strach a chvění* také Amélie Nothombová. V početném portfoliu jejích titulů sice najdeme i hodně slabé kousky, avšak vloni vydaný překlad románu *Životopis hladu* (Lucie Šavlíková, Mladá fronta) patří k těm lepším.

Komiks, poezie atd.

Jistě i další knížky mohou být poutavým čtenářským zážitkem. Vybavuje se mi například jedna zajímavost: loňský Festival francouzského filmu nabídl mimo jiné film *Obchod pro sebevrahy*. Dobrá záminka, abychom se vrátili k jeho předloze, knize Jeana Teulého, vydané už v roce 2011, *Potřeby pro sebevrahy* (Alan Beguivin, Garamond). Zajímavý nápad na román bohužel kazí nepříliš šťastné provedení a zdá se, že animovaný film nabídne přinejmenším vděčnější podívanou. Z komiksové tvorby se sluší připomenout *Arzach* (Richard Podaný, Crew), který vyšel záhy po úspěšném *Incalu*, nejvýznamnějším komiksu francouzského kreslíře Jeana Girauda (1938—2012), jenž se proslavil pod pseudonymem Moebius.

A na závěr třeba trocha poezie? Nakladatelství Fra uvádí sbírkou *Slota* prý nejzajímavějšího a nejradikálnějšího francouzského básníka současnosti Cédrika Démangeota (v překladu Petra Zavadila).

Autorka je šéfredaktorkou portálu iLiteratura.cz.

Posuny a návraty

Česká poezie v roce 2012 z pohledu editorky *Nejlepších českých básní*

Simona Martínková-Racková

Téměř žádné zajímavé debuty, zato nebyvalá úroda sbírek renomovaných autorů, včetně několika důležitých návratů. Tak se dá ve stručnosti shrnout rok 2012 v české poezii.

V poslední době jsme byli svědky toho, že k sobě značnou pozornost přitahovaly prvotiny zajímavých autorů a autorek: jen v roce 2011 debutovali například Elsa Aids, Ladislav Boček, Adam Borzič, Kamil Bouška, Ondřej Holubec, Janele z Liků, Jitka N. Srbová a další. Rok 2012 byl jiný. Nesl se spíše ve znamení návratů, mnohdy po velmi dlouhém období — například básniřce Věře Rosí vyšla nová sbírka po celých třinácti letech a Petr Borkovec přišel s „řadovou“ sbírkou s devítiletým odstupem (mezitím však publikoval výběr *Vnitrozemí* a soubor převážně prozaických textů *Berlínský sešit / Zápisky ze Saint-Nazaire*).

Aniž bych se chtěla dopouštět zjednodušování, současnou situaci lze vnímat jako určitou stabilizaci scény. A především jako příležitost uvažovat o tom, kam se posunula poetika autorů, kteří si „získali jméno“ již v devadesátých letech (nové sbírky nedávno vydali například Milan Děžinský, Pavel Petr, Martin Stöhr či již zmíněná Věra Rosí), ale také pozoruhodných básníků debutujících v průběhu posledního desetiletí (Radek Malý, Jakub Řehák, Ladislav Zedník).

Dva kontrastní debuty

Za skutečně přesvědčivou prvotinu, svou úrovní srovnatelnou s debuty autorů jmenovaných v úvodu článku, považuji vlastně jen sbírku básniřky Pavly Medunové

Za každý vnější den, kterou kritika hodnotila ambivalentně, viz dvojrecenzi Jana Štolby a Ladislava Selepka ve *Tvaru* č. 14/2012. Je pravda, že jde o nesnadno se podávající poezii, k níž se člověk musí odhodlat „pročíst“, za sebe však mohu výlet do autorčiny imaginace, plné intertextových narážek, ironie a hravosti, doporučit a jsem velmi zvědavá na to, kam se tvorba této básniřky posune.

V listopadové debatě „Česká literatura v roce 2012: první bilance“ se kromě jiného hovořilo o prvotině Jana Kubíčka *Kapitalistické básně*, kterou autor vydal pod průhledně „politicky aluzivním“ pseudonymem Klement Václav Lakatoš. Texty v ní zahrnuté otevřeně sázejí na angažovanost, ironii, sarkasmus, místy i na vtípnost, a variují nejrůznější experimentální postupy; koncepci objasňuje slovníček pojmů v závěru knihy. V diskusi zazněl názor, že v tomto případě jde mnohem více o sám *koncept* než o poezii, s čímž nelze než souhlasit.

Plejáda návratů

Vzhledem k autorovu renomé se poměrně dost mluvilo a psalo o Hruškových *Darmatech*, oceněných i v předvánoční anketě *Lidových novin*. Oproti tomu nenápadnou událostí loňského léta bylo vydání básnické knihy *Noční linka důvěry* básníka a kolážisty Miroslava Huptycha, který publikoval svou čtvrtou sbírku s patnáctiletým odstupem. Naléhavě vyznívá zejména její první polovina, vycházející z autorovy zkušenosti terapeuta v Krizovém centru RIAPS a na lince důvěry. Je plná „autentických“, syrově působících záznamů či útržků příběhů. V létě vyšel také *Český kalendář* textaře Michala Horáčka, důsledně psaný formou villonské balady.

Skutečně velký třesk však v poezii nastal až po prázdninách. V rychlém sledu vydalo sbírky hned několik autorů, jejichž díla bývají vždy vyhlížena s očekáváním. Potvrzením těchto očekávání je pro mě především novinka Petra Halmaye *Ledolam*. Silně existenciálně laděná poezie tohoto autora i tentokrát staví na civilní každodennosti, viděné prizmatem uplývajícího a ubývajícího času. Celá sbírka se tak nese v melancholickém, téměř elegickém tónu. Poezii typickou pro svého autora, která si drží konstantní kvalitu a nedoznává dramatictějších změn, přináší také Kudláčková *Hora bez vrcholu* a *Ostrovánek* Pavla Petra, jenž vyšel jako první publikace nakladatelství Biru básníka Jonáše Hájka a jeho ženy Michaely.

Oproti tomu značný posun je patrný v nové poezii Milana Děžinského a Martina Stöhra. Kdo zná starší poezii Martina Stöhra, pro toho musí být sbírka *Smích ze snu*, vydaná osm let po *Přechodných bydlíštích*, značným překvapením. Jde o promyšleně komponovanou básnickou knihu, která nabízí mnohem širší spektrum témat, motivů, poloh i postupů než předchozí sbírky. Výsledkem je skutečně komplexní básnická výpověď, přesahující z každodennosti a citlivé pozornosti ke „světu vezdejšímu“, k existenciálnímu rozměru, to vše s přispěním nebývalé imaginace, ale často i osvěžující hravosti, z níž jako by bylo patrné jakési uvolnění. Také pátá sbírka Milana Děžinského *Tajný život* patří k nejpozoruhodnějším událos-

tem loňského roku. Se značnou rafinovaností a v mnoha podobách pracuje s momentem napětí mezi všedním, známým — a skrytou nevyzpytatelností, nepostižitelností věcí, jevů, dějů. Co se děje pod povrchem? Co když nic není takové, jaké se zdá být? Je to poezie vzbuzující nepokoj a zároveň podněcující fantazii.

Prvotina Věry Rosí *Holý bílý kmen* (1999) se ve své době těšila značné pozornosti a respektu. Bohužel její novinka *Dlouhé nůžky noci* působí spíše rozpačitě. Na vině je i nepříliš šťastná kompozice knihy. Otevírá ji série poněkud mdlých „žánrových obrázků“ a teprve poté přicházejí mnohostrunné, mnohdy dramaticky rozervané „temnější“ básně, které tvoří jádro sbírky. Na pevné formě (jde o čtyřverší) je vystavěna také novinka Radka Malého *Světloplaší*. Rozhodně přitom netrpí křečovitým formalismem, naopak působí velmi živě — natolik, že by dokázala oslovit i čtenáře, kteří současnou poezii běžně nečtou.

V samém závěru roku pak vydalo nakladatelství Fra dlouho očekávané básnické sbírky Jakuba Řeháka *Past na Brigitu* a Petra Borkovce *Milostné básně*, stejně jako *Rorýsy* Ondřeje Buddeuse, v době redakční uzávěrky jsme však tyto knihy ještě neměli k dispozici.

Autorka je editorka, kritička, básnířka, v loňském roce vybírala poezii pro ročenku *Sto nejlepších českých básní 2012*.

Nebyla jak leklá ryba

Česká poezie v roce 2012 z pohledu autora, editora a nakladatele

Petr Štengl

Ročenka *Sto nejlepších českých básní 2012* byla vybrána přibližně ze stovky básnických sbírek, které se daly brát vážně, ale jistě jich u nás vyšlo mnohem víc. Stovka, to je zhruba jedna sbírka za tři dny. Dá se vůbec všechna tato poetická produkce přečíst? Je vůbec možné udržovat si přehled? A to vůbec nepočítám s poezií překladovou.

Básnění a nebásnění

Po 11. září 2001 přišli novináři s pitomým bonmotem, který popisuje „střet civilizací“. Marně je věci znalí lidé upozorňovali, že se nejedná o žádný střet civilizací (k tomu možná dojde, až se objeví mimozemšťané), ale o střet odlišných kultur. Pisálkové pletoucí si pojmy s dojmy si ale dále zatvrzele vedou svou.

V poezii jsme sice žádné oběti na životech nenapočetali, přesto však k jistým výbušným střetům docházelo. Proti sobě se vzedmuly dva proudy: první, reprezentující tradiční, zdomácnělou poezii, často bohužel do sebe zamílovanou, zaměřenou na estetický dojem, pro niž je *Básnění* svatým grálem vysoké literatury. Druhý proud pak reprezentuje poezii znásilňovanou experimenty, pokusy o angažovanost, poezii navýsost neestetickou, až přímo programově nebásnickou, jež svou nadoblačnou sestrou *Poesií* pohrdá. Dva (zdá se) nesmiřitelné proudy, které

v různých variacích nevyvratitelně patří do dějin „literární civilizace“. Naštěstí celá záležitost nestojí a nepadá s kategorickým heslem: kdo nečůrá s námi, čůrá proti nám. Dokud bude existovat lidstvo, bude existovat i poezie, bez ohledu na vyhrocené expanze lokálního charakteru.

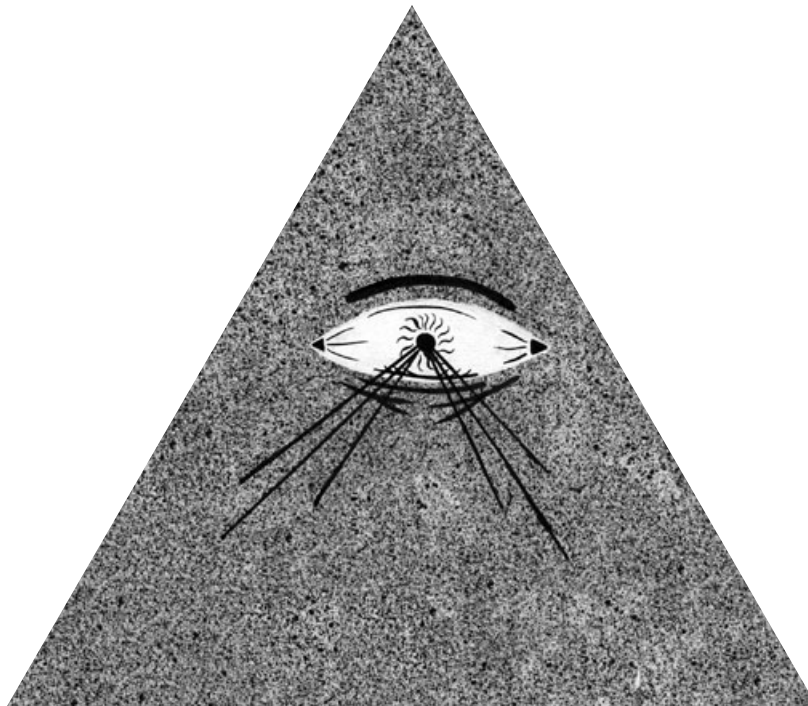
Zarážející je ovšem skutečnost, že čím víc poezie vzniká, tím víc ubývá jejích čtenářů. (Existuje nějaká odborná studie či statistika z poslední doby mapující počet zájemců o poezii?) Čtenáře už přestávají lákat i zavedená básnická jména, prvotiny jsou téměř bez šance — u čtenářů i nakladatelů.

A jak to tedy může vypadat, setkají-li se dva básníci a hovoří-li spolu o počtu prodaných výtisků za uplynulý měsíc? Třeba následovně: „Kolik?“ — „Jedna. A ty?“ — „Dvě.“ — „Tolik? Ty ale jedeš!“

Pro čtenáře, zejména pak ty hledající a méně orientované, mohou medvědí službu vykonat literární soutěže a ceny, coby jakési (sporné) certifikáty kvality. Souhlasím s definicí soutěživosti, jak ji v *Deníku Referendum* formuloval Tomáš Tožička: „Soutěživost je úchylka, depri-vace jednotlivců, kteří se musí prosazovat na úkor jiných a nemohou si pomoci. [...] Proto nám již po staletí tvrdí, že je to normál, a nutí nás, abychom o tom přesvědčovali i své děti.“

Zatímco ve vizuálním umění se politika jako téma zcela zabydlela a nikdo se nad tím ani v nejmenším nepozastaví, v naší poezii je zcela zjevná snaha politiku jako téma odmítat, a dokonce vykázat! Totéž se nepochopitelně týká například i ironie. Jsou snad kritická obec a publikum na scéně vizuálního umění vyspělejší než kritická obec a obec literární? Těžko říci.

Angažovaní

K těm, kteří opravdu výrazným způsobem zčeřili hladinu českého literárního rybníčku, patří především performer a spisovatel Milan Kozelka se svými dvěma novými sbírkami: *Manhattanským deníkem* a *Semenišťem zmrdů*. Na sbírce *Semenišť zmrdů* je mimo jiné pozoruhodné i to, že se kolem ní vedou debaty o tom, zdali to ještě je, či už není poezie. V *Semeništi* si autor vyrovnává účty s někým, trochu mu však chybí to podstatné: pohled do zrcadla. To, čím Kozelka ční z poetické lajny, je v každém případě *zběsilost*. V *Manhattanském deníku* brilantně střídá roli pozorovatele s rolí šaška, což je pro poetu ta nejlepší parketa, a jistě nenechá nikoho na pochybách, že se jedná o skutečného básníka.

Dalším autorem, který razantně vrazil do dveří království poezie, je Adam Borzič se svou sbírkou *Rozevírání*. Jeho verše jsou prosyceny erotikou, ale neodpuzejí, jsou prodchnuty patosem, ale nevzbuzují úšklebek, jsou explozivní, ale neubíjejí, jsou poučené, ale nevyučují. Jestli se nějaké básně dokážou dostat čtenáři pod kůži, pak je to právě Borzičova sbírka *Rozevírání*.

„Kašlat na *angažovanost* a psát tvrdě — přesně tak! Jakmile si člověk nechá přilepit nálepku, je už napůl mrtvej. Je to přece úplně jednoduchý. Prostě psát o tom, co mě sere.“ Tak by mohlo znít krédo básníka Romana Ropse. S jeho verši jsme se doposud mohli setkat jen v literárních časopisech. Je velká škoda, že se nedostal do letošního svazku *Sto nejlepších českých básní*. Jestliže je takzvané angažované poezii vytýkáno (a mnohdy po právu), že se jedná o krátkodeché texty, které po prvním přečtení odumírají, tato klasifikace v žádném případě

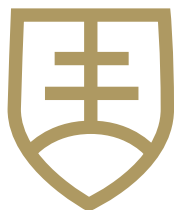
neplatí pro básně Romana Ropse. Jeho tvorba je inteligentní, ušlechtilá, tvrdá, nekompromisní, žádná kašírka, žádné cintání si na pentli. Veškerá básnická produkce (Může být poezie *produktem*? Kdy se z poezie stává produkt?) do jisté míry přece jen podléhá určitým obecným čtenářským očekáváním. Formuloval je jeden můj oblíbený literární kritik: „Aby mě poezie zaujala, očekávám od ní, že v sobě bude pojímat zajímavé obrazy, nonsense, fónickou stránku, vnitřní rým, nové formy, rozvinutí něčeho stávajícího, bonus, nadhodnotu.“ Všechny tyto znaky splňuje Ropsova tvorba znamenitě.

Dalším výrazným autorem je Jan Kubiček alias Klement Václav Lakatoš a jeho *Kapitalistické básně*. O Janu Kubičkovi a jeho sbírce se však víc zmiňovat nemohu, poněvadž by mohlo dojít, jak by řekl neposlušný literát Patrik Linhart, na „skřeta zájmů“.

Nejdůležitější však je, že se v naší poezii něco děje, že není jak leklá ryba a že za padesát, sto let budou mít literární badatelé nad čím bádát. Jestli ovšem v té době budou ještě existovat vůbec nějakí čtenáři poezie, to je ve hvězdách!

Autor je básník, editor a nakladatel.

Ležím a přemýšlím

Ležím a přemýšlím o slovenském prezidentovi. „Jste snad analfabeti?“ zeptal se nedávno občanů, tedy nás všech, hlavně ale těch, kteří ho nevolili. Udělal to tak, že otázku položil jedné novinářce, která chtěla vědět, proč pořád ještě nejmenoval generálního prokurátora schváleného parlamentem. Jasná věc, neměla se ptát! Víme, proč ho nejmenoval: protože nemusí. Nikdo ho nepřinutí plnit ústavní povinnosti, případně řídit se rozhodnutím Ústavního soudu. Vlepil občanům facku arogantní protiotázkou, pěkně jim ji střihl z pozice síly. Takhle nás oslovuje slovenská politická moc: fackami a plivanci. A já se najednou bojím o tom mlčet, i když vím, že mluvit je zbytečné, přival řeči se valí ze všech stran, ale jednotlivá slova a významy bídne hynou v šumu bezvýznamnosti, jsou to jen dekorace, zvukové kulisy, poleťují jako vinné mušky, i když ty jsou alespoň slibným příznakem přítomnosti vína. Bojím se mlčet, proto mluvím, a možná dělám chybu, když mluvím, ale kdybych mlčel o tomhle prezidentovi, musel bych spolu s mlčící většinou mlčet o komkoli a čemkoli. Smím mluvit? Ti, kdo nám plivou do ksichtů, dnes chtějí určovat, o čem se smí a o čem ne. S určováním mají zkušenosti, určovali už před více než dvaceti lety — věří, že jsou k tomu předurčení.

Ležím a pozoruji svoji mladou přítelkyni. O prezidentu se nezajímá, jako by ani neexistoval. Ale bojí se včel. Včely to vědí a rády ji všude vyhledávají, i v tomto bytě si ji v létě našly. A jednou si tady nebezpečného sršně spletla s neškodným hmyzem a prohlásila, že po pokoji létá rozkošný brouček. Přítelkyně je křehká a citlivá a její strach ze včel mi nahání hrůzu, protože jeden druh

strachu mi hned připomíná druhý. A teď mi připomněl ustrašené wittgensteinovce, kteří tady žijí, je jich velmi mnoho a řídí se heslem „o čem nelze mluvit, o tom se musí mlčet“. Bystře pochopili, že mluvit se nevyplatí, pokud nechtějí mít problémy. I voliči vládní strany mlčí, ale ti mlčí škodolibě, mají radost, jak těm druhým vypálili rybník, mlčí však také z opatrnosti, pro jistotu, neboť vědí, že současná moc jednou pomine. Netrápí je, že ponížující, nedůstojný strach zůstane. Příznivec současné moci tají svůj politický názor, neboť kalkuluje s tím, že později by se mohlo hodit přidat se na opačnou stranu. Mlčící většina se ozývá jen tehdy, když chce víc peněz a má příležitost k vydírání. Jednou jsou to lékaři, kterým už nestačí úplatky — čest výjimkám —, potom učitelé, ona elita národa, jež bez mrknutí vyučuje například o literatuře staré komunistické bludy — čest výjimkám —, a o cosí by se rádi pokusili i finančně podvyživení úředníci, jenže ti mají v opatrnickém mlčení nejlepší trénink, jsou přímo esencí opatrnictví, a tak z jejich strany vládní moci nic nehrozí, tím spíše když mnozí z nich jsou její součástí.

Pozoruji přítelkyni, jak v kuchyni chystá sójový nápoj a zalévá jím lupínky. Nesnáším zdravou stravu, hlavně k snídani, ale mlčím. Poučil jsem se. Není to nic těžkého, vždyť mlčení má mnohasetletou tradici a zlaté dno. Ano, proměna ticha ve zlato: něco takového alchymisty nenapadlo? Zbytečně se namáhali s olovem. Když už je řeč o zbytečnosti: mlčící člověk nebude nikdy zbytečný. Hodí se do výroby, zvládne administrativní úkoly a úplně nejlépe se uplatní při legitimizaci aktuální moci. Večer co večer se podrobuje mystické transmutaci na dav hulákající na stadionech a brblající v hospodách. Neboť našinec drží hubu jen tehdy, když se opravdu musí mluvit.

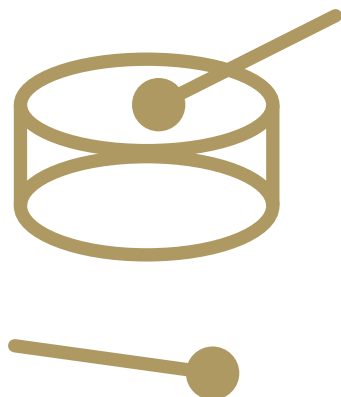
A nebylo by tedy lepší žít někde jinde?

Ruku na srdce: žili bychom my někde jinde *doopravdy* jinak?

Ze slovenštiny přeložil Marek Sečkař.

Balla (nar. 1967 v Nových Zámčích) je slovenský prozaik. Časopisecky publikuje od roku 1992, knižně debutoval roku 1996 povídkovou sbírkou *Leptokaria*. Jeho poslední kniha *V mene otca* (2011) získala literární cenu Anasoft Litera 2012. V češtině vyšel v roce 2008 výběr z jeho tvorby pod názvem *Naživu*.

Opojný zvuk plechu

Znal jsem ho ještě dřív, než jsme se osobně setkali. Viděl jsem ho totiž ve filmu. Vzpurný a pyšný při svém vzrůstu tříletého dítěte pochodoval ulicemi starého Gdaňsku, obličej měl plný pih a párem dřevěných paliček bez ustání tloukl do plechového bubínku s červenými a bílými klíny, který se mu houpal na krku. Víím, že se nemá dávat na první dojem, ale byl tak odporný a protivný a k tomu ten jekot, jež spustil pokaždé, když mu někdo bubínek vzal (a jemuž on sám říkal rozezpívání skla), že opravdu připomínal slepého jeskynního mloka, který zakvičí, jakmile ho vytáhnete z vody. Jmenoval se Oskar Matzerath.

Zdráhal jsem se dalšího kontaktu. Jak podivný byl on i jeho film! Po necelém roce jsem se ale nakonec rozhodl dát mu druhou šanci, obzvlášť když mi v knihovně nabídl osobní setkání. K němu došlo jednoho pozdního léta na druhé straně Evropy, na pláži podobné té, kde lili-put Oskar lízal šumák z těla své chůvy Marie, a bylo to setkání mimořádně intenzivní. S Oskarem jsem strávil celých čtrnáct dní, stále více a více uhranut jím i světem, do kterého mě s sebou vzal.

V tom světě je možné skrýt dezertéra pod tři navrstvené sukně.

V tom světě se zastavuje růst pádem ze schodů.

V tom světě praská křikem sklo a Oskarův hlas do něj dokáže vybrousit vzkaz.

V tom světě existuje Námořní muzeum, kde na staré lodní přídi žije vlná mořská panna.

V tom světě umírají nevěrné ženy na přežrání rybami.

To všechno se děje ve světě *Plechového bubínku* od Güntera Grasse.

Byl jsem nadšený. Grass vytvořil velký evropský román, který zrcadlí dějiny kontinentu v perspektivě mikrosvěta. Gdaňsk obklopený bramborovými poli a nevrlým i laskavým Baltem se jeví jako komplexní, saturovaný vesmír, ze kterého není třeba vykročit a jehož ulice není potřeba nikdy opustit, protože každý z rázovitých obyvatel představuje svérázný a samostatný lidský druh, jenž zprostředkovává kontakt s tou či onou stranou lidství; chod gdaňského kosmu, stejně jako chod celé Evropy, finálně rozbourá teprve velký odsun na konci hitlerovských bojů.

Grassovu pojetí Oskarova světa navíc odpovídá i vyprávění vlastního románu. Kniha dosahuje až biblických rozměrů (v jedné ze scén ostatně trpasličí bubeník usedne do náruče Panny Marie), když plynně střídá žánr výpovědi, výslechu, pohádky, pověsti, a dokonce i dramatu (to v případě burleskní aktovky, v níž Oskar poskakuje na Atlantickém valu v předvečer vylovení). Pokud Gdaňsk funguje v Grassově románu jako mikrokosmos, sama kniha představuje encyklopedii literatury.

Díky Oskarově pobídce ke společnému výletu jsem si toho léta na pláži na druhé straně Evropy vzdálený polský Gdaňsk osudově zamiloval. Stejně tak jsem si zamiloval i Grassův román, knihu neobyčejné kvality, poetiky a síly; poskytla mi čtenářský zážitek, který dosud žádná jiná literární expedice nedokázala překonat.

S Oskarem jsme se od té doby setkali ještě mnohokrát. Opětovně jsem za ním zavítal do sanatoria pro duševně choré, narazili jsme na sebe i při mých dalších procházkách městem na břehu Baltu. Pozdravil mě ve vyprávění o *Kočce a myši*, když se s bubínkem mihnul alejí, slyšel jsem o něm i od lidí z *Psích roků* — ale mluvili o něm nehezky. I lekce bubnování mi dával — to když jsem k dvacátým narozeninám dostal plechový bubínek. Teď už po mně chce jen jedině. Správně spadnout do sklepa.

Vratislav Maňák je spisovatel.

Klaus je nahý!

A co Viewegh?

Martin Puskely

Republika gaunerů

V jednom nedávném rozhovoru shrnul Michal Viewegh dobu Klausova prezidentství stručným: „Neštěstí. Antičlověk. Nevýhra.“ V kondenzované podobě tak vyjádřil své dlouhodobé výhrady vůči nejmocnějšímu muži v listopadovém Česku, které se v literárně nejzajímavější podobě objevily už v románu *Báječná léta s Klausem* (2002). Od té doby ovšem společenská atmosféra v zemi prošla výrazným ochlazením a přiměla nejprodávanějšího českého autora dneška přitvrdit. Výrazem jeho umocněné pozice se stal bestseller *Mafie v Praze* (2011), na který nyní navazuje volné pokračování *Mráz přichází z Hradu* (2012).

Hned v úvodní poznámce *Mafie v Praze* Viewegh ohlašuje své ambice vyjadřovat se z pozice veřejného svědomí k evidentní degeneraci české politické scény: „Tento thriller je volně inspirován mnoha trestnými činy, které se v Česku skutečně staly, aniž byli jejich pachatelé odhaleni a potrestáni.“ Z angažovanosti, jež vyplývá z těsného kontaktu jeho fabulace s realitou, pak odvozuje sebevědomé prohlášení o úmyslu vytvořit dílo, které bude nebezpečně pravdivým obrazem současné české reality a její nemilosrdně jízlivou satirou, a v důsledku toho natolik závažným výtvořem, že thriller rezignující na tuto společenskou odpovědnost může označit za méně ambiciózní.

Viewegh se přitom nebojí pojmenovat hlavní aktéry této odpornej hry, ať už průhlednými anagramy v *Mafii* (nikdo nepochybuje, že Darek Balík odkazuje na Marka Dalíka a ministr vnitra Stanislav Langross je společnou množinou Ivana Langera a Stanislava Grosse) nebo (v *Mrazu*) přímo vlastními jmény. Způsob, jakým Viewegh charakterizuje propojení politické a mafiánské praxe v Česku, je nejen adresný, ale v maximální míře také sémanticky explicitní: Viewegh nepoužívá žádné metafory, nerozvíjí hru náznaků a vodítek, která by nutila čtenáře interpretovat a reinterpretovat přečtený

text, nesází na kamufláž nebo nejistotu — jedinou měnou, jíž důvěřuje (nebo na kterou stačí?), je otevřenost.

Repertoár politické hry zahrnuje bankovní podvody, provize na státních zakázkách, podvody s evropskými dotacemi, vydírání a daňové úniky. Policie, jejímž úkolem je rozkrývat tyto praktiky a čistit veřejný prostor, selhává, protože její složky jsou infiltrovány a ovládány politiky a mafiány. Novináři — „masožravá chátra, prostitutí myšlenky i srdce“ — se dají koupit.

Pochopitelně existují i stateční reportéři (Alexandr Lounský), čestní policisté (Marek Konwicki, Plukovník) a další lidé, kteří se pokoušejí svými omezenými možnostmi bojovat se zločineckým podhoubím, z něhož vyrůstá politická moc. Tito jedinci slouží Vieweghovi jako dějová opora pro příběh, v němž se ti dobří neváhají postavit těm zlým. Hrají nerovnou hru, ve které mohou vybojovat příležitostné vítězství, ale ne vyhrát celou válku.

Na straně těch zlých stojí i samotný prezident. V *Mrazu* se Viewegh pouští do fabulačně odvážné hry, ve které Václav Klaus figuruje jako agent Kremle, jehož lze snadno uplatit poctami a lichocením. V síti nesčetných konspiračních přihlíží vraždě svého mladého milence, udržuje sexuální kontakty s mladými muži a zrazuje vlastní zemi ve prospěch temných ruských zájmů. Základní otázka, kterou si ve více nebo méně zastřené podobě pokládají všichni, jež se s *Mrazem* pokoušejí vyrovnat (což v tomto případě nezahrnuje pouze literární kritiky, ale také publicisty a blogery), zní: Je takto pojatá fabulace ještě prvkem legitimní literární angažovanosti, nebo už překračuje hranice přijatelného a vystavuje Viewegha nejen obviněním z trapnosti a nevkusu, ale také případnému soudnímu stíhání?

Na Vieweghovu obranu

Nejprve na Vieweghovu obranu. Aby vše bylo společensky a právně v pořádku, musí mít Viewegh k dispozici

důkazy pro každé tvrzení, se kterým ve svých posledních knihách operuje? Musí je mít každý občan, který v otevřeném prostoru internetových fór tvrdí, že ten či onen konkrétní činitel krade a podvádí?

Jaký propoziční postoj může zaujmout Viewegh — a koneckonců každý běžný občan, který má k dispozici pouze mediální verze příslušných událostí — k tvrzením o vzájemném prorůstání organizovaného zločinu a veřejné správy? Prakticky jediným postojem, který se nabízí, je humovské *belief*, zásadní epistemologická komponenta, jež stojí v samotných základech našich předpokladů o povaze světa i v základech našich úsudků o všem, co se dozvídáme z médií. Operovat s *belief* je naprosto v pořádku, je však nutné mít na paměti, že jde právě o *belief*, reflektovat jeho povahu a omezení. A zdá se, že Viewegh tuto epistemologickou povinnost respektuje: jak plyne z úvodu k *Mafii* i *Mrazu*, je si vědom rozdílu mezi faktem a fabulací a přisvojuje si právo na určitou fabulační volnost, která na jedné straně zrcadlí české poměry, ale na straně druhé si ponechává dostatečnou tvůrčí licenci. To, co Viewegh dělá, je tudíž alespoň ve většině bodů naprosto legitimní strategie: upozorňuje čtenáře na konstruovanou povahu svého vyprávění, ale současně ho přimyká k víceméně obecně známým informacím, kolujícím ve veřejném prostoru. To, že není schopen kriminalisticky doložit, co všechno se odehrává v pozadí jednotlivých kauz, na které odkazuje, ho nezabavuje práva utvořit si na ně určitý názor a předložit ho bez obav z okamžité právní reakce.

To však neznamená, že logická kategorie víry připouští svévoli a dovoluje nám přijmout, zamítnout nebo tvrdit cokoli. Je nutné rozlišovat mezi logicky kvalifikovanou vírou, jež zhodnocuje dostupné informace a jejich teoretický i praktický kontext, stejně jako reflektuje své meze, a slepou, řekněme *dogmatickou* vírou, která si vynucuje pasivní souhlas. Otázka, jež tu vyvstává, zní, zda Viewegh právě ve způsobu, jakým zachází s individuální konstantou jménem Václav Klaus, nepřechází z oblasti zdůvodněného přesvědčení do oblasti dogmatické víry, určitého a priori.

Jinde ve světě

V *Olive Kitteridgeové*, Pulitzerovou cenou ověřené sbírce povídek z pera americké autorky Elizabeth Stroutové, odsekne titulní protagonistka, když se jí muž, se kterým konverzuje, dotkne bezděčným dohadem, že je republikánka: „Ach prokrista. Neřekla jsem, že jsem *debil*. Myslíte, protože máme kovboje za prezidenta? Nebo předtím herce, kterej hrál kovboje? Dovolte mi podotknout, že ten idiot závislej na kokainu nikdy kovboj nebyl. Může

si nasadit tolik kovbojských klobouků, kolik jen chce. Je to zkažená spratek z panského sídla. Chce se mi z něho zvracet.“ Pouhý pohled na Bushovu fotografii Olive uráží: prezident jí připadá jako retardovaný a země, která ho zvolila, si zaslouží jít do pekel. Olive si je vědoma jisté předsudečnosti, ale na jejím kategorickém odsudku to nic nemění.

Tvrde rány Bush schytl i od dalších významných domácích autorů: Jonathana Franzena v románu *Svoboda* nebo Richarda Powerse ve *Stopách paměti*. Franzen přitom postupuje podobně jako Viewegh, když diskredituje republikánské proklamace „zevnitř“, například cynickým přiznáním jednoho konzervativce, jenž obhájuje systematické klamání americké veřejnosti ve věci války v Iráku (a tím narušování konceptu svobody politickou manipulací pod zástěrkou „vyššího dobra“): „Freedom is a pain in the ass.“ Totéž, co dělá Franzen (elegantním, stylisticky vybroušeným způsobem), dělá (přízemně, materiálně) i Viewegh, například s Darkem Balíkem.

Také v románech Iana McEwana a Alana Hollinghursata se na pranýři ocitá politik, ať už jde o amalgám fikce a reality (Julian Garmony v *Amsterdamu*, Gerald Fedden v *Linii krásy*) nebo autentifikační portrét (Margaret Thatcherová v *Linii krásy a Dítěti v pravý čas*). Kultivovaný jazyk, intelektuální virtuozita a technická obratnost obou anglických literátů představují pro Viewegha příliš kruté měřítko, ale jestliže je respektovaným západním autorům dovoleno definovat s kulturními standardy i ostří angažovaného, v případě potřeby adresného kriticismu, proč by mělo být toto právo upíráno českému autorovi, zvláště po rozporuplné zkušenosti minulého režimu?

Svět Vieweghových dilemat

Michal Viewegh se rozhodl oslovit široké masy čtenářské obce. Je to legitimní autorská volba, ale s každou takovou volbou autor něco získává a něco ztrácí. Viewegh není tak intelektuálský a rafinovaný jako Ian McEwan, jeho přehnaně kladné postavy nejsou zakotveny ve věrohodné, do detailů propracované životní zkušenosti jako Olive Kitteridgeová nebo protagonisté Franzénových děl. Když Viewegh operuje s Klausovou homosexualitou, předvádí ji doslova jako bulvární prvek, se škodolibou dychtivostí literárního paparazziho, překvapivou vzhledem k jeho známému sporu s bulvárním tiskem. Na jedné straně tím získává prostor, ve kterém může upozornit na nesoulad mezi tím, co Klaus hlásá, a tím, co ve skutečnosti dělá, na straně druhé však ztrácí jakoukoli citlivost spjatou s ohledáváním individuální zkušenosti a terénu společenské reality. Tento problém vynikne,

srovnáme-li způsob, jakým využívá fetišistické sklony známé osobnosti (Primátor), s tím, jak se stejným prvkem pracuje McEwan v *Amsterdamu*. McEwanovi slouží Garmonyho fotografie v dámském prádle k zamyšlení nad novinářskou etikou, mediální manipulací, ale i potřebami, které veřejnost promítá do svého vnímání jedince ve významné funkci. Viewegh se snaží pouze zesměšnit. Dvojí setkání spisovatele Stephena Lewise s Margaret Thatcherovou v *Dítěti v pravý čas* odhaluje psychologickou kapitulaci, která se dostavuje tváří v tvář prominentní političce, která je v nepřítomnosti záře studiových reflektorů zbavena symbolického charismatu. Druhé z těchto setkání se odehrává ve Stephenově bytě, kam ministerská předsedkyně na krátkou chvíli vpadne se svými asistenty. Důvodem této trapné návštěvy je lidsky pochopitelný zájem o Stephenova přítele a nakladatele Charlese Darkea, bývalého ministra v její vládě, který se po dobrovolné rezignaci stáhl se svou ženou na venkov. Ministerská předsedkyně odkládá některé ze svých masek a přiznává, že přilnula k mladšímu muži dokonce natolik, že ho nechala nepřetržitě sledovat, aby si zprávami o jeho pohybu mohla nahrazovat nedostatek osobních kontaktů. Tím, že McEwan nechává Thatcherovou vstoupit do silového pole citové zranitelnosti a sexuálních tužeb, z ní nedělá karikaturu ani neoslabuje svou pronikavou kritiku její politiky. Ukazuje, že i osobnost formátu „železná lady“ má stránky, jež vyplývají z jejího statusu lidské bytosti. Literární kritika určitého politického konceptu a jeho představitelů tak zjevně nevyžaduje to, bez čeho se Viewegh neobejde: prvoplánovou demonizaci.

Karikaturní zkratka sice Vieweghovi umožňuje kýženou přímočarost, musí však za ni platit daň v podobě neschopnosti postihnout společenský kontext, v němž se taková osobnost dokáže probojovat až na sám vrchol společenského žebříčku. Erich Fromm v *Anatomii lidské destruktivity* poznamenal, že patologická osobnost může uspět jedině v nemocné společnosti, takže pokud Viewegh líčí jednu takovou patologicky nastavenou osobnost, měl by reflektovat i povahu sociálních vazeb, které ji vynášejí nahoru. Společnost je holistický fenomén. Pozorované kazy ve společenském tkanivu nelze vysvětlit redukcionistickým odkazem na skupinu konkrétních jedinců a jejich nekalé cíle. Konečnou stanicí Vieweghova

diptychu tak není proklamovaná satira české společnosti, ale pouze hrubá karikatura několika obžalovaných.

Začíná být tedy evidentní, co všechno Viewegh ve svých posledních dvou knihách navzdory proklamacím o ambiciózním thrilleru obětoval. Jeho „thriller“ sice usiluje o společenský přesah, ale pokud má tento přesah převýšit parametry pouhých glos politického dění, musí autor přikročit k systematictější analýze společenských poměrů v polistopadovém Česku.

A právě tady Viewegh kapituluje. Svou snahu o společenskou reflexi realizuje a vyčerpává hustou sítí jízlivých poznámek publicistického charakteru, případně verbálních výpadů v dialogích různých postav. Široký oblouk senzačního příběhu, jenž se liší od laciné komerce jen zarputilými odkazy na skutečné osoby a skutečné kauzy, míjí každé z vnučujících se témat, které by mu přitom poskytlo dostatečný prostor pro hlubší analýzu, ať už jde

o sepětí korupce s mechanismy, jež fungují jako standardy demokratické společnosti, nebo o povahu ekonomických, sociologických a psychologických vazeb mezi médii, elitami a veřejností. Výsledkem je tak naprosto jednorozměrná a povrchní literatura, která popisuje všeobecně známá fakta, ale ignoruje jejich příčiny a souvislosti. Žádná intelektuální vrstva tu neexistuje, text je

nulově analytický, snaha o ironii vyznívá do ztracena. Když k tomu přičteme stylisticky průměrné prostředky, rozparcelování textu do krátkých, rychle vstřebatelných úseků a absolutní redukci psychologie (takže četba rychle odsýpá), je obtížné pochopit, v čem mají spočívat ony proklamované „ambice“.

Toto všechno završuje jeden vnitřní problém Vieweghova pohledu na svět. V *Románu pro muže* soudce Cyril konstatuje, že pohoršovat se nad mocenskou zvůli je „stejně naivní jako si stěžovat, že hovno smrdí. Tak to prostě bylo, je a bude. Samozřejmě že vždycky jde především o moc a o prachy. [...] Demokracie je vedlejší produkt“. Boj se společenskými problémy představuje pouhý marketing, „píárko všech, co chtějí moc“. Máme to, co autor vkládá Cyrilovi do úst, považovat za pravdu? Na jedné straně má jít o kritické zhodnocení demokratického systému, který funguje jako nástroj společenských elit. Logickým mocněním této pozice je ovšem skepse vůči existenci demokracie jako takové — nezdá se však, že by Viewegh chtěl sdělit právě toto. Jenže tím,

● Michal Viewegh se rozhodl oslovit určitý okruh čtenářů, a to široké masy čtenářské obce. Je to legitimní autorská volba, ale s každou takovou volbou autor něco získává a něco ztrácí. ●

že rezignoval na hlubší analýzu společnosti a omezil se na černobílou šablonu dobra a zla, odepsal možnost ukázat, že Cyrilovo vidění reality navzdory své výpovědní hodnotě není tak reprezentativní, aby jeho normativní rozměr — tato realita je jediná možná realita — byl nutným důsledkem jeho rozměru deskriptivního.

Být jako Franzen?

Američtí spisovatelé se nacházejí v odlišné situaci než jejich čeští kolegové. Přesto tu existují styčné nebo přinejmenším inspirativní body. Autoři typu Jonathana Franzena nebo Jonathana Safrana Foera mají dostatečně velké sebevědomí na to, aby se cítili oprávněni kriticky reflektovat, co se odehrává v soudobé společnosti. Popis privatizačního vytunelování jednoho východoevropského státu, konkrétně Litvy, ve Franzenově *Rozhřešení* lze téměř beze zbytku vztáhnout i na Česko v období divoké privatizace. Franzen ho umocňuje tím, že ho zaznamenává jako integrální součást života konkrétních lidí, jejich osobních představ, ambicí a problémů. Společenské interakce se realizují jako interakce konkrétních individuí, ve kterých vznikají charakteristické vzorce přesahující jednotlivce jako takového. Ve svém esejí *Perchance to Dream* z roku 1996 se pak Franzen nutně pouští do otevřené kritiky jednoho takového vzorce: neoliberalní degradace všeho a každého včetně literární činnosti na funkce tržního mechanismu. Píše: „Konzumní ekonomika miluje výrobek, který se prodává jako prémiový, rychle se opotřebuje nebo se dá pravidelně vylepšovat, přičemž s každým vylepšením nabízí okrajový přírůstek užitečnosti. Pro takovou ekonomiku novinka, která zůstává novinkou, není pouhým inferiorním produktem, je to *antitetický* produkt. Klasické literární dílo je nenákladné, donekonečna použitelné a, nejhorší ze všeho, nedá se inovovat. A je-li volný trh, na kterém novináři vymodelovali svou vlastní ‚neutralitu‘, v čím dál větší míře nazírán jako *jediné* paradigma přijatelné ve veřejné sféře, dává naprostý smysl, že dokonce ani tak vážené noviny jako *New York Times* nemohou informovat o knihách, aniž by přitom neodkazovaly na ‚objektivní‘ měřítka — jinými slovy na počty prodaných výtisků.“

Je tu tedy následující opozice. Tržní ekonomika, surově privilegovaná jako jediný kánon hodnot, upřednost-

ňuje to, co je schopno uspět jako chytlavé zboží, takové, jehož atraktivita po prvotním období vzrušeného zájmu rychle vyprchá, takže může být nahrazeno dalším výrobkem, často jen inovovanou verzí, typicky iPhone, iPad nebo hollywoodské trháky. Hodnotná literatura se naopak snaží tomuto trendu vzdorovat, ze své podstaty nabízí trvalou estetickou i morální hodnotu, k níž se lze vrátit i po letech; komerční efekt hraje ve srovnání se společenským a kulturním významem druhotnou roli.

Jenže právě tady se Viewegh dostává do největšího rozporu. Jeho poslední dva romány evidentně chtějí plnit funkci takovéto hodnotné literatury. Reagují na společenské problémy, snaží se aktivizovat obyvatelstvo, jsou

● **Karikaturní zkratka sice Vieweghovi umožňuje kýženou přímočarost, ale daní za ni je neschopnost postihnout společenský kontext, v němž se taková osobnost dokáže probíjet až na samotný vrchol společenského žebříčku.** ●

kritické a nesmiřitelné. Výčitky, že jde hlavně o rafinovanou strategii, jak vydělat peníze, strefit se do aktuální poptávky po takto laděných dílech, jsou laciné a stojí na snaze diskreditovat, nikoli na věcných rozbořech. Jenže Viewegh zároveň píše v souladu s liberálním modelem: každý rok předkládá veřejnosti novou knihu, opakuje tentýž literární styl, jeho poslední knihy se dají rychle přečíst a rychle vyprchají.

Mráz přichází z Hradu je navzdory snaze o upřímnou výpověď nastavením předchozího díla, podobně jako je iPhone 5 nastavením iPhone 4. Stylistická nenáročnost, fabulační přehlednost, autorova zásadní péče o marketing a další rysy dostávají jeho tvorbu do polohy konzumní produkce, kterou si bohužel dává nechtěnou facku.

Na jedné straně tak Viewegh svým důrazem na angažovanost spisovatele vytvořil obdobný apel, s jakým přišel ve svém esejí Jonathan Franzen. A zaslouží si za to respekt, protože to udělal navzdory vědomí, že právní mechanismy státu se mohou obrátit proti němu, stejně jako se proti němu obrací hněv části české veřejnosti. Žádný polistopadový autor nedokázal z pozice rozhněvaného literáta polarizovat naši čtoucí veřejnost tak jako právě on, jakkoli se česká próza pozvolna osměluje k příležitostné angažovanosti (například ve sbírce povídek *Zůstaňte s námi* Marka Šindelky), a v poezii dokonce probíhá pokus etablovat angažovanou tvorbu jako program. O to větší je škoda, že se mu nepodařilo obohatit také kvalitativní stránku současné české literatury.

Autor je středoškolský pedagog.

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

Kodak 160NC-2 3221

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

Sport (s. r. o.)

Někteří účastníci kolektivních sportů se emancipovali a svou původní činnost přeměnili na obchodní podnikání. Začalo to kdysi tím, že pro oběživo razili osobité pojmenování založené na diminuci (tj. zdrobňování) živočišných jmen, např. *kapr*, ovšem proměnlivé, aby neztratilo svou kamuflážní funkci.

Makrostruktury pro pokročilou globální realizaci mají teď osobité názvy, v nichž se specifická povaha činnosti vyjadřuje slovosledně: do základní pojmenovací struktury (*fotbalová liga*) jsou rozvíjející články (*Gambrinus*) vkládány dovnitř: *fotbalová Gambrinus liga*, ne jako v běžném jazyce *fotbalová liga Gambrinus*. Je-li základní pojmenování jednoduché (např. *extraliga*), klade se rozvíjející část na začátek: *Tipsport extraliga*.

(Je-li třeba povahu takové činnosti charakterizovat pro veřejnost, užívá se tradičně odlišného přívlastku: *vrcholový*, ne *vrcholný sport*.)

Neslyšel jsem o tom, že by se z této činnosti platila daň.

Dušan Šlosar

SUPERDÍVKA

TAK! TADY MÁŠ,
SUPERHOLKO! NECH
CELÝ SVĚT TI PROVOLÁVA
"MURÁ!" - AYSISI!! JÁ TE
NENAVIDÍM A NENAVIDĚT BUDU
AŽ DO POSLEDNÍHO KONCE SVÝCH DNÍ!

(VELKÝ KRYPTONE! V RANDALLU
MÁM JEN SAMÉ DOBRÉ PŘÁTELE -
AŽ NA KAREN BLAISOVOU, JAK NYNÍ
VIDÍM! JEDNA S MÝM PLAKÁTEM,
A T.J. Tedy I SE MNOU, JAKO KDOBYCH
JI BYLA TO NEJVĚTŠÍ HOŘE ZPŮSOBILA.
ALE PROČ JEN, PROČ?)

Kája Saudek, Superdívka, 1969

Český komiks vysílá, ale s šumem

Co už nechybí a co stále chybí českému komiksu?

Lukáš Růžička

Komiks v Česku nepotřebuje propagaci, vyhlásil publicista Pavel Mandys na letošním KomiksFEST!u. Nakladatelé snažící se prodat svoje tituly by zřejmě měli jiný názor, ale Mandys narážel na to, že komiks obecně se stal součástí kulturní scény a nemusí si stále dokola získávat respekt. Komiks se u nás má dobře, ale historické odtržení od světového dění na něm dodnes zanechalo stopy. Oproti filmu postrádá širší síť kvalitních kritiků, z beletrie by si zase mohl vzít příklad smysluplných edic. A internet? U nás jen nevyužitá možnost...

Nějaký komiksový titul z USA, Evropy či Japonska kouká z výlohy každého knihkupectví, tuzemský trh produkuje novinky v týdenních rozestupech, média se nežinírují o komiksech psát a natáčet reportáže. Otázka obrozenec-ké propagace tedy už není tak palčivá, domácí komiks už

není utlačovaný. Naopak je vlastně „in“ — totiž „uvnitř“. Už nestojí na okraji zájmu vydavatelů ani čtenářů jako v devadesátých letech, kdy svět komiksu začalo pro Čechy objevovat hlavně nakladatelství Crew. To si dodnes drží výsadní pozici mezi fanoušky, v posledních letech však začaly komiksovou módu sledovat i v nakladatelstvích Argo, Albatros, Dokořán, Jota či Meander, i když objem jejich titulů je minoritní.

Médium našlo oporu i v pražské přehlídce KomiksFEST!, která od roku 2006 propojuje komiksy s divadlem, filmem i módními přehlídkami a večírky. Během let se podařilo přivést autory, jako jsou David B., Emmanuel Guibert, Dave McKean, James O'Barr, Thomas Ott, Bryan Talbot nebo Lewis Trondheim, ve světě vesměs známá jména.

Pestrá je rovněž nabídka na pultech. Jedním z mýtů je rovnítko mezi komiksem jako médiem a superhrdinským žánrem, přestože Spider-Man, Batman a spol. zabírají na českém trhu jen dílčí místo. Hojně jsou zastoupeny akční komiksy, autobiografická díla, komiks pro děti a v poslední době humorné stripy a japonská manga, u níž nelze mluvit o oblíbenosti jednoho žánru, ale spíše exotické formy a kulturní odlišnosti vůbec: čtení zprava doleva, ustálené vizuální znaky, styl kresby přecházející od realistických zobrazení do deformované karikatury nebo přehnaně velké oči.

Jak píší editoři monografie *Signály z neznáma*, „černo-oranžové cihly“, která se společně se stejnojmennou výstavou v brněnském Domě umění snaží vyztužit suverénní pozici komiksu: „Alespoň částečně se daří rozrušovat stereotypní představy, které vždy spojovaly komiks jen s dětem určeným, popřípadě brakově-triviálním čtením k ukrácení dlouhé chvíle.“

Právě počín editorů Tomáše Prokūpka a Pavla Kořínka završuje tendence posledních tří let, kdy se český komiks obrací ke své historii. Vyšly klasiky od Ondřeje Sekory (*Dobrodružství Ferdý Mravence*) či Káji Saudka (*Lips Tullian, Muriel a oranžová smrt*), nakladatelským počinem roku 2012 je soubor kreslených příběhů Josefa Lady (*Nezbedné komiksy: Obrázkové seriály z Humoristických listů 1908—1916*), který ukazuje, jak před sto lety nakládal s komiksovou formou autor, jehož editoři *Signálů z neznáma* označují za zakladatele moderního českého komiksu. Historií se zabývají také dvě publikace Heleny Diesing (monografie Káji Saudka a *Český komiks 01. poloviny 20. století*) a problematické tituly pro nostalgiky (*Encyklopedie komiksu v Československu a Po stopách kreslených seriálů*), na nichž je vidět, že jen fanouškovský zápal a dobrý úmysl už nestačí.

Komiks možná nepotřebuje propagaci, ale víc než kdy jindy potřebuje zasvěcené profesionály, kteří dohlédnou za hranice českého trhu a dokážou o komiksu fundovaně referovat v médiích. Nebo napíšou a nakreslí dílo delší, než je povídka v antologii či dvacetistránkový sešit. Že se o komiksu hodně mluví a hodně píše, ovšem samo o sobě nestačí, měla by následovat fáze, kdy se zajímáme o to, jak se o něm mluví a jak se o něm píše.

Když se letos na KomiksFEST!u stal počínem roku sborník *Ještě jsme ve válce*, trefně to ukázalo způsob, jakým se u nás o komiksu smýšlí. Jakmile nese nějaké společensky hodnotné téma, není problém ho patřičně ocenit, věnovat mu mediální pozornost a znovu napsat, že „komiks nemusejí být jen superhrdinové nebo Čtyřlístek“ (kdyby tohle klišé bylo kniha, vypadalo by jako „salát“, protože u českých novinářů koluje z ruky do ruky). A tak si cenu Muriel neodnesl vynikající komiks, ale spíše dobrý nápad. Projekt sdružení Post Bellum připomínající osudy lidí, které převálcovaly totalitní režimy, je zcela jistě záslužný, ale to ještě neznamená, že je to automaticky dobrý komiks.

Podle mého názoru to ukazuje, že v přijímání komiksu je u nás stále cosi podivného. Češi umějí číst jeho písmenka, ale neumějí naslouchat jeho řeči. Nedokážou ocenit, když má esprit či ladnost, nebo když je naopak surový a jde proti srsti. Když v jednom okamžiku tancuje se čtenářem poklidný ploužák a hned v následujícím se tempo promění v breakdance. Komiks totiž dokáže člověka donutit vnímat svět jinak, než jak mu to umožňuje divadlo, film nebo hudba.

Komiksový kritik? Kuriozita

První věc, která českému komiksu výrazně chybí, jsou kvalitní kritici. Dovedete si představit, že by do největších českých deníků psali filmoví recenzenti, kteří neznají tvorbu Hitchcocka, Kubricka či Felliniho, nebo že by literární kritik nevěděl, kdo to je Čapek, Kafka či Hemingway? Jestli existuje bolavé místo komiksu, je to publicistika či kritika. Domácím novinářům nechybí nadšení pro věc, o komiksech píšou v dobré víře, že ho propagují, jenže jej neumějí formálně analyzovat, nevidí mediální specifika a nemají teoretické znalosti v oblasti divácké recepce — vlastně nevědí, čím a jak komiksy na čtenáře působí.

Čeští novináři jsou v tomto směru jako studenti prvního ročníku vysoké školy, opojeni množstvím nových znalostí a informací, v tomto případě velkým množstvím komiksů na trhu. Ale neumějí je zařadit do kontextu a neuvědomují si, že jenom brousí špičku ledovce, protože zdejší nabídka je omezená a kupříkladu absolutně nereflktuje aktuální vývoj ve světě. I proto je často z textů cítit, že jejich autoři jen jinými slovy převyprávěli přednášku profesora, v tomto případě spíše tiskovou zprávu nakladatele. Někteří z nich v posledních letech přinesli do českého komiksu skutečnou profesionalitu v oblasti PR a chytře využívají faktu, že celostátní média nemají žádného Filu nebo Peňáse přes komiks, a tudíž se redaktoři často nechávají svádět tím, co si o novém titulu mají podle nakladatele myslet.

Kořeny současné komiksové publicistiky lze hledat v devadesátých letech v časopise o počítačových hrách *Score*. Jiří Pavlovský a Štěpán Kopřiva, spoluzakladatelé komiksového magazínu *Crew* a později stejnojmenného nakladatelství, vychovali celou generaci čtenářů průkopnickými články o komiksech, o nichž tady do té doby téměř nikdo neslyšel. Kouzlo recenzí tkvělo v poli-

● Projekt sdružení Post Bellum připomínající osudy lidí, které převálcovaly totalitní režimy, je záslužný, ale to ještě neznamená, že je to automaticky dobrý komiks. 6

Vladimír 518, *Freddie's Opportunity*, 2002

ticky nekorektním humoru a absurdnostech, které se dají přirovnat ke *Třem mužům ve člunu* nebo ke *Stopařově průvodci po galaxii*. Texty měly šmrnc a z výše zmíněné dvojice udělaly kultovní osobnosti i mimo komiksově obecnost. Svoje postavení pak autoři stvrdili při vzniku nakladatelství Crew, které začalo vydávat světové komiksy. Pavlovský s Kopřivou se zároveň pohybovali v komunitě příznivců fantasy a science fiction, komiks se tak začal objevovat v žánrových periodikách, kde má dodnes tradici.

Z toho se dnes bohužel zachovalo spíše to horší. I ve fanouškovských/zasvěcených kruzích, které by mohly do psaní o komiksu přinést potřebnou hloubku a kontext, se často klade důraz spíše na převyprávění děje a používání samoučelných vulgarismů, aniž by si autoři textů uvědomovali, že tím dobu Pavlovského a Kopřivy neoživí.

Na druhé straně pak stojí literární přístup, daný prolétáním komiksu jakožto specifického média a fantasy,

science fiction a hororu coby literárních žánrů. A také tím, že ve velkých redakcích píšou o komiksu zkrátka literární recenzenti, protože komiksy mají ve většině případů písmenka. V tuzemském psaní o komiksu tak často chybí analýza vizuální složky, případně se odbude lakonickým prohlášením „výtvarníkuv styl se k danému příběhu hodí“ nebo se zhodnotí ve dvou větách. Obtížně se recenzentům rozlišuje samotný výtvarný projev od způsobu, jakým jsou poskládané panely, jak se pracuje s kompozicí, jaké specifické prvky komiksu jako média autoři využili. Přesný popis nějaké konkrétní scény (nejlepší či nejhorší) je stále velká rarita.

To zásadní už prý vyšlo

V roce 1999 sestavil prestižní oborový časopis *The Comics Journal* žebříček stovky nejlepších amerických komiksů dvacátého století. Přibližně třináct jich vyšlo v češtině

Karel Jerie, *Oidipus Rex*, 2007

(někdy třeba jen část). Pohled *The Comics Journal* je samozřejmě subjektivní, soustředil se na intelektuálnější díla nebo klasiky od pionýrů média. Přesto nabízí alternativu k obecnému povědomí, šířenému některými nakladateli a novináři, že většina toho zásadního z komiksově historie už česky vyšla. Těžko říct, podle čeho se to dá určit. Ani mezi laureáty známých severoamerických cen Will Eisner Award a Harvey Award nebo evropského ocenění z festivalu v Angoulême nenajdeme většinu komiksů přeložených do češtiny.

Tuzemská nabídka se snaží kopírovat vývoj žánru nebo vyzobávat díla, která překročila hranice komiksu a stala se součástí světové popkultury. Týká se to hlavně bibliografie Alana Moorea (*Strážci*, *Bažinač*, *Z pekla*) nebo Franka Millera (*Batman: Návrat temného rytíře*, *Sin City*), už patnáct let je v češtině dostupný *Maus* od Arta Spiegelmana, kompletní je *Padoucnice* Davida B. nebo *Persepolis* Marjane Satrapiové. Z jednoho díla známe současného géna komiksu Chrise Warea (*Jimmy Corrigan: Nejchytřejší kluk na světě*). Do češtiny byl přeložen „komiksový Tarantino“ Garth Ennis (*Hitman*, *Preacher*), letos vyšel poslední díl postmoderní fantasy *Sandman* od Neila Gaimana. Stále je to ale spíš zalepování mezer a brouzdání po hodně širokém povrchu. Chybí soustavné mapování nějaké oblasti, podobně jako to dělá „Edice anglo-amerických autorů“ AAA nakladatelství Argo. Příjemnou výjimkou jsou „Mistrovská díla evropského komiksu“, v rámci nichž už Crew vydala mimo jiné dva tituly od Moebia (*Incal*, *Arzach*), jednoho z nejvlivnějších výtvarníků v komiksových dějinách.

Na jedné straně se velmi ztuhla doplňuje historický kánon, na druhé straně se každým rokem ztrácí kontakt se světem, unikají současné trendy a důležitá jména. Je to podobná situace, jako kdyby do českých kin šlo v posledních dvou letech jen deset současných hollywoodských filmů a pár snímků evropské či asijské nabídky. Neznáme vítěze Cannes, držitele Nobelovy ceny, laureáty Oscarů (nebo si doplňte dle libosti ocenění, která respektujete). Z titulů, jež za hranicemi vyšly v roce 2012, se českého překladu dočkaly především ty spotřební a dobře prodejné jako *Konfigurace vnitřního já* od Steva Jobse, *Doba ledová*, *Hra o trůny* nebo *Dítě s hvězdičkou* (s vděčnou židovskou tematikou). Není to kritika nakladatelů, kteří musejí titulu věřit a vkládají do něj peníze. Je to pouze konstatování současného stavu.

Neprobádaný internet

Česká scéna žije v podstatě v permanentním vakuu — pokud zrovna neprobíhá KomiksFEST! nebo nevyjde nějaký očekávaný titul (což se děje jednou, dvakrát za rok), fanoušci se pravděpodobně dost nudí. Je s podivem, jak málo čeští tvůrci využívají internet a sociální sítě. Poučit je v tomhle ohledu mohl třeba pařížský výtvarník a blogger Gilles Roussel, známější pod pseudonymem Boulet, který byl v roce 2012 jedním z hostů KomiksFEST!u. Boulet se díky stránce bouletcorp.com proslavil i mimo rodnou Francii, jeho autobiografické komiksy, které často stavějí na humorném kontrastu mezi každodenními starostmi a fantastními prvky, začali příznivci překládat do angličtiny a korejštiny. Boulet, který má na Facebooku

Vladimír Tučapský, *Dick Tracy, konzument Campbellovy polévky*, 1991

téměř 39 000 fanoušků, nekreslí jen komiksy, ale také obrázky, v nichž reaguje na popkulturu — skládá pocty oblíbeným seriálům nebo vizuálně přetváří cizí komiksově postavy svým charakteristickým stylem.

Takzvané mash-upy, kdy se na jednom obrazu prolínají hrdinové, kteří se nikdy nesetkali (může to být Spider-Man a strýček Skrblík či Columbo a Sherlock Holmes), nebo jsou ztvárněni netradiční technikou (jak by Batmana namaloval Salvador Dalí), jsou velmi oblíbené hlavně ve Spojených státech. Tamní „infrastruktura“ je dokonalá — ráno umístí výtvarník na svůj blog obrázek, ten se během dne přes Facebooky fanoušků, Twitteru kolegů, internetová média specializující se na komiks nebo art-blogy shromažďující to nejzajímavější z internetu rozšíří mezi tisíce lidí, kteří jeho tvorbu nikdy neviděli. A večer už visí v nějaké odlehčené rubrice zpravodajského serveru *The Huffington Post*. Internet je úžasný nástroj se superschopnostmi a využívat se dá různě — obrázky mohou reagovat na aktuální události, scenáristé zase píší své světonázory nebo krátké recenze. A samozřejmě není nic špatného na tom, když to proloží zprávami o chystaných projektech. Reklamu kombinují se způsobem, jak udržovat kontakt s fanoušky.

Češi využívají internet přímočaře jako svoje portfolio, nemají potřebu reagovat na práci kolegů nebo na dění v oboru. Mezi české výjimky, které nabízejí něco navíc, patří Jiří Grus, jenž na adrese jirigrus.blogspot.cz ukazuje i skici ze zákulisí a jiné materiály, k nimž by se jinak fanoušci dostávali těžko. První dáma českého komiksu Lucie Lomová (*Divoši, Anča a Pepík*) na blogu [\[va.blogspot.cz\]\(http://va.blogspot.cz\) pravidelně informuje o svých projektech a píše zážitky ze zahraničních festivalů, třeba z Angoulême nebo Alžiru. Humorista Vhrsti zase na blogovací platformě serveru \[Aktuálně.cz\]\(http://Aktuálně.cz\) \(\[blog.aktualne.centrum.cz/blogy/vhrsti.php\]\(http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/vhrsti.php\)\) pravidelně sumarizuje komiksově novinky na trhu a občas přidá vizuální glosu: jako když nakreslil přeškrtnutého skákacího panáka v době prohibice nebo představil parodii na nové logo České republiky, kde podtrhl slovo pub, anglický výraz pro hospodu.](http://lucielomo-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Tomáš Prokůpek uzavřel v roce 2008 svůj článek „Ven z bubliny!“ v kulturním časopise *A2* slovy: „Situace, kdy se z komiksu stane zcela přirozená součást naší kultury, kdy jej přinejmenším mladší část populace bude přijímat stejně samozřejmě jako literaturu, film nebo hudbu [...], se blíží. Zvolna.“ V roce 2012 můžeme říct, že se komiks ven z bubliny dostal. Teď se ještě pořádně rozhlédnout po světě — co se v něm děje a co všechno z něj lze do takové bubliny opět vměstnat...

Autor je publicista, specializuje se na komiks.

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitské Družstvo

O Češích se dozvím vždycky víc ze Škvoreckého než z novin

Se spisovatelem **Zygmuntem Miłoszewským** o jeho knihách a o Polsku

Do ještě letní Prahy přijel Zygmunt Miłoszewski na několik dní a kromě autorských večerů a setkání chodil i po galeriích a památkách. Jeho detektivky se ale odehrávají v Polsku, ta nejúspěšnější, která vyšla také česky, navíc v hlavním městě. Varšava je přitom problematický prostor — za války zničená metropole dlouho hledala svoji tvář, teprve dnes se uprostřed nově postaveného starého města a bulvárů ve stylu sorely rodí moderní město, které je otevřenější a přátelštější vůči svým obyvatelům.

Proč jste si ze všech polských měst vybral jako dějiště svého detektivního románu *Zapletení* právě Varšavu?

Ve Varšavě žiju a dobře ji znám, bylo tedy přirozené, že když jsem hledal prostor pro detektivku z velkoměsta, vybral jsem si právě polskou metropoli. Opravdu je v příběhu jedním z důležitých „hrdinů“ a hlavní postava, komisař Szacki, se s ní identifikuje. *Zapletení* jsou ovšem prvním dílem trilogie, každá část se odehrává na jiném místě — druhý díl v Sandoměři, krásném historickém maloměstě nedaleko Krakova, a třetí díl v Olštýně, hlavním městě Mazurska na severu Polska. Olštýn byl před druhou světovou válkou německé město. Každý z těchto prostorů je zvláštní a specifický, vybíral jsem ho vždy s ohledem na zápletku, snažil jsem se ta místa ukázat z různých stran, s jejich klady i zápory. Varšava je metropole, navíc poznamenaná především druhou světovou válkou a komunistickým stavitelstvím, Sandoměř je sice krásné město, ale zkrátka „díra“, se

vším, co je s tím spojené, zejména s maloměstáctvím, a Olštýn je středně velké město, které má neustále problémy s identitou, protože je to pořád německé město, i když ho obývají Poláci.

Různá města jsem vybíral záměrně, protože si myslím, že když se detektivka odehrává pořád na stejném místě, je to nudné. Nechtěl jsem skončit v typické pasti detektivky, kde je pořád stejný hlavní hrdina i ostatní postavy, všechny díly se odehrávají v jednom městě a mění se jen mrtvola. Každé město z mé trilogie je jiné a díky tomu jsem mohl ukázat, jak opravdu vypadá současné Polsko, že to není jen Varšava, ale také menší města, jaké problémy — historické a společenské — řešíme.

Nezakrýváte, že jednou z vašich ambicí bylo napsat společenský román. Proč zrovna detektivku?

Protože je to žánr, který je přitažlivý?

Román podle mého názoru musí být zábavný a mým cílem je, aby si čtenář šel lehnout o dvě hodiny později, protože ho zajímá, co bude dál. Nevím, proč by měl někdo číst nudnou knihu, i kdyby byla sebechytřejší a popisovala ty nejpalcivější problémy. Proto se vždycky snažím, aby moje knihy byly zábavné, ale — protože to nejsou zrovna tenké detektivky — je v nich místo i na spoustu jiných věcí a snažím se zapojit více rovin: kromě detektivní zápletky se objevuje i trocha historie, sociologie, psychologie. Kniha má být jako dort — především by měla chutnat a spojit různé vrstvy. Jestli si potom někdo sní jen šlehačku, to už záleží jen na něm. V *Zapletených* je zločin, portrét současného polského města, nahlédneme do způsobu fungování komunistických tajných služeb, důležitá je i postava terapeuta — šamana současnosti. V dalším díle, nazvaném *Zrnko pravdy*, se mimo jiné objeví problematika polsko-židovských vztahů.

Máte nějaké vzory v současné nebo klasické detektivní próze?

Určitou dobu jsem byl nadšený z Henninga Mankella, švédská detektivka je teď hitem v celé Evropě a já trochu doufám, že podobný boom čeká i střeoevropské romány. Nejbližší je mi zápletky ve stylu Agathy Christie: nečekané rozuzlení v poslední kapitole. Postava detektiva zase nezapře drsnou americkou školu. V Polsku otevřel dveře detektivce Marek Krajewski [jeho knihy vyšly i česky — pozn. překl.], velmi talentovaný autor, který se ale podle mého názoru trochu zavřel v jedné stylistice. Rád bych si od něj přečetl i něco jiného než detektivku. Moje další kniha bude spíše dobrodružná než detektivní. Jejím hlavním tématem budou ztracená nebo ukradená umělecká díla. Vychází ze skutečných

událostí: v Polsku se během staletí, kdy bylo okupováno různými státy, ztratila řada cenných obrazů a dalších předmětů. Dnes je nejslavnějším obrazem v Polsku *Dáma s hranostajem* Leonarda da Vinciho v Krakově, přitom mezi ztracenými jsou ještě cennější. Získat je legálně ovšem není takřka možné, stát nemá právní prostředky, jak to udělat. Takže jsem začal rozvíjet příběh o tom, jak by to mohlo vypadat, kdyby se stát přesto rozhodl získat, co je „naše“.

V Polsku byli *Zapletení* interpretováni také jako politická kniha, jako snaha vyrovnat se s dědictvím komunismu a další hlas ve veřejné debatě na toto téma. Je to spíše mediální bublina, nebo to pro vás bylo důležité?

Politickou rovinu zdůraznila filmová adaptace Jacka Bromského. Pro mě je to jen jeden z motivů, stejně důležitý jako ostatní, o nichž jsem mluvil. A najednou jsem se dozvěděl, že pravice je nadšená z toho, že jsem odhalil komunistické spiknutí, a levice o mně mluví jako o fantastovi. Pro mě je komunistická éra historií. Domnívám se, že moje generace má právo z odstupu hodnotit nejen povstání nebo druhou světovou válku, ale také komunismus, který jsem vlastně nezažil, a už ho nemusím vnímat osobně. Pro mě je důležitá jiná otázka: Jak mám uvěřit tomu, že všichni agenti tajných služeb zmizeli? Přijde mi směšné, že se neustále, v novinách, v knihách, na konferencích, řeší to, kdo spolupracoval a kdo ne. A agenti, kteří pracovali v tajných službách, tvořili atmosféru strachu a byli nástrojem totalitního režimu, sedí doma a můžou se smát, protože jim nikdo nic neřekne. A zatím lidé, kteří se provinili tím, že z různých, často velmi tragických důvodů podepsali kus papíru, jsou oceňováni. Nikdo nenese zodpovědnost za skutečné zločiny, nikdo nebyl potrestán — a to je trochu demotivující. Proč mám platit daně a pokuty, když stát nedokáže potrestat zločince, kteří čtyřicet let páchali trestnou činností?

Živil jste se také jako novinář. To, o čem teď mluvíte, je téma spíše pro článek, reportáž. Nepřemýšlel jste o návratu do médií? Literatura je v současné době přeci jen okrajová, neovlivníte tolik lidí.

Moje novinářská kariéra už je uzavřená kapitola, k níž se nechci vracet. A navíc si myslím, že literatura je silnější. Například všechno, co vím o poválečném Československu, jsem se dočetl u Hrabala, ne v médiích nebo esejích. Habsburskou monarchii znám z Haška. Podle mého názoru se o Čechách dozvím vždycky víc ze Škvoreckého než z novin. Fikce dokáže o skutečnosti říct nejlépe.

Současná kultura je ale založená spíše na obrazech než na textech. Nakonec filmovou adaptaci *Zapletených*, ačkoli se knize ani z poloviny nevyrovná, určitě vidělo víc diváků, než bylo těch, kteří si knihu přečetli.

Film Jacka Bromského nebyl moc úspěšný, ale je pravda, že rozdíly v počtech jsou velké — moji knihu si přečte v Polsku padesát tisíc lidí, na film do kina přijde tři sta tisíc, ale kdybych napsal televizní seriál, bude to několik milionů. Nejde mi samozřejmě o to, abych byl multimilionář, ale člověka potěší, když se s jeho knihou seznámí co nejvíce lidí. Na druhou stranu práce na filmu nebo v televizi je skupinová záležitost, musí se dělat spoustu kompromisů. Literatura je upřímnější a svobodnější, nehraje se o takové peníze, není závislá na producentech.

Jaký máte názor na filmovou adaptaci *Zapletených*?

Soustředila se především na politickou zápletku, to mi nevádí, je to myslím nejpovedenější část snímku, ale celek je promarněná šance. V Polsku se netočí dobré detektivní filmy a je škoda, že si na něm režisér nedal víc záležet. Udělal celou řadu změn, které nebyly z mého pohledu funkční — neodehrává se ve Varšavě, nýbrž v Krakově, prokurátor se mění na prokurátorku a tak dále. Bohužel jsem neměl na výsledný tvar skoro žádný vliv, prodala se práva a konec. Byl jsem v tomto ohledu hodně nezkušený. S druhým dílem už nechci udělat stejnou chybu. Bude ho točit jiný režisér, Borys Lankosz, navíc je ve smlouvě uvedeno, že některé věci se nesmějí měnit: příběh se musí odehrávat v Sandoměři, hlavním tématem bude rituální vražda a prokurátor zůstane stejný jako v knize — Teodor Szacki. Chtěl bych, aby se v Polsku podařilo konečně natočit dobrou detektivku.

Tajné služby, rituální vraždy — jakým způsobem si vybíráte hlavní témata?

Téma je pro mě důležité, ovlivňuje výběr dalších „vrstev“, vždycky si ho pečlivě nastuduju. V *Zapletených* jsem se chtěl věnovat moderním psychoanalytickým metodám, konkrétně konstelační teorii Berta Hellingera. Varšava je pro téma psychoterapie skvělý prostor, stejně jako pro poválečnou polskou historii a tajné služby. V Sandoměři zase v katedrále visí obraz Karola de Prevota z osmnáctého století, který velmi naturalisticky zobrazuje rituální vraždu a židy, jak mučí křesťanské chlapce. Nicméně obraz je kontroverzní, proto ho zakrývá červený samet, na němž visí obraz Jana Pavla II. Polsko-židovské vztahy jsou stále živé téma, které v Polsku dodnes vzbuzuje hysterické reakce, a to znamená, že je nevyřešené, zametané pod koberec. Dokud se o něm nebude otevřeně mluvit,

o všech jeho aspektech — pozitivních i negativních —, zůstane toto téma ožehavé. Třetí díl mé knihy je zasazený do Olštýna, města-zahrady, celý region pokrývají lesy a jezera. Dnešní obyvatelé tam přišli až po válce, kdy byla tato území připojena k Polsku v rámci poválečných reparací, a Němci odtud proto museli odejít. Komunistická propaganda v lidech živila pocit, že Němci — naši největší, odvěcí nepřátelé — jen čekají na příležitost, aby se vrátili a získali zpátky svou půdu. Všichni se báli otevření hranic. A teď je všechno jinak. Původní obyvatelé nebo jejich děti se vracejí, ale ne proto, že by chtěli zpátky svoje chalupy, nýbrž aby se seznámili se svými kořeny. A dnešní obyvatelé svou identitu začínají zakládat na specifickém propojení polské a německé kultury. Myslím, že témata všech tří knih nejsou čistě polská, analogické problémy najdeme v celé střední a východní Evropě, ať už je to nutnost vyrovnat se s komunistickou minulostí, soužití s jinými kulturami nebo otázka vysídlení Němců po druhé světové válce.

Setkal jste se někdy s negativními reakcemi?

Jsou to přece jen trochu kontroverzní témata.

Kdybychom poslouchali jen politiky, můžeme mít dojem, že Polsko je rozdělené na dva nepřátelské tábory, jeden liberální a levicový, bohatší, a druhý chudší, konzervativní, pravicový, katolický — takzvané Polsko A a Polsko B. Ale tak to není. Ve skutečnosti v Polsku žijí různí lidé s různými názory, o nichž chtějí diskutovat. Setkal jsem se samozřejmě s tím, že někdo měl jiný názor, ale nikdy ho neprosazoval agresivně.

Ptala se a z polštiny přeložila Lucie Zakopalová.

Zygmunt Miłoszewski (nar. 1975) je spisovatel.

Pracoval jako reportér pro časopis *Newsweek*.

Jeho první román *Intercom* (2005) vzbudil velký ohlas. Kombinuje reálné a nadpřirozené prvky z prostředí dnešní Varšavy. O rok později vyšel jeho román pro mladé čtenáře *Zmijí hory* a v roce 2007 kriminální román *Zapletení* (česky Host 2011). Jeho zatím poslední knihou je kriminální román *Zrnko pravdy* (2011), jehož pokračování by se v polských knižkupectvích mělo objevit letos.

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

Básník Haussmann

Před osmdesáti lety zemřel čtyřicetiletý Jiří Haussmann, spisovatel stejného osudu jako Jiří Wolker. Haussmann je Wolkerovi možná podobný i v lecčem dalším, ale posuďte sami, koho chcete mít raději a kdo je vám bližší.

Jiří Haussmann podobně jako Wolker pocházel ze slušně situované rodiny. V jeho případě můžeme rovnou říci velmi slušně situované, patricijské, konzervativní rodiny. Už jeho dědeček Vincenc Haussmann, profesor pražské polytechniky, byl poslancem českého zemského, a dokonce i říšského sněmu. Tatínek Jiří, který svého syna přežil, byl právník. Po vzniku samostatného Československa se stal prezidentem Vrchního zemského soudu v Praze a v roce 1926 byl ve druhé úřednické vládě Jana Černého ministrem spravedlnosti. Otcovy sestry, Amálie Haussmannová a Olga Pikhartová, byly umělkyně — obě se uplatnily jako malířky a grafičky a Olga byla i sólovou recitátorkou. Rodinné tradice básnickovy matky sahaly až do blízkosti Goethovy neopětované pozdní lásky Ulriky von Levetzow a mladší bratr Jiřího Ivan byl vedle svého povolání karikaturistou.

V této rodině — bohaté na kulturní a intelektuální podněty — se 30. října 1898 narodil Jiří Haussmann. Vystudoval Malostranské gymnázium, kde na něj působil tehdy ještě mladý a nadšený literární kritik a historik Jan Voborník. Jeho spolužáky a přáteli byli pozdější spisovatel Benjamin Klička a architekt Evžen Linhart. Haussmann se už tehdy zabýval literaturou a své protirakouské verše uveřejňoval pod pseudonymy Georges, Georges Jegor nebo Dalmanites. Po maturitě v květnu 1916 musel narukovat, ale pro špatný zdravotní stav byl z armády brzy propuštěn. Na podzim téhož roku se dokonce po vzoru otce zapsal na práva. Na sklonku války si na něj vojenští páni opět vzpomněli a po zdravotním přezkumu znovu na čas narukoval. Na počátku roku 1919 byl Haussmann spoluzakladatelem prvního časopisu mladé generace *Republika*, ale příliš se na jeho činnosti nepodílel. Spíše lze říci, že ironicky zpovzdálí sledoval snahy *Devětsilu* o tendenční angažovanou revoluční tvorbu. Sám psal epigramy, verše, povídky a uveřejňoval je v časopisech *Česká demokracie*, *Český socialista*, *Šibeničky* a *Nebojsa*. Napsal i několik písniček pro kabaret Červená sedma. Jeho nejlepší práce *Velkovýroba ctností* se žánrově řadí do kategorie science fiction, byla upravena jako rozhlasová hra a roku 1964 zpracována do podoby televizního filmu.

Jako autor se Jiří Haussmann celkem logicky připojil k vlně levičáctví, která tehdy ovládla nejen českou, ale obecně evropskou společnost. Nebyl však jen kritikem kapitalistické společnosti — toho se z něj později snažila udělat marxistická literární věda. Jako autor byl přiřazován k proletářské poezii a vydáván za následovníka bolševické říjnové revoluce. Sotva se však najde jiný český autor, jehož dílo bylo v posledním půlstoletí tak klamně vykládáno jako dílo Haussmannovo. A on přitom tepal do všech a do všeho, padni komu padni. Ve skutečnosti měl pro revoluční básnění jen posměch a napsal množství protikomunistických satir. Jeho pokrokové a bojující umění je pokrokové a bojující právě tím, že nikomu obzvláště nestraní, vždyť Haussmann si troufl i na prezidenta republiky Tomáše Garrigua Masaryka, a to bylo na počátku dvacátých let opravdu hodně.

V roce 1920 promoval Jiří Haussmann na právech a nastoupil praxi u okresního soudu na Malé Straně. Ještě v březnu 1922 obhájil doktorskou práci a získal doktorát. Mínil se věnovat národnímu hospodářství, ale jeho úmysly zhatil špatný zdravotní stav. V červenci totiž onemocněl těžkým zápallem plic, z něhož se vyvinula tuberkulóza. Léčil se ještě v lázních Görbersdorf (dnes Sokołowsko) v německém Slezsku, ale bezúspěšně. Svoje onemocnění bral Jiří Haussmann se stejně ironickým nadhledem jako všechno ostatní. Již před válkou, v jejímž průběhu se u něj náramně vyostřil ironický, až sarkastický pohled na svět, oplýval schopností dělat si legraci úplně ze všeho. Přitom výchova, domácí prostředí a hojná četba Karla Havlíčka, Josefa Svatopluka Machara, Viktora Dyka či Františka Gellnera vedly k tomu, že brzy dosahoval velmi vysoké úrovně po formální stránce výstavby verše, přičemž strhoval vybroušeným vtípem. Obecně je po Jaroslavu Haškovi považován za druhého nejvýznamnějšího satirika své doby. Co jinak říci k jeho vlastnoručně navrženému epitafu, který je dalek Wolkerova patosu: „Básník Haussmann, mlád jak kotě, umřel tady na souchotě.“

Libor Vykoupil je historik, zabývá se především soudobými dějiny.

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

Hodnota roku

Bilancování uplynulého roku bývá v literární branži spojováno především s prosincovou anketou *Lidových novin* Kniha roku. Umístění v horních příčkách je považováno za prestižní pro autory, editory, překladatele i nakladatele především proto, že jde o hlasy konkrétních osobností a nikoliv o pouhou čtenářskou statistiku. Prestižní je však tato anketa jistě i pro respondenty, neboť účastnit se jí znamená být potvrzen coby autorita v daném oboru a mít možnost prezentovat své postoje v novinách, které jsou kulturní obcí stále vnímány jako názorotvorné.

Už jen z těchto důvodů je jasné, že vítězné knihy nevypovídají primárně nic o stavu domácí a překladové literatury ani o tom, které knihy se osobnostem líbily, protože je bavily číst. Navíc otázka, s níž se redakce *LN* obrací na hlasující, je formulována tak, aby uváděly knihy, které považují ze své četby za „nejhodnotnější“.

Oborová prestiž a otázka hodnot jsou však hlediska „apriorní“ a obracejí pozornost nikoliv ke knihám „čtivým a čtenářským“ (jak charakterizuje Jiří Peňás knihy *Mlčení plukovníka Brambla* Andrého Mauroise a *Remarquo*vo *Na západní frontě klid*, které se v anketě umístily na prvních místech před více než osmdesáti lety), ale k takovým, které nejvíce naplňují obecně sdílené etické, vědecké a estetické výlučné ideály.

Hodnotou v rámci kulturní komunity je však také výrazná individualita, a proto se ony „věčné“ hodnoty prezentují na knihách často velmi exkluzivních. Důsledkem je pak na jedné straně roztržitost, kdy na vítězství v anketě stačí často jen několik málo hlasů (*Lexikon české literatury*, který zvítězil v roce 2000, uvedlo pouhých šest respondentů), a rovněž skutečnost, že zde dominují knihy určitých žánrů.

Ve srovnání s prvorepublikovou tradicí této ankety, v nichž v letech 1928–1941 vítězily vesměs tehdejší románové novinky Čapkovy, Vančurovy, Olbrachtovy či Drdovy, po obnovení ankety v roce 1991 zcela zřetelně převládly žánry non-fiction literatury (vzpomínky, deníky, korespondence, historické a encyklopedické publikace), poezie, případně souborná vydání děl. Bylo tomu tak i letos, kdy největší počet hlasů (15) získala monumentální kniha Miloše Doležala o Josefu Toufarovi *Jako bychom dnes zemřít měli*, následovaná sbírkou básní Petra Hrušky *Darmata* (11) a *Povídkami* Jana Zábrany (10).

Aby však bylo jasné: kulturní elitářství považují za jev veskrze pozitivní a nemyslím si, že by bylo jiné dnes než před osmdesáti lety. Tím, že poukazuje na sféru duchovních, etických, vědeckých či výlučně estetických hodnot (a to prostřednictvím knih), představuje pro společnost zábavy důležitý stabilizační prvek. A nejde přitom ani o to, že by se vítězné knihy měly začít masově číst, zcela postačí, bude-li anketa vzbuzovat pocit, že by se takové knihy číst měly či jen že je důležitá sama jejich existence. Smutné však je, že román, který byl kdysi nejpřirozenějším spojencem tohoto kulturního elitářství, se dnes ocitl mezi žánry, kde tyto hodnoty nenacházíme či spíše nehledáme. Což ostatně potvrdila i cena Magnesia Litera, která musela po téměř deseti letech své existence dokonce změnit pravidla, aby se romány mohly mezi vítězi vůbec prosadit.

Proč tedy romány v konfrontaci s literaturou faktu prohrávají? Není to podle mě proto, že jsou špatné. I kdyby na tom současná česká románová próza nebyla nejlépe, respondenti ankety *LN* mohou hlasovat i pro tituly zahraniční. A naopak těch několik málo románů, které se v minulých letech v anketě přece jen prosadily, literaturu samu nějak výrazně neproměnily (*Ecův Pražský hřbitov*, *Hůlové Paměť mojí babičce*, *Zeptej se táty* Jana Balabána) a je zřejmé, že při jejich nominacích hrály větší roli okolnosti mimoliterární.

Mezi relevantní důvody však nepochybně patří i fakt, že sféra non-fiction literatury netrpí tak enormní nadprodukcí co do počtu titulů i výtisků, a je tedy dost přehledná a exkluzivní na to, aby mohla vytvářet kulturní „události“. Kromě toho romány podléhají čtenářským módám a obchodním strategiím, a kulturním elitám se pak jeví spíše jako zboží než kulturní artefakt. Podstatná je však i otázka hodnot. Zatímco sféra non-fiction literatury je z hlediska životních hodnot poměrně transparentní, román jako žánr se ze své podstaty hodnotovému apriorismu brání. A co více: hodnoty umožňují zaujímat postoje a na jejich sdílení se pak buduje identita společnosti. V románu zůstává člověk vždy osamocen. A bloudí zde dnes tím více, čím větší je rozkolísanost estetických měřítek a vůbec očekávání, jaké funkce by měl román jako žánr naplňovat. To je však otázka, kterou by si měli začít pokládat nejdříve sami autoři.

Miroslav Balašík je šéfredaktorem *Hosta*.

Dandy maturuje, Arthur Breisky 19??

Sám se svým stínem

Příběh Arthura Breiského

Milan Hes

Do Čech se zpráva o jeho smrti dostala 23. července 1910, když o ní deník *Národní politika* přinesl velmi strohé informace, které vedly k dohadům o tom, zda se i v tomto případě nejedná jen o jeho další mystifikaci. Tehdy i později se vyrojila řada dohadů. Nežije někde s novou identitou? Netvoří pod cizím jménem? Nezačal v Latinské Americe o několik let později pod pseudonymem „tajemného“ spisovatele B. Travena znovu tvořit právě on? Arthur Breisky měl i na dekadenta poněkud divoký osud.

Dětství českého Oscara Wilda

Arthur Breisky se narodil 14. května 1885 v Roudnici nad Labem. Ve starobylém městě však jeho rodina nežila dlouho, protože Breiského otec (vrchní finanční komisař) často měnil působiště. V září roku 1896 se mladík stal studentem pražské malostranské reálky, ale prakticky orientované studium uspokojovalo jazykově nadaného Arthura pramálo. Školními neúspěchy se velmi trápil a strasti se ještě vystupňovaly, když v roce 1899 závažně onemocněl. Naštěstí se uzdravil a k mladíkově radosti jeho rodiče rozhodli, že se již do Prahy nevrátí. Ve stu-

diích měl dále pokračovat v Lounech, které byly z nového domova ve Slaném vlakem snáze dostupné. Tak Arthur v září 1899 nastoupil do kvarty lounské reálky.

● Existují jen dva druhy mužů: dandyové a ostatní. Vítězové nad životem a jeho otroci. Dandy překonává život svým já. ●

Jiří Karásek ze Lvovic

Láska je kniha společná

V Lounech se Arthur Breisky seznámil s o rok starší Boženou Dapeciovou (1884–1959). Dospívající dívka vníma-la tuto událost jako zásadní zlom svého života. Později uvedla: „Chodívali jsme parkem a po lukách stále spolu a jeho kolegové nám říkali Dante a Beatrice. Jeho osobou přibyl mi učitel světové literatury, vědoucí a přísný. Tenkrát jsem hodně psala, hodně četla a z četby jsem musela vyvodit kritiku a názor na knihu.“

Silný citový vztah tak brzy přerostl v osudovou lásku, která se pro Breiského stala zdrojem literární inspirace, radosti ze života, duševní posilou, útěchou, ale rovněž vřídlem melancholického smutku, jenž provázal okamžiky odloučení. Božena, která byla ze zdravotních důvodů odkázána pouze na domácí vyučování, získala v období svého obdivovatele sečtělého a inteligentního druhu, který se s milovanou „Beatricí“ vždy rád podělil o své dojmy z četby. Dokonce spolu spřádali literární „vize“, když „v nadšených plánech do budoucna (Arthur) říkal:

„Budeme společně vždy psát jednu knížku, já ta místa filozofie a rozumu a vy ta lyrická.“

9 A miluji vás, že jste samotář, někde na severu této smutné země zapadlý, obklopený krásnými věcmi a knihami, a že do Prahy přicházíte jako cizinec a že nemáte, stejně jako já, jako tři jiní moji přátelé, ničeho společného s ostatním dneškem. 6

Jiří Karásek ze Lvovic

Anarchistou!

Vztah s nekonformním mladistvým intelektuálem s jistou nervozitou pozorovala Boženčina matka. „A to nevěděla, že mě seznámil s několika anarchisty, jako byl Pinkava a Groschup, kteří mne i s ním přemlouvali, abych vystoupila z církve. Hlásali volnou lásku, řečnění k masám. Slíbila jsem, že půjdu řečnit do restaurace Na Střelnici a do Lázní, ale co budu mluvit a jak vše doma zařídím, to jsem nevěděla. Pro mne bylo všechno, co řekl, evangeliem Štěstí, že to byl jinak tak čistý, charakterní hoch. Měl na mne takový vliv, že kdyby mi byl dal dýku do ruky a poslal mne vraždit, byla bych šla,“ vzpomínala s odstupem let Božena.

Pod vlivem anarchistických idejí Stanislava Kostky Neumanna provokoval Breisky lounské měšťáky rudým pásem, který si ovazoval místo vesty. Jako „typický buřič“ byl nespokojen se stavem společnosti a v listě 20. března 1903 své milované sliboval: „Prozatím musím býti tich, za dva měsíce však ukážu těm hloupým, tupým a ve své podlosti i nečistotě mravokárným maloměstským buržoám, kdo je to Breisky. Pak s tím zatočím, ukážu jim jejich hnisavé rány, jejich hloupost a pokrytectví. Zatím jen brousím drápy.“

S revoltujícím postojem, tak typickým pro literární omladinu přelomu století, je spjat i Breiského křest tiskařskou černí. Dne 24. března 1903 nechal uveřejnit, skryt pod značkou „Bič“, v lounském sociálnědemokratickém týdeníku *Stráž na Oharce* nekrolog za kolegu — sextána Josefa Sůvu. Tento chudý sirotek zemřel 18. března 1903 a Breisky ve svém textu označil za spoluvíníky jeho maloměstského okolí i pedagogy.

Mystifikace maturity

Na jaře 1903 dozrála povinnost složit závěrečnou maturitní zkoušku. O průběhu Arthurovy maturity existuje

hned několik velmi protichůdných informací. Profesor lounské reálky Jaroslav Krátký později o celé události napsal: „Nadanému hochu nedalo mnoho práce dokončit studia na reálce. Až maturitní zkouška byla prvním konkrétním střetnutím neúprosného bouřliváka se střízlivou skutečností. Odepřel odpověď, jakou si přál zkoušející profesor na otázku ze současných rakouských dějin. Byl odsunut ke zkoušce po prázdninách, ale nedostavil se. Byl posedlý touhou být spisovatelem.“

O jakou otázku se mělo jednat a proč nechtěl student odpovědět? Byly skutečně nedostatky v historických znalostech příčinou rezignace na maturitní vysvědčení? Nad touto skutečností se pozastavil rovněž spisovatel Jaroslav Podroužek: „Arthurova maturita byla historií nad pomyšlení krátkou. Minula čeština a zdálo se, že není nic ztraceno, když přišel dějepis. ... potom se ujal vlády František Josef I.,“ pravil kandidát Breiský bezbarvým hlasem. „Jeho Veličenstvo císař a král František Josef I.,“ vpadl zkoušející profesor s výčitkou. ... potom se ujal vlády František Josef I. „Jeho Veličenstvo císař a král František Josef II.“ krájel profesor břitvou své fistule a titulaturu zeměpána a z moci úřadu se utvrzoval ve spravedlivém hněvu. „František Josef I.,“ odpověděl kandidát unaveně. Tak se stalo, že student Breiský od maturity odstoupil.“

Tuto verzi potvrzuje i Božena Dapéciová, když konstatuje: „Pro maličkost Breisky od maturity odstoupil a prudce opustil komisi. Profesor Krátký za ním pospíchal, zastihl jej se mnou v parku, domlouval mu, aby se vrátil, že se všechno urovná. Marně. Breisky mu prohlásil, že se chce věnovat pouze spisovatelství, žurnalistice a překladům. S. K. Neumann mu již slíbil, že ho hned vezme do redakce.“ Arthur však žádné místo v redakci zajištěné neměl, pravděpodobně Boženku ani přesně neinformoval ve věci skutečných důvodů svého neúspěchu u maturitní zkoušky.

Dodejme, že existuje ještě další verze celé události. Malíř Vratislav Nechleba v roce 1955 k okolnostem Breiského maturity poznamenal: „Pamatuji se, že jsem pak v Praze, již jako žák Akademie, doslechl se historiku, že A. B. byl vyloučen ze školy, protože ho prý viděli někde na zahrádce v příliš důvěrném styku s nějakým děvčetem.“

Realita však byla zřejmě ještě mnohem prostší. Arthur přípravu velmi podcenil a obrovskou šíři požadovaného učiva prostě nezvládl. V čase předmaturitní přípravy byl „rozčilen“, „nebyl dostatečně připraven, byl v nepříjemné náladě“ a více času než studiu věnoval prokletým básníkům a milované Božence.

Výlet do Hřenska — zřejmě poslední fotografie Arthura Breiského před odjezdem do Ameriky, 1910

Nejisté bytí

Počátkem léta 1903 se Breisky z Loun vrátil domů, do Slaného. Možná i s pocity úlevy. Měl nepříjemnou zkoušku alespoň na čas „za sebou“, a mohl se tak začít naplno věnovat literatuře. Na druhou stranu však citově strádal nepřítomností milované bytosti.

Ve Slaném se zaměřil na vlastní tvorbu i překladatelskou práci. Vydatně mu v tom pomáhal novinář a spisovatel Karel Scheinpflug, jeho starší patron, jenž tehdy ve Slaném žil a pracoval v rodinné strojírenské firmě. Tuto skutečnost například dokládá i následující část dopisu, který 9. července 1903 adresoval Arthur Boženě: „Jsem teď poněkud duševně svěžeji, práce jde ostře kupředu a daří se, což hlavní věc. Román budu hledět do konce prázdnin na nečisto ukončit a mimo to na popud pana Scheinpfluga pracuji na veliké studii o Arbesovi [...]. Těmito pracemi hodlám ve vánoční sezóně předstoupiti před veřejnost.“

Breisky v tomto čase Scheinpfluga prosil, aby mu pomohl získat místo v realistickém listu *Čas*. Arthur věděl, že jeho starší kolega udržuje čilý kontakt s šéfredaktorem tohoto periodika Janem Herbenem. Mizivá šance sehnat místo v některé z pražských redakcí byla pro Breiského traumatizující. O místo se neucházel jen ve zmiňovaném *Času*, ale také v *Novém kultu* a v *Rozhledech*. Pomoc v této záležitosti hledal rovněž u Josefa Pelcla, Jakuba Arbese či Jaroslava Vrchlického.

Ze Slaného Breisky také často zajížděl do Prahy, kde se stýkal s literáty z okruhu spolku *Syrinx*, do kterého patřili například František Gellner, Jiří Mahen, Fráňa Šrámek, Karel Toman či Karel Hugo Hilar.

● **Vaše umění, milý pane a příteli, okouzluje mne ještě jednou předností: svým nezakrytým egoismem. Ať vykládáte Nerona nebo Tiberia, Watteaua nebo Baudelaira, cítím, že máte jedinou touhu, tolik přirozenou a uměleckou, by se potkal čtenář vždy s vámi, s vašimi touhami a spleeny...** ●

Jiří Karásek ze Lvovic

„List Arthuru Breiskému“ z 2. února 1910, kterým byla uvedena Breiského kniha *Triumpf zla*

Dandy nezná lásku k ženě

Po návratu Breiského z Loun do Slaného zbyla Arthurovi a Božence především vzájemná poštovní korespondence, která svou vysokou frekvencí nahrazovala jinak vzácná osobní setkání. Právě výměna dopisů mezi oběma mladými lidmi zaujímá v Breiského myšlenkovém světě důležitější místo. Božena Dapeciová je často první čtenářkou jeho literárních pokusů, které jí v listech poodhaluje, dělí se s ní o postřehy z prostředí mladých autorů (například z okruhu *Moderní revue*), informuje ji o „slánské bohémě“, do které vedle něj patřil například další významný dekadent Jarmil Krecar či budoucí indolog Otakar Pertold.

Breiského dopisy Božence mohou být rovněž čteny jako literární sebereflexe mladého dandyho. V psaní z 26. ledna 1904 Breisky například uvádí: „Tyto dny změnám program. Ve dne budu spát, v noci pracovat, neboť v noci dovedu se lépe koncentrovat. Jísti budu jen věci studené. Bude to rozkošné. Miluji někdy noc víc než den. Zvláště v mých současných příliš smutných náladách. Noční procházky jsou mnohem krásnější. Všechno pachtění, všechny špíny a nemravnosti denního života přespím, až v noci, kdy všechno spí, kdy město halí se v stíny, vyjdu ven. Alespoň půjdu sám se svým stínem.“

Nezanedbatelné je rovněž to, že v listech své milované Arthur velmi často vytvářel nejrůznější mystifikace, a pravděpodobně tak vědomě pokoušel míru trpělivosti, kterou oddaná dívka se svým fantazií oplývajícím druhem měla. Když tedy Arthur potřeboval k dokreslení své depresivní nálady určitou kulisu, vytvořil například podle své skutečné vídeňské příbuzné postavu „tety z Wiesbadenu“, jež přijela do Slaného na delší návštěvu a která svou tlumenou hrou na housle dotvářela melancholickou náladu Breiského samoty.

Jindy zas bylo „nutné“ v dopise Boženku pokárat a dát jí patřičný „vzor“ správného jednání. I k tomuto byl Breisky schopen využít mystifikace. „Vymyslí si sestřenicí Arnoštku, pro kterou se Boženka tolik natrpěla, neboť jí byla nedostížitelným vzorem. [...] Stvořil pro Boženku fiktivní postavu své sestřenky, ideální moudrou bytost, která vznítla v Božence mučivou soutěživost. Objevovala se ve chvílích Boženčiny skleslosti nebo vzdoru,“ uvádí Jaroslav Podroužek. Komplikace však nastala, když Božena Dapeciová chtěla svůj „ideál“ poznat. Arthur musel sestřenicí nechat rychle „zemřít“. Boženku však podcenil a byl nemile zaskočen, když přišla za Arthurem na lounské vlakové nádraží s kyticí na hrob nebohé Arnoštky.

Žárlivost své milé vzbudil další fiktivní osobností. Tentokrát se jednalo o údajnou chorvatskou básnířku Ljubicu Nežić, kterou vychvaloval v dopise zasláném ze Slaného do Loun v polovině července 1903. Nadějná

Božena Dapčevićová: „Kdyby mi byl dal dýku do ruky a poslal mne vraždit, byla bych šla,“ vzpomínala na Arthura s odstupem let.

jihoslovanská autorka měla být ve městě na návštěvě u příbuzných a Breisky s ní měl vášnivě diskutovat o literatuře, a dokonce se od ní učil její mateřštině. Jak asi mohla Boženka reagovat, když jí Arthur napsal, že pro tuto „cizokrajnou dámu“ chystá výlet do blízkého okolí? I přes výčitky, podezírání a všetečné otázky záležitost s Ljubicom Nežić Božena Dapčevićová unesla.

Další Breiského „příběh“ však hranice dívčiny tolerance prolomil a vedl k rozkolu mezi milenci. V tomto případě se jednalo o popis skutečného (?) nebo opět jen vymyšleného pokusu zachránit před morální a fyzickou zkázkou mladičkou prostitutku Andulu. Společně s druhem ze „slánské bohémy“ Leopoldem Wassermannem tento pokus podnikli v únoru 1904.

Jen těžko se dá dnes rozhodnout, která z obou interpretací příběhu je vlastně pravdivá. Tematika prodeje lásky a nekonformní sexuality byla velké části dekadentů velmi blízká. Nemohlo se jednat jen o „slohové cvičení“ na dané téma? Nechtěl Arthur šokovat a provokovat zároven? Nepromlouvala za Breiského v této chvíli více jakási filozofická póza? Nebyl to právě jeho oblíbenec Friedrich Nietzsche, který mu „našeptával“, aby zkusil posunout hranice vlastního literárního světa až k nohám padlé dívky?

Osudy obou mladých lidí se však nakonec rozešly. Každý se vydal vlastní cestou, naposledy se k sobě přiblížili na jaře roku 1910. Tehdy si Arthur s Boženou vyměnili několik dopisů, následovalo krátké osobní setkání v Praze. Více společného času dopřáno neměli.

• Dandyové jsou hédoniky, připravujícími si rafinované osobní požitky, ale nikdy jimi nesmí nechati se ovládati. Jsou umělci mystifikace. Dovedou mystifikovati gestem, stejně jako pohledem, úsměvem, pózou nebo inflexí hlasu. Nikomu nepopřejí nahlédnouti do svého nitra. Mluví-li o sobě, nemluví nikdy pravdy. Jsou hrdi na tajemství svých intimít. •

Arthur Breisky

Božena Dapeciová a Arthur Breisky na výletě v Polabí

Úředníkem

Po rozchodu s Boženou Dapeciovou Arthur Breisky ve Slaném dlouho nepobýval. Vysněné místo redaktora nezískal, rozhodl se proto vyhovět rodičům a přijal místo celního úředníka. Doufal alespoň, že bude moci toto zaměstnání vykonávat v Praze, se kterou ho spojovaly četné osobní i literární kontakty. Jaké však bylo jeho zklamání, když musel nakonec nastoupit na celní správě v Teplicích.

V polovině roku 1907 byl služebně přeložen do Děčína a ubytování si obstaral v blízkých Podmoklech. Odtud kromě vyjížděk do Prahy také často vyrážel do nedalekých Drážďan, kde našel nové přátele a další kulturní zázemí. V této době již téměř dva roky pravidelně uveřejňoval své eseje o americké, anglické, francouzské a německé literatuře. Po doporučení Jarmila Krecara začal Breisky od počátku roku 1906 spolupracovat při vydávání edice *Moderní bibliotéka*, pro kterou pořizoval komentované překlady, úvody a doslovy.

Plody mystifikace

Jak bylo řečeno, Breisky kolem své osoby rád vytvářel mystifikace. Neodpustil si to ani při obcování s litera-

turou, jak ve své studii *Beznadějný snivec* doložil literární historik Luboš Merhaut: „Nejnápadnější literární mystifikace (která jej nicméně přežila) se Breisky dopustil, když k překladu prózy *Klub sebevrahů* (1909) přidal pod jménem R. L. Stevensona do stejnojmenné knihy dva vlastní texty...“

Podvod s podvrženými texty ovšem začal žít svým vlastním „životem“, což vedlo k dosti kuriózním situacím. Jednu z nich barvitě (i když s nepřesnostmi) v knize *Fragmenty zastřené osudu* zmiňuje také Jaroslav Podrouzek: „V únoru 1909 knížka vyšla. Několik nadšených posudků ji uvítalo. [...] K literárnímu posudku ji dostal také Jindřich Vodák. Arthur věděl, že mu jeho bývalý profesor nadřizovat nebude. Měl se vlastně bát. Ale nebál se. Dalo by se říci, že na tuto kritiku čekal. Dočkal se. V *Čase* vyšla kritika o Stevensonově *Klubu sebevrahů*. Knížka byla pojata kladně, ale pořadatelé výboru je vytýkáno, že nevolil dobře. Povídka „Klub sebevrahů“ nemá úroveň dalších dvou povídek, které skutečně patří mezi nejslavnější Stevensonovy povídky. [...] O několik dní později sešel se Arthur s Karáskem. Ten ho upozornil na tuto kritiku. Arthur odpověděl unaveným pohledem,

z něhož vyzářovalo nebetyčné sebevědomí: „Ty dvě Stevensonovy povídky jsem napsal já.“

V roce 1910 se Breiskému splnil další z jeho uměleckých snů, když čtenářské veřejnosti konečně představil svou první autorskou knihu. Jednalo se o kratší psychologizující životopisné sondy, které byly věnovány několika významným literárním osobnostem, jako byl například lord Byron, Charles Baudelaire či tolik napodobovaný Oscar Wilde. Tyto eseje vyšly pod souhrnným názvem *Triumf zla*.

Dandy je mrtev

I přes tyto nesporné úspěchy nebyl Breisky se svým životem spokojený, úřednická práce ho nenaplňovala, trpěl stálým nedostatkem peněz a navíc se nikdy zcela nevzdal myšlenky na redaktorskou práci. S touto vidinou v květnu 1910 opustil své místo v Děčíně a jako řada jiných krajanů v té době odplul do vzdálené Ameriky. Doufal, že zde nalezne důstojnější a hlavně lépe placenou obživu.

Ani za oceánem se mu však nevedlo lépe. Po krátkém pobytu u příbuzných v Chicagu odcestoval do New Yorku, kde přijal místo obsluhy výtahu v nemocnici na Lexington Avenue. Na novém pracovišti nepobyl dlouho. V noci z 10. na 11. července 1910 se smrtelně zranil, když možná z rozespálé nepozornosti či zvědavosti nahlédl do výtahové šachty. Jelikož zdvíž jeho lebku rozdrtila k nepoznání, bylo nutné přistoupit k identifikaci jen na základě nalezených osobních dokladů. Dva dny bylo tělo ponecháno v márnici, aby se o něj mohl někdo z příbuzných či blízkých přihlásit. To se však nestalo. Tak byl tento český dandy, kterému bylo vyměřeno pouhých pětadvacet let, 13. července 1910 pohřben na německém (luteránském) hřbitově v New Yorku.

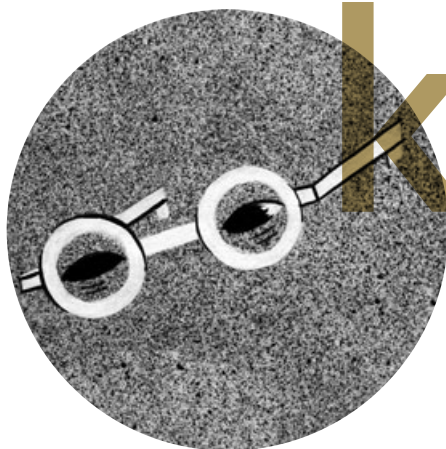
Autor (nar. 1976) vystudoval dějepis a základy humanitní vzdělanosti na UJEP v Ústí nad Labem. Absolvoval doktorské studium na FF UK v oboru didaktika dějepisu. Badatelsky se zabývá především regionálními dějinami Slánska v devatenáctém a dvacátém století, problematikou komunikativní paměti šoa, vzájemným vztahem fenoménu dějin a paměti a také teorií oborové didaktiky dějepisu. V nakladatelství Epoque mu v roce 2012 vyšla publikace *Čekání na smrt*, pojednávající o rodinném táboře českých Židů v Osvětimi. Působí v Praze jako středoškolský pedagog. Žije ve Slaném.

9 Dandy nezná lásky k ženě. Váží si jí někdy jako virtuos svého nástroje. Jest mu však lhostejná a opovrhuje její instinktivností. Dívá se na ni svrchu, jako herec velikého stylu na epizodistu. Oceňuje ji zcela jenom zrakem. Přiznává jí jenom jediného génia zevnějšku. A dovede dokonce s ní sympatizovat, je-li její краса dosti elegantní a distingovaná a umí-li se graciézně oddávat. Neboť milovati ženy jest dandymu totéž jako kouřiti cigarety nebo pítí šampaňské: stimulans smyslu. 6

Arthur Breisky

Kvintesece dandysmu, 1909

kritiky

• Setrvalým problémem všech knih Petry Hůlové je absence citu pro vyprávění; začíná příliš zešíroka, a jakmile se začne konečně něco zajímavého dít, je naráz konec a zůstává jen množství otázek. 6

Jakub Grombří o románu
Petra Hůlové *Čechy, země zaslíbená*

64

• Jde o text, který nepostrádá literární ambice, nicméně fabulační preciznost je vykoupena jistou, byť ne fatální stylistickou a obsahovou ledabylostí. 6

Kryštof Špidla o románu
Václava Holanec *Herci*

66

a recenze

- Ke zdařilejším částem knihy patří i kapitoly věnované rodinným komiksům nebo humoristickým sériím, oproti tomu dětské komiksy jsou autorce poněkud vzdálené. 6

Tomáš Prokůpek o knize
Heleny Diesing: *Český komiks*
01. polovina 20. století

● 68

- Janáčková v kontextu vývoje české literatury konce devatenáctého století rehabilituje autorský postoj vycházející vstříc očekáváním čtenářské obce. 6

Vladimír Stanzel o knize *Návraty*.
K české literatuře od K. J. Erbena
po Ladislava Fukse Jaroslava Janáčkové

● 70

Jdi na západ, mladá ženo

Jakub Grombříř

Petra Hůlová: Čechy, země zaslíbená, Torst, Praha 2012

Nová kniha Petry Hůlové se odehrává v Praze na počátku jednadvacátého století — ve městě, které žije jen ze staré slávy a pozvolna se mění ve shluk nehezkých předměstí zaplněných tržnicemi a velkosklady, kde přežívají anonymní a bezprávní gatarbeiteři.

Kdyby u nás nevládli servilní kompradoři, neopakovali bychom chybu západních zemí s dovozem levné pracovní síly, jejíž potomci nás logicky budou nenávidět a zapalovat nám domy nad hlavami. Před tímto vývojem varoval už v roce 1983 Ludvík Vaculík: „Můžeme stavět cukrovarny v Asii a doufat, že to znamená její rozvoj, ale nemůžeme si na tahání vlastní řepy z bláta volat Asijce, protože to je veliký náš úpadek! [...] Kde jsou Češi, kteří se k ničemu jinému nehodí? Nemohla se tak najednou změnit skladba genetických vloh v populaci!“ Odpověď najdete ve sbírce fejetonů *Jaro je tady*, ale možná na ni přijdete sami.

Nová kniha Petry Hůlové vypráví příběh Olgy, třicátnice ze zapadlé ukrajinské visky, která přijela s manželem do Prahy za výdělkem a po krušných začátcích na pozici uklízečky se stala úspěšnou majitelkou seznamovací kanceláře. Ostatně podstata jejího vzestupu ironizuje onu českou zpotvořeninu amerického snu, omlété ideologické bláboly o tom, že tvrdá práce zákonitě vede k úspěchu, a pokud se někomu nevede podle jeho představ, může si za to sám. Olga totiž rozjede své podnikání jen díky penězům, které náhodou „našla“ v jednom z bytů při úklidu, a také díky pomoci dobročinné organizace.

Špinavý realismus versus psychologická introspekce
Hůlová opakuje svoji osvědčenou metodu, kdy dává slo-

vo hlavní hrdince — a je už jen na nás, co všechno jí budeme ochotni uvěřit a zda budeme chtít sdílet její pohled na popisované jevy. Tím spíš, že je to i tentokrát žena spíše prostá, někdy až obhroublá, s níž se život nijak nemazlí a ona mu oplácí stejnou mincí. Opovrzení starousedlíků či zkorumpovaná cizinecká policie jsou jejím denním chlebem. Na nohy ji postaví až nápad obrátit obligátní dovoz nevěst z chudých zemí naruby a dávat dohromady dobře situované české dámy na prahu staropanství se zdravými a energickými, leč chudými Ukrajinci. Ti umějí ledacos, a proto agenturu pojmenuje Um, což je zároveň zkratka Ukrajiny a Mongolska — Olžinou pravou rukou je totiž mazaná Mongolka jménem Zula.

Monolog sestávající z dlouhých souvětí, která asociativně plynou a nedají se zastavit, čtenáři samozřejmě připomene Bohumila Hrabala. Jenže jeho jazyk má chuť a vůni, kdežto psaní Hůlové je až příliš vykalkulované. V knize *Paměť mojí babičce* se jí dařilo udržovat čtenářovu pozornost užíváním mongolských výrazů, jejichž význam bylo nutno domýšlet z kontextu; knize to dodávalo nezapomenutelný svéráz. Bohužel každá další kniha Petry Hůlové ukazuje, že autorčina fantazie má své meze. Tentokrát používá vedle obecné češtiny některé ukrajinské reálie (horilka, narážky na donbaské horníky nebo herce Ostapa Stupku), stejně jako prvky českého newspeaku (klient, produkt, celebrita) — ty však nepřibírají vůbec spontánně, spíš jako by je prozaička strategicky rozmísťovala všude, kde vyprávění potřebuje dodat trochu štávy. Stejně tak přihazuje na hromadu osvědčená témata jako domácí násilí, zločiny komunistického režimu nebo současný nárůst rasismu, aby jako deus ex machina trochu popostrčila děj.

Pokud kniha stojí pouze na vyprávění hlavního hrdiny, musí to být člověk, který čtenáře zaujme. Olga sama o sobě není vůbec špatně napsaná postava. Je dosti ome-

zená a hmotářská, ale nezapře přirozenou inteligenci. Faníme jí pro její vitalitu, s níž čelí vrtochům svého Oleha, sekýrování měšťáckých paniček i spleťtým klkům české byrokracie. Docela chápeme i její skepsi vůči politickému angažmá mladších bratrů v tzv. oranžové revoluci — nemusí to být projev přízemnosti, jako spíš historické zkušenosti. Postsovětský původ nezapře zálibou v okázalém kýči (ráda navštěvuje hypermarkety) ani nesentimentální tvrdostí. Poněkud šokantní jsou její názory na „barevné“, homosexuály či zdravotně postižené: „U nás tihle lidi nemají ani pořádné kárky a venku je skoro nepotkáte. Živoří po ústavech, zavření v pokojích svých rodičů nebo se motají po dvorku. Výhoda je v tom, že kdo nikam nejedí, nepotřebuje ani všechny ty věci bez bariér, co se o nich v Praze tehdy začalo tolik mluvit, jako speciální tramvajové ostrůvky, nízkopodlažní autobusy a chytré jezdící plošiny, a víc peněz zbude na jiné věci, jako jsou například školy pro zdravé a chytré.“ Olga ironicky popisuje své zákaznice, které nazývá „duchovní víly“: typ lidí, jakým se na Západě říká *bobos* (buržoazní bohémové), kteří se stále vytahují vznešenými ideály, jež jim ale nestojí za ztrátu vlastního pohodlí. Z téhož těsta jsou také ženy z charitativní organizace, k nimž se Olga chová s nedůvěrou pracujícího člověka vůči těm, kdo si svou ušlechtilost nechávají zaplatit z grantů. Zajímavé jsou její zahořklé komentáře k tomu, že čeští humanitární pracovníci dávají před Ukrajinou přednost Bělorusku — její problémy se totiž nedají tak snadno zjednodušit na obraz hodné, protože prozápadní opozice, kterou je nutno všemožně podporovat proti zlému, protože proruskému prezidentovi. A pražskému intelektuálovi je koneckonců logicky bližší profesor vyhozený z univerzity za protirežimní názory než člověk, který odešel z domova jen proto, že neměl v okruhu sta kilometrů jedinou příležitost k výdělku.

Problémem hlavní hrdinky je nevyváženost její mluvy. Chvilku používá nejomšelejší frazémy (mlčet jako hrob, mít pro strach uděláno) a vzápětí se blýskne originální metaforou: „Holka na jehlách se točila jako cinknutá šampuska, jako orobinec pod fénem a jako Marilyn Monroe nad fukarem kanálu si dolů stahovala sukni.“ Olga občas v češtině chybí, zejména v psaní „i“ a „y“, ale ku podivu zná rozdíl mezi slovy „vařící“ a „vařící“, o jehož existenci, jak jsem se osobně přesvědčil, 99 % českých vysokoškoláků nemá vůbec tušení.

Český tavicí kotlík?

Většinu času má bohužel čtenář pocit, že na něj nemluví Ukrajinka, ale česká spisovatelka, která si představuje, co by asi taková Ukrajinka mohla zažívat a na co by asi mohla myslet.

Hůlová píše stále jednu knihu; ať se odehrává v mongolské stepi, v přistěhovalecké čtvrti New Yorku, na fiktivním postkomunistickém megasídlšti nebo na ubytovně pro ukrajinské dělníky — vždy jsou v centru pozornosti rodinné vztahy a hlavně to, co v nich nefunguje. Proto bylo mnoho čtenářů i kritiků rozčarováno *Strážci občanského dobra*, když v nich nenašli to, co na základě anotace očekávali, tedy analýzu současné společenské situace a zamyšlení nad kořeny extremistických nálad. Vnější svět je totiž v knihách Petry Hůlové jenom kulisou. Manželské nevěry, sourozenecká rivalita, mezigenerační odcizení — tato témata dokáže uchopit velmi přesvědčivě, se smyslem pro jemné nuance. Ale jakmile její postavy vyjdou, obrazně řečeno, z bytu na ulici, jejich jazyk nápadně zešedne odposlouchanými frázemi.

Nevýrazný děj nejnovější prózy Petry Hůlové se drobí na každodenní epizody. Někdy je kniha zbytečně upovídaná — že zakázky pro stavební firmy jsou u nás „cinknuté“, ví každý Ukrajinec i Čech. Tato doslovnost kontrastuje se vzpomínkami vypravěčky na domov, které jsou nejsilnějšími místy knihy. Mimořádný smysl pro výmluvné detaily uplatňuje autorka ve scénách, kdy si ukrajinské děti generaci za generací zcela přirozeně hrají na válku a plíží se před imaginární bombou nebo vaří polévku z nalezených kostí.

Setrvalým problémem všech knih Petry Hůlové je absence citu pro vyprávění; začíná příliš zešíroka, a jakmile se konečně začne něco zajímavého dít, je náraz konec a zůstává jen množství otázek. Stal se Oleh policejním agentem proto, aby rozkryl síť obchodníků s bílým masem, nebo to byla od začátku jen zástěrka pro hledání ztracené dětské lásky? Skutečně se Olga může a chce zařadit mezi českou střední vrstvu? Jak se vyrovná Olžina matka s tím, že na sklonku jejího života vyšlo najevo temné rodinné tajemství? A kterým směrem se vlastně může vyvíjet ústřední partnerský mnohoúhelník? Trochu mi to připomíná jednoho bývalého spolužáka, který měl ze slohu vždycky pětku; přitom nebyl vůbec hloupý, jenom líný, takže jakmile dosáhl předepsaného počtu řádek, jednoduše skončil, i když to třeba bylo v půli věty. Nejsem myslím prostáček, který chce od spisovatele všechno předžvýkat, a nejsem ani zastáncem Dürrenmattova názoru, že každé vyprávění musí skončit smrtí, jinak je polovičaté — ale po přečtení knihy *Čechy, země zaslíbená* opravdu zůstává dojem, že to hlavní jsme se vlastně nedozvěděli. A nejde jen o osudy konkrétních postav, ale také o to, co si autorka o fenoménu ekonomické migrace vlastně sama myslí.

Autor je literární kritik.

Svět jako divadlo

Kryštof Špidla

**Václav Holanec: *Herci*,
Knižní klub, Praha 2012**

Literární debut Václava Holance vstupuje na knižní trh ověřen Literární cenou Knižního klubu. Ve třech alternativách historie naší země se setkáváme s týmiž postavami, herci, kteří se v různých kulisách pokoušejí obstát — sami před sebou, před druhými i před netečnými dějinami. Text románu ovšem nabízí i prostor k úvaze nad smyslem ocenění.

Váha ocenění

Literární cena Knižního klubu je určena původní, dosud nevydané české próze a s jejím udělením je kromě finanční prémie spojeno i vydání textu. Vítězný titul navrhl Pavel Janáček, v porotě dále zasedli spisovatelé i nakladatelé. Literární cena Knižního klubu je udělována již od roku 1996 a nutno říci, že oceněné tituly vykazují kolísavou úroveň. Je zřejmé, že s podobným problémem se nutně musí potýkat každé ocenění — jsou zkrátka roky, kdy se sejdou zajímavé knihy, a roky, kdy zůstává pole literatury úhorem, v němž najít slušný text je podobno zázraku. Některé propady úrovně vítězných textů jsou ovšem značné. Znovu a znovu se vrtat v blamáži, kterou bylo v roce 2009 udělení ceny literární mystifikaci *Bílej kůň, žlutej drak*, by bylo poněkud laciné, a tak uvedme alespoň dva tituly, jejichž ocenění je přinejmenším sporné. Mohou jimi být např. román *Gorazdův limit* Vojtěcha Mornsteina, kulhající česká variace na katastrofické romány, či *Sidra Noach* Davida Jana Novotného, stylisticky a též fabulačně nezdařilý román odehrávající se během povodní v Praze roku 2002. Na druhou stranu k držitelům ceny patří například

Jiří Šulc se strhujícím románem *Dva proti Říši* nebo Martin Šmaus s prózou *Děvčátko, rozdělej ohniček*, oceněnou i Magnesii Literou za objev roku. Je-li jedním z efektů udělování literárních cen utváření kánonu soudobé literatury či uzlových bodů nepřehledné sítě literárního provozu, pak Literární cena Knižního klubu tuto roli neplní a zůstává značně nespolehlivým orientátorem. Nejde o to, že by nedokázala ocenit zajímavé texty, ale klade je na stejnou úroveň s díly průměrnými či podprůměrnými. Váha ocenění se tak snižuje. Důvodem není neodbornost poroty, ale spíše jistý komerční tlak vyplývající z toho, kdo a jak cenu uděluje. Aby nedošlo k mýlce: nedomnívám se, že ekonomické zájmy jsou hodny opovržení či že jsou nižší než zájmy umělecké. Jen se s nimi ne vždy kryjí. Euro-media Group, která Knižní klub vlastní, je ryze komerční subjekt a jejím primárním posláním je vytvářet zisk. Nakladatelství tedy produkuje knihy především jako zboží a Literární cena slouží spíše jako marketingový prostředek či jako investice do budoucího úspěšného autora.

Třikrát 1956

Román *Herci* představuje v české literatuře ojedinělý žánr alternativních dějin. Tvoří jej tři části odehrávající se v roce 1956. Každý z dílů je zarámován textem vytvářejícím historický, popřípadě kvazihistorický kontext. Zatímco dějištěm prvního dílu, „Mefistova zrada“, jsou reálné historické kulisy komunistického Československa, druhé dva díly jsou již alternativou k historické realitě. Všechny tři situace ovšem představují okamžik zlomu. Ve skutečném Československu prvního dílu se objevují důsledky Chruščovova „odhalení kultu osobnosti“. Je zjevné, že mocenské struktury společnosti se budou měnit. Druhý díl, „Vrchol věčného světla“, aktualizuje možnost, kdy nacisté ve druhé světové válce zvítězí a Československo zůstane součástí třetí říše. Soudržnost říše se však začí-

ná drolit a atmosféra ve společnosti připomíná knedlíkový socialismus sklonku normalizace. Revoluce na sebe nenechává dlouho čekat. „Mnoho rozhněvaných mužů“ navozuje situaci, kdy Československo po válce zakázalo komunistickou stranu a zůstalo nezávislé na sovětském bloku. Blíží se ovšem klíčové volby, ve kterých se po deseti letech mohou o hlasy voličů ucházet i komunisté, a komunistická minulost pomalu přestává být přítěží.

Výchozí situace všech částí románu je totožná: Velké pražské divadlo chystá premiéru *Fausta*. Premiéru, jejíž uskutečnění je ovlivněno vnějšími mocenskými tlaky. Základní otázka, kterou si autor pokládá, zní, nakolik jsou osudy člověka určeny vnějšími okolnostmi a nakolik jsou dílem jeho vůle či charakteru. Václav Holanec důmyslně a důsledně využívá přitažlivou metaforu života jako herectví. Svě postavy, podobně jako režisér herce, staví do různých situací, nechává je jakoby zahrát samy sebe v odlišných vnějších podmínkách, byť jim přiznává značnou část osobní historie. Tak se v románu v duchu klasického realismu průběžně setkáváme s určitými lidskými typy — se stárnoucím hercem, hereckou hvězdou, oportunistou, mladým idealistickým dramatikem, se zkušenou i začínající herečkou... Václav Holanec osvědčuje rozvinutý smysl pro fabulaci. Struktura románu drží pohromadě a postavy jsou důkladně promyšleny. Motivace jejich chování leží často v jejich minulosti, jež je postupně odkrývána a přináší mnohá překvapení. Hrdinové jsou konfrontováni s proměnami společnosti v obdobích, kdy se někdy zdánlivě, někdy skutečně láme epocha, zároveň však prožívají osobní krize. Divadlo je pro podobný průzkum povah ideálním prostředím — střetávají se v něm emocionalita s touhou po úspěchu, erotické vztahy s bojem o moc. S tím je spojena i faustovská metafora pokušení. Podstatou osobních konfliktů bývá osudová volba. Vyplatí se podat ďáblu ruku? Podepsat petici či prohlášení, podlehnout vnějšímu tlaku, učinit ústupek? Zásadním okamžikem je v každé části knihy chvíle, kdy soubor opouští klíčový herec Karel Mildner (ať už je jeho pohnutkou útěk či práce v Hollywoodu) a dochází k politicky ovlivněnému přeobsazení. Vnější okolnosti vytvářejí prostředí pro nečekaný střet povah. Nový Faust a nový Mefistofeles nejsou jen divadelními, ale též skutečnými soupeři. Tento tlak působí na herecké výkony paradoxně pozitivně a blížící se premiéra slibuje navzdory problémům s inscenací mimořádné představení.

Rozpojené dějiny

Potíží autorovy tvůrčí metody je ovšem jistá úspěchanost. Román chvílemi připomíná spíše románovou synopsi. Některé části jsou až příliš nabity dějem a čtenář nemá

dostatek času je náležitě reflektovat. Možná za to může i komplikovaný propletenec vztahů velkého množství postav, jež lze obtížně spojit s jejich složitými osudy, zvláště když jsou nositeli podobných jmen — Silovský, Sedlecký, Kočař, Bednář... Fabulační přebujelost — v případě *Herců* na příliš malém prostoru — bývá častým rysem literárních debutů. Vyplývá to z jisté touhy po dokonalosti fabule a také z potřeby říci vše, a tak autor takřkájkajíc plýtvá zápletkami. Románu by prospělo, kdyby nebyl pouze třisetstránkový nebo kdyby se autor zaměřil na klíčová témata a vedlejší dějové linie tolik nerozvíjel. To je ale rovněž práce redaktora, který by mohl a měl působit, když zůstaneme u divadelní metafory, též jako jakýsi dramaturg textu. Ještě jeden rys knihy Václava Holance poněkud skřípe. Ony alternativní dějiny Československa jsou spojeny s množstvím prvoplánových aktualizací a historických aluzí. Jestliže se pohybujeme v kulisách padesátých let — bez ohledu na fiktivní rámec příběhu —, jsou například debaty o vysokém státním dluhu či existence bulvárního deníku *Expres* málo uvěřitelné, jde zkrátka o témata z jiného času a prostoru. Aktualizace se týkají i postav — mladý dramatik Pavelka kupříkladu připomíná mladého Václava Havla, včetně jeho angažmá v nově vznikajícím pražském divadle, ovšem nikoli Na Zábradlí, ale Na Schodech. Dějinné události jsou často paralelou ke skutečným událostem naší historie — 17. listopad v druhém díle se významně shoduje s dnem 17. listopadu 1989. Většina těchto narážek však působí samoúčelně a neústrojně. Důvodem je i fakt, že zlomové dějinné události nefungují nezávisle na zbytku naší historie. Například upálení studenta Jan Kalába na protest proti brutálnímu zásahu na studentské demonstraci postrádá onen tragický rozměr Palachovy dlouho připravované oběti na počátku beznaděje a bezčasí normalizace. V případě fikční postavy jde spíše o spontánní akt, který postrádá hloubku.

Román Václava Holance lze označit za nadějnou prvotinu, jež patří k epickému typu prózy s psychologizujícími prvky — podstatné je zejména to, co se děje, nikoli jak je to napsáno. Jde o text, který nepostrádá literární ambice, nicméně fabulační preciznost je vykoupena jistotou, byť ne fatální stylistickou a obsahovou ledabylostí. Odpověď na otázku po lidské povaze, po tom, zda jsme určeni vnějšími okolnostmi, či zda je v naší moci ovlivňovat své životy, zní, řečeno hrabalovsky, přibližně takto: Nelze se odpárat od epochy. Přesto jsme nadáni svobodnou vůlí a za své činy neseme zodpovědnost.

A Literární cena Knižního klubu? Přejme autorovi, aby mu pomohla při další práci. Tím by se obhájil její smysl.

Autor je literární kritik.

Cesta do komiksového pravěku

Tomáš Prokůpek

**Helena Diesing: Český komiks
01. polovina 20. století,
Verzone, Praha 2011**

Domácí komiks v posledních letech opět zažívá lepší časy — a spolu s nimi konečně přicházejí i první koncepčnější pokusy o jeho odbornou reflexi.

Ačkoli se rané protokomiksové formy objevovaly v českém periodickém tisku od poloviny devatenáctého století a první domácí komiks moderního typu (tj. využívající dialogové bubliny) lze doložit už v devadesátých letech devatenáctého století, dlouho se historií tuzemského obrázkového seriálu nikdo nezabýval — tato disciplína se jednoduše nezdála být hodna badatelského zájmu. První vlašťovku představovala až rigorózní práce Olgy Bezděkové z roku 1975, na níž táž autorka o šest let později navázala rozsáhlou studií *Kreslený seriál — zahraniční a domácí*, otištěnou v časopise *Knihovna*. Počátky systematictějšího zájmu o dějiny domácího komiksu lze zasadit přibližně do roku 2006 — od té doby se texty na dané téma pravidelně objevují v celé časopisecké škále, počínaje fanouškovskými tiskovinami typu *Sborník nezávislých foglarovců* přes komiksová periodika až po impaktovaný odborný časopis *Česká literatura*. Současně se během několika posledních let v českém akademickém prostředí formuje obor „comics studies“, který na sebe v předloňském a loňském roce upozornil dvěma prvními komiksologickými kolokvii. Na podzim roku 2012 pak vyšla kolektivní monografie *Signály z neznáma. Český komiks 1922—2012*, na níž se podílel i autor této kritiky.

Pomineme-li však katalog k výstavě *Český komiks(?) a výtvarné umění* z roku 2002 a první dva díly *Encyklopedie komiksu v Československu 1948—1989*, jejímž autorům chybí k profesionalitě opravdu mnohé, do konce roku 2011 nebyla k dispozici knižní publikace, která by

se dějinám staršího českého komiksu věnovala. Prázdné místo zaplnil až počín s výmluvným názvem *Český komiks 01. polovina 20. století* z pera historičky umění Heleny Diesing. Z výpravné publikace je na první pohled patrné, že za ní stojí schopný a seriózní vydavatel, a své jméno už si v komiksologických kruzích stačila vydobýt i autorka, která v roce 2009 vydala obsáhlou monografii Káji Saudka. Mainstreamová média nešetřila nad její novou knihou nadšením — jaká tedy je při bližším prozkoumání?

Vymezení hranic

Z několika možných přístupů si Helena Diesing vybrala variantu kombinující monografické kapitoly zaměřené na výrazné osobnosti domácí scény s kapitolami tematickými. Autorka tak zvolila obdobný klíč jako její předchůdkyně Olga Bezděková; základní kostru prací obou badatelek tvoří oddíly věnované Josefu Ladovi, Ondřeji Sekorovi, Jaroslavu Foglarovi a dětské produkci v čele s časopisem *Punta* — v případě Heleny Diesing rozšířené o několik dalších okruhů.

Autorka v úvodním textu připouští, že její monografie představuje pouze dílčí sondu, protože komiksový korpus daného období je nesmírně rozsáhlý a rozesetý v bezpočtu časopisů. Přesto je nutno konstatovat, že obsah knihy tak úplně nenaplnuje příslib daný názvem a autorka se zevrubně zabývá až produkcí publikovanou po roce 1918. Opomenuty tak zůstaly například Stroffovy a Ladovy první experimenty s moderní komiksovou formou, jež se na přelomu let 1905 a 1906 objevily v časopise *Švanda dudák*. Tvorbě Karla Ladislava Thumy, který až do své smrti v roce 1917 dominoval obrázkovým seriálům publikovaným v dětských časopisech, jsou pak věnovány pouhé dvě věty. Stranou autorčina zájmu zůstaly rovněž práce vydané jako samostatné publikace, výjimku před-

stavují pouze soubory vzniklé přetiskem časopiseckých seriálů.

Jistou potíž dále způsobuje formální vymezení děl, jimž se Helena Diesing v monografii věnuje. Podle proklamace v úvodu se chtěla soustředit na obrazové cykly, které pracují se sekvenčností a opakovaně se vracejícími postavami a v nichž se objeví alespoň jedna bublina — jiné mají být zahrnuty pouze výjimečně jako doklad určitého typu prací v díle konkrétních výtvarníků. Zvláště třetí podmínka se ale nakonec ukázala jako obtížně splnitelná, protože v českém (i evropském) kontextu až do třicátých let dvacátého století výrazně dominovaly obrázkové seriály užívající místo dialogových bublin prozaické či veršované komentáře umístěné pod jednotlivými poli. Při pohledu do nitra monografie tak vychází najevo, že téměř polovinu prezentovaných děl tvoří práce, které úvodní definici nenaplní.

Objevy a omyly

Jednotlivé kapitoly nejsou příliš rozsáhlé — publikaci o 360 stranách výrazně dominuje obrazová složka. Každý tematický okruh je uveden dobovým citátem, následuje přehled vydaných děl, v němž se stručně nástiny děje pravidelně střídají s popisem formální stránky jednotlivých komiksů. Textům bohužel chybí analytičtější ambice — autorka hned v úvodu vysvětluje, že se nehodlá pouštět do obecnějších závěrů, protože by k nim bylo potřeba zpracovat mnohem větší množství zkoumaného materiálu.

Z míry propracovanosti textů je patrné, které pasáže autorku opravdu zajímaly a které jsou v knize zahrnuty pouze proto, že se jim jednoduše nebylo možno vyhnout. Zvláště kapitoly věnované Josefu Ladovi, Ondřeji Sekorovi a zcela zapomenutému Františku Voborskému jsou psány svižně a autorka sběru souvisejícího materiálu očividně věnovala největší pozornost. U obou klasiků dokázala najít některé doposud opomíjené práce a přesvědčivě sumarizovat jejich tvorbu. V případě Františka Voborského se jedná o velmi záslužný objev (Helena Diesing mírně upravený text kapitoly už dříve publikovala časopisecky), celkový přínos této pasáže však poněkud snižuje nedbalá práce se sekundárními prameny i limitovaná znalost dobového kontextu. Voborského seriál *On a jeho bratr*, jež autorka vykládá jako sled kabaretních scének, byl ve skutečnosti ostrou politickou satirou útočící na politika Jiřího Stříbrného a jeho bratra, uhlobarona Františka Stříbrného. Podobně mylné je tvrzení, že film o Pepině Rejholcové měl pracovní název *Tři dny smůly* (ve skutečnosti se takto měl jmenovat až následující, nakonec ne-realizovaný snímek režiséra Václava Binovce). Stejně tak

není pravda, že Voborský napsal slova písně *Na tý louce zelený* nebo že soubor jeho textů k dobovým šlágrům vyšel pod názvem *Rajcovačky naší Kačky* (tento titul nesl soukromý tisk Voborského pornografických kreseb, doprovázených jeho krátkými veršovánkami).

Ke zdařilejším částem knihy patří i kapitoly věnované rodinným komiksům nebo humoristickým sériím, oproti tomu dětské komiksy jsou autorce poněkud vzdálené. Uvádí některá nepřesná tvrzení (i krátkým nahlédnutím do *České retrospektivní bibliografie* si lze ověřit, že *Malý čtenář* nebyl, jak tvrdí Helena Diesing, až do poloviny dvacátých let dvacátého století prakticky jediným periodikem pro děti) a kupříkladu časopis *Puntá*, který se dlouhodobě věnoval dětským obrázkovým seriálům a dosáhl úctyhodných sto čtyřiceti čísel, by si jistě zasloužil víc než jediný odstavec. Obdobně úsečná je pak i textová část věnovaná *Rychlým šípům* — zde s poukazem na to, že toto téma bylo zpracováno už nesčetněkrát.

Mírně zarážející je rovněž autorčino úvodní prohlášení, že práce byla dokončena v roce 2008, a na novější poznatky proto nemohl být brán zřetel. Kniha ovšem vyšla až v závěru roku 2011 a v mezidobí bylo publikováno vícero komiksových studií, jejichž nové poznatky zde překvapivě chybějí. Už několik let je například známo, že některé scénáře k Fischerovu komiksu *Pan Bacil* psal Jaroslav Foglar. Stejně tak v době vydání knihy nebylo těžké získat informaci, že v *Listu paní a dívek* vycházel Klapačův komiks *Dáša a Máša* nebo Posledníkův seriál *Příhody slečny Zuzky*, což lze jen těžko skloubit s autorčiným tvrzením, že komiksy s dívčími hrdinkami před rokem 1945 neexistovaly.

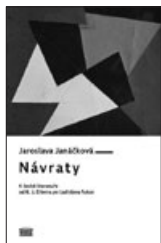
Posledním vážným problémem textu je nadstandardní množství chyb v datech. Jako příklad může posloužit kapitola o Ondřeji Sekorovi — strip *Ferda Mravenec* nezačal vycházet 7. 1. 1933, ale 1. 1., jeho pokračování *Ferda Mravenec a syn* nevyšlo poprvé 13. 10. 1935, ale už o týden dříve, cyklus *Globální abeceda* není z roku 1939, ale z roku 1934, filmová adaptace *Ferdy Mravence* je v knize jednou (správně) zasazena do roku 1942, podruhé do roku 1944 — a výčet podobných omylů by mohl být ještě dlouhý.

Lze proto ocenit odvalu, s níž se Helena Diesing do přípravy své průkopnické knihy pustila, stejně jako množství ilustračního materiálu, který se jí podařilo shromáždit, méně už ale pečlivost jejího přístupu. Čtenářům se tak dostává do rukou výpravná obrazová publikace, jejíž textová část bohužel poměrně často jen klouže po povrchu.

Autor je historik komiksu.

Život v textech

Vladimír Stanzel

Jaroslava Janáčková: *Návraty*
(K české literatuře od K. J. Erbena
po Ladislava Fukse), Filip Tomáš —
Akropolis, Praha 2012

Česká literatura devatenáctého století je pro většinu současných čtenářů něčím definitivně uzavřeným a její autoři i díla povýtce spíše antikvity, zaprášenými exponáty pomyslného muzea literární historie než čtenými a k nim promlouvajícími entitami. Že tomu tak být nemusí, dokazuje soubor studií literární historičky Jaroslavy Janáčkové *Návraty*, věnovaný právě problematice české literatury devatenáctého věku, údobí, které stojí v centru celoživotního odborného zájmu této mimořádné vědecké a pedagogické osobnosti.

Na rozdíl od autorčiných předchozích knih tentokrát nejde o ucelené dílo, ale o výběr, jehož cílem je představit její osobnost a šíři vědeckého záběru komplexně a plasticky — zahrnuje proto texty zralejší, vzniklé v rozmezí let 1969—2011, které lze (až na několik ineditních opusů a dva nové) nalézt roztroušeny v různých periodikách a publikacích. Výběr statí a jejich uspořádání jsou dílem autorčiným, ediční práce se ujal Viktor Dobrev, redakčně spolupracoval i Pavel Janáček.

Že jsou *Návraty* souborem bilančním, naznačuje již sám název, na jehož sémantickou dvojlomnost Janáčková upozorňuje ve velmi podrobném autorském úvodu. Primárně ji však zajímá ontologická dimenze návratu jako duchovního „pohybu zpět na původní místo“, kdy se z přítomnosti „vracíme do minula“, abychom oživilí „v na-

pětí s časem přítomným, krátkým, čas dlouhý — vlastní čas paměti, lidského tvoření, duchovních sporů i souznění“. Minulost (a v ní napsaná díla) je tak vždy živá, stává se konstituujícím prvkem současnosti, stejně jako prvkem obohacujícím budoucnost. Čtenář se může v dialogu s textem napříč věky dozvědět něco podstatného sám o sobě a zčásti i modelovat to, kým se stane — stačí být otevřený. Literatura tedy v žádném případě není muzeum či mauzoleum, ale životodárný zdroj poznání.

Metodologicky Janáčková vychází z odkazu Pražské školy, jmenovitě Felixe Vodičky, jehož žačkou byla (literární jevy chápe jako výsledek střetávání tvůrčí snahy o progresi a literární struktury — včetně dobově podmíněných požadavků na fungování literatury), dále se pak hlásí k Milanu Jankovičovi (mimo jiné přejetím jeho distinkce text—dílo, kdy dílo pojímá jako nikdy neukončené dění, opakovaně remodelované střetem textu a vnímajícího subjektu) a přitakáním recepční estetiky (zejména akcentací implicitního a reálného čtenáře) i ke Kostnické škole. Tato východiska i vliv zmíněných osobností však pojímá pouze jako inspiraci, pomocí níž nově „nasvětčuje“ kanonická i populární díla české literatury zkoumané epochy a jejich autory, kráčí přitom vlastní nezaměnitelnou cestou. Šíře předvedeného literárněhistorického a teoretického fundamentu je úctyhodná, o to víc ovšem zamrzí absence věcného rejstříku, i když ta je — vzhledem k výslovně zmíněné editorské snaze o nezakreslení dobového kontextu, v němž studie vznikaly a který jistá jména zveřejnit nepovoloval, a vzhledem k bilanční povaze publikace — pochopitelná.

Knihu otevírá kapitola nazvaná „Život s texty v akci“, jež má konfesijní a vykladačský charakter. Janáčková v ní stručně rekapituluje svou profesní historii a odborná východiska — vše s ohledem na zvolenou strukturu publikace —, která čtenáři následně důkladně přiblíží, a jednotlivé studie, články a statí rámcově propojí s etapami

svého života. V těchto intimnějších momentech zůstává skromná a nepatetická, pochybující o faktickém přínosu a uzavřenosti předložených tezí — obzvláště u vědomí neustálého vývoje oboru a již zmíněného pojetí díla jako nikdy neukončeného dění. Literární historik do něj vstoupí, interpretuje je, čímž ovšem vybírá z množiny možných přístupů jen jeden, takže jakýkoliv jeho soud má nutně povahu redukce; proto mají závěry studií spíše charakter potencialit, jsou tichou, ale nepřehlédnutelnou výzvou k dialogu čtenáře s autorem, k formulaci vlastního názoru.

Studie jsou uspořádány tematicky do pěti oddílů, jejichž vnitřní členění je (až na jednu pochopitelnou a editorsky zdůvodněnou výjimku ve čtvrtém oddíle) chronologické. První oddíl se zaměřuje na českou literární kritiku konce devatenáctého století a věnuje se třem výrazným osobnostem té doby — F. X. Šaldovi, H. G. Schauerovi a F. V. Krejčímu. Prius této kapitoly je nanejvýš logický, protože literární kritika otevírá nové obzory a problematizuje zkoumané, čímž autorku jako literární historičku inspiruje a zároveň jí poskytuje prostor pro kýžený „dialog“ s textem a dílem. Ve všech třech studiích nahlíží na kritiky „sub specie“ recepční estetiky a nachází u nich jednoznačný zájem o čtenáře modelového i dílem osloveného (což je jedno z témat, která procházejí celou knihou, a přispívají tak k její ucelenosti).

Druhý oddíl se nese plně ve znamení recepční literární historie a intertextuality. Zde jsou zkoumány mimo jiné přesahy literatury devatenáctého století do století následujícího, jak ostatně naznačuje podtitul knihy — ohlasy Erbenovy *Kytice* v díle Skácelové a Fuksově či vliv Jiráskových *Starých pověstí českých* na název Seifertovy sbírky *Přilba hlíny* ukazují, jak silně mohou starší literární díla zapůsobit na vnímavé moderní tvůrce a jak novým tvůrčím činem „staré“ dílo povstává k novému životu, byť v transformované podobě (obdobně je tomu ve studii rodokmenu Holanovy *Terezky Planetové*).

Do oblasti populární četby „sestupuje“ po vertikální ose diferenciaci literatury oddíl třetí, jemuž dominuje pochoopení pro literární produkci směřující k masovému čtenáři a vycházející vstříc jeho vkusu. Tato část ukazuje koncentrovaně zřejmě největší přínos celé knihy — snad poprvé v české literární historii se v ní soustavněji traktuje fenomén „popkultury“, kterému se většina literárních historiků — obzvláště v devatenáctém století — prozatím vyhýbá.

Janáčková v kontextu vývoje české literatury konce devatenáctého století rehabilituje autorský postoj vycházející vstříc očekáváním čtenářské obce, neboť i to „vyžaduje veliký talent a tvořivou vynalézavost“ a slouží celku národní literatury — obojí je nejpřesvědčivěji demonstrováno na český psané tvorbě Karla Klostermanna (orientací na čtenáře také vysvětluje jinak těžko pochopitelnou a obhajitelnou rozkolísanost kvality tvorby Karla Václava Raise, Gabriely Preissové či Ignáta Herrmanna a organicky navazuje na premisy nastíněné v šaldovské studii prvního oddílu knihy).

Na opačném pólu literární vertikály se ocitáme ve čtvrtém oddíle, věnovaném převážně literatuře vysoké, která se však z různých důvodů se svým čtenářem mýjela. Ukázkovým příkladem je Holečková monumentální epeje *Naši*, vždy vysoce ceněná odborníky, nicméně nenacházející rezonanci u širší čtenářské veřejnosti. Janáčková zkoumá i jiné překážky, které před autory stavěl život — chorobu (v případě Jaroslava Vrchlického) nebo třeba nakladatelskou praxi, s níž bojoval i jinak úspěšný Karel Klostermann (plasticky před námi vyvstává až tovární provoz respektovaného Vilímko-

va nakladatelství, v němž bylo

kůvli generování zisku běžným územ svévonně zasahovat do autorských textů, krátit je, nutit autora k odezdání nekontrolovaného „polotovaru“ apod.)

Poslední oddíl je primárně zaměřen na problematiku ovlivňování a koexistence cizích literatur (převážně ruské) a literatury české. Oddíl obsahuje také jedinou syntetizující studii celé knihy, a to text „Českou literární kulturu 19. století z ptačí perspektivy“, původně včleněnou do druhého dílu středoškolské učebnice české literatury, z níž posléze vzniklo proslavené kompendium *Česká literatura od počátků k dnešku*. Svou komplexností se stává kýženým kontrapunktem k dominujícím dílčím statím.

Návraty jsou důstojným ohlédnutím za tvořivým životem a živým svědectvím o mimořádném díle. Neortodoxním pohledem na předmět bádání, nezvyklými průhledy do literárního „provozu“, poddhalením jeho skrytých zákoutí a záměrnou otevřeností svých výstupů vybízejí k následování a vytyčují možný směr pro další badatelské generace. Jsou knihou inspirativní stejně jako inspirující a jejich četba přináší poučení i radost.

Autor je literární kritik.

» Literatura devatenáctého století je v knize zachycena nikoliv coby kánon literárních pokladů, ale jako široké pole textů zahrnující reprezentativní díla i díla vycházející vstříc především čtenářskému očekávání ◀

Žena navzdory dějinám i osudu

Nový román Jakuby Katalpy je silnou výpovědí, která literární experimenty k ničemu nepotřebuje

★★★★★

Aniž bychom na románu Jakuby Katalpy cokoli hodnotili, čtení její knihy očisťuje mysl pouhým potěšením z naslouchání, nutí čtenáře, aby se nechal unášet příběhem ženy, která navzdory dějinám i osudu dokáže svůj život smysluplně naplnit.

Autorka nazvala svůj román *Němci*, což by mohlo evokovat jeho historicitu. Ptáme-li se však, zda se jedná o román historický, jehož námětem jsou osudy německé ženy před válkou, během ní a těsně po ní, nabízejí se mnohá a podstatná ale. Značná část hrdinčina příběhu se odvíjí v Sudetech a nabízí se zde pohled na život Němců, kteří přišli do pohraničí upevňovat myšlenku velkého a silného německého národa. Pokud má tento román

ambici přiblížit kus dějin, pro českého čtenáře velmi citlivý, pak se to děje způsobem nehistorickým, nedramatickým, nezaujatým pro tu či onu stranu, věcně konstatujícím. Nechtějí se tu znovu křísit a obnažovat oboustranné křivdy, vše je nicméně nahlíženo prizmatem člověka, který se snaží zorientovat ve své životní situaci a nějakým způsobem ji zvládnout. Tento román není vnějším historickým dramatem, odehrávají se v něm však dramata vnitřní, základní, všední, existenční. Je ovšem paradoxní, že nejostřejší je nevnímá postava, nýbrž čtenář. Proto má příběh takovou působivost.

I přesto, že máme dost indicií k tomu, abychom se zorientovali v časoprostorových relacích příběhu, včetně kusých narážek na dobový kontext, věcnost a strohost podání historických reálií nám nedovoluje odpoutat pozornost od osudů hlavní hrdinky. Katalpě se podařilo vymodelovat postavu silnou, životaschopnou, autentickou; nepotřebuje ji psychologizovat ani detailně charakterizovat, stačí, že o ní vypráví. Čtenář tak nemusí zbytečně spekulovat o pohnutkách jejího chování, spíše jen bez dechu sleduje, jak se odvíjí linie lidského života v jistých podmínkách, v nichž hrdinka prokazuje velkou odhodlanost žít, naplnit své ženství, být užitečná. Její činy ji nezařazují ani do kategorie hrdinek, ani do kategorie antihrdinek, je především ženou, která není rozdrobena tíhou osudu, nepodléhá afektovaným

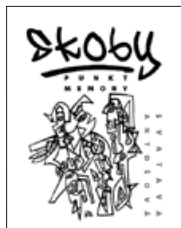
emocím a s jistou odhodlaností se vyrovnává s tím, co postupně do jejího života přichází, byť jsou to mnohdy fatální události.

Kolem hrdinčina příběhu se vine ještě celé předivo osudů dalších postav, ať ženských či mužských. V ženské linii postav napříč generacemi nepozorovaně vyvstává silné téma viny, která vyvěrá z porušení základního vztahu mezi matkou a dítětem. Nic se zde však nehodnotí, nad ničím z toho nezazní soud ani není nabízen psychologický komentář. Vše nutně nemusí být vysvětleno a dopovězeno, vždy zbývá hodně prostoru pro tajemství. Autorka jen zachycuje stav věcí a nenápadně si buduje nadhled nezbytný pro lidskou stránku celého vyprávění.

Čteme dávný příběh, který k tomu, aby nás strhnul k úvahám nad vlastním počínáním a nad tím, kde je naše místo v životě a co je podstatou toho lidského v nás, nepotřebuje žádné formální vyumělkovanosti nebo nadbytečné experimenty. Znovu vyvstává palčivý problém, jak snadné je odsoudit a jak obtížné je hledat pravdu, je-li vůbec možné ji najít. Vrací nás to nejen k biblickému „a kdo je bez viny...“, ale zejména k nám samým. A tím tento románový příběh beze zbytku plní své poslání.

Radomil Novák

Jakuba Katalpa: *Němci*, Host, Brno 2012

Hej, blogeři!

Rytmizovaný text s názvem Skoby zní jako protestní deklarace

★★★

Knihy básničky, prozaičky a publicistky Svatavy Antošové má prolog, epilog a deset kapitol, z nichž většina začíná apelativním oslovením „Hej, blogeři“, například hned první, s titulkem „Jako že je Vaternazi nade mnou“: „Hej, blogeři, tak todle sem já, méno nemám, jen hafo nicků, neska sem guru & zejtra třeba bengo budu, co na tom, dyť je sociální smeer, co na tom, že stojím s bráchou na chodníku & cucám sirku, v ruce plyšáka, co na tom, že jo, sem přece čildák & zadax & dyž zmerčím poblíž náoku kwírku, zahlásím: hele, co takle usmažit tě na ohýnku? kyselinkou pěkně poqérowat? trochu tě osekat a pozkracowat? & plyšák zatahá mě za ucho & spíkne: dobrý, starucho, fuckt dobrý!“

Právě jako vydání textů z blogosféry má zřejmě působit vyprávění dívky, která přece jen jméno má, nebo alespoň se občas ve svém monologu identifikuje jako „malá Dolfi“. Odkud pochází tahle nedospělá ztracená holka s mluvícím plyšákem s „kobrowýma“ očima, to se dozvíme v úvodu. Bydlela s „mogilou a tekilou“ (mámou a tátou) a bratrem v předměst-

ském „satelitu“. Vyčerpanost prací a zábavou a matčiny psychické potíže přivedly otce k násilnému činu: „Mogilu našli na zahradě. Byla zakopaná pod jabloní, která měla ten rok poprvý jabka, a byla umřelá.“ Pro Dolfi začíná život „čildáka z periferie“, čemuž autorka přizpůsobuje jazyk a styl vyprávění. Jednotlivé kapitoly jsou frázované rapperské výkřiky a v jejich rýmovaném rytmu vyniká násilnická a útočná řeč i svérázný pravopis, který odkazuje ke specifické minoritě vyznávající protest, anarchii a takzvaný freestyle. Krátké přestřelky najdeme v písňových textech nebo na webech stylizovaných touto „kulturou alternativy“. Antošová tento postup „natáhla“ a ověřila jeho literární možnosti.

Právě kvůli zvolenému způsobu vyjadřování bylo nutné, aby kniha vyšla v tištěné podobě. Teprve pak vynikne svéráz hantýrky užívající tvary deformované (voe, prtže), posunuté (müslet, haleqat, xicht, malitschká), zaměňující g za h, dvojitě místo jednoduchého v, ampersand namísto souřadící spojky a, počeštěné anglicismy (kwikli, fjúcer, drým). Podobný styl bývá aplikován spíše v přímé verbální produkci, Antošová ho v papírové knize povýšila na estetickou záležitost. Zápis se stává prvkem, díky němuž převyšuje artistnost nad obsahem. Pro ten zůstává maskou, efektním nátěrem, expresivním gestem.

Čtení se tento rapperský román poněkud vzpouzí. I když si na antipravopis postupně zvykneme, rýmovaná podoba začne brzy nudit. Je zřejmé, že podobný způsob komunikace je ideální pro zkratku, výkřik, kontroverzní a zcela nekorektní provokaci. Drsný slovník nečiní autorce nejmenší

problém, spíš je tu otázka, nakolik je toto dílo ještě literární. Redukuje formu, čerpá z manifestu i improvizace. Můžeme ho vnímat jako poemu, ostatně básnický naturel Svatavy Antošové byl podobnému způsobu jistě vstřícný, ale příběh se tu neodehrává, zápletku jsme poznali v úvodu — a pak už je to jen marný křik coby ilustrace vnitřního zoufalství, pocitů. Navíc Antošová je na pubertální rapperku příliš zralá a vzdělaná, a tak nakonec tento „výlev“ působí nepřírozně, přemoudře a koneckonců zahořkle.

Asi bychom si vzpomněli na tituly knih, jejichž autoři výběrově použili slangové výrazy — povětšinou tak činili pro zdůraznění komické či groteskní roviny —, to je tradice. A tím je kniha Svatavy Antošové inovativní, neboť autorka pracuje opačným směrem a její žargon má paradoxně textu dodat vážnost, vyplivat vztek nebo alespoň položit důraz na řečené a otevřít zraněné nitro mluvčího. Bylo by ovšem třeba, aby se díky použité formě událo také něco evidentně literárně zásadního. Jenže kouzlo v tištěné podobě nefunguje — vzdor, anarchii i revoluci je asi stále vhodné vykřičet vlastními hlasivkami a před otevřeným reagujícím fórem. A možná i přidržet se tradice kombinace rappování a hudebního doprovodu. Pro knihu a literární prostor je to jen pokus o ozvláštňení, formalismus okořeněný přebujelou manýrou.

Milena M. Marešová

Svatava Antošová: Skoby. Punkt Memory, Milan Hodek, Hradec Králové 2012

Rosný bod aneb Stöhrova čtvrtá

Poezie přesně na hraně mezi světem zdejším a tamějším

★★★★★

To jediné, co lze této knížce vyčíst, je absence jakékoli informace na záložce. Přitom se píše rok 2012, nikoli třeba 1991, kdy by to snad bylo i pochopitelné. V roce 1996 Vladimír Pistorius trefně v *Tvaru* poznamenává, že „když nakladatel nedá na záložku informaci o knize, tak je vůl“.

Jde o Stöhrovu čtvrtou sbírku za sedmnáct let, takže žádný publikační kvant, navíc všechno jsou to útlé svazčky. To už zakládá i představu o vývoji a směřování. Básník sevřeně a silně evokativní obraznosti — takto se začalo. Druhý krok toto naladění rozvinul, v něčem i koncentroval; básník ukázal, že je schopen vygenerovat ještě více významů ještě méně slovy. Třetí krok — toť trochu úkrok stranou do jakéhosi snad až apartního autorského narcismu: hle, jsem básník, a hle, co si mohu dovolit. A krok čtvrtý? Návrat do původní stopy, ale v mnohém nějak jinak. Marná věc, z básníka se stačil stát zralý čtyřicátník, který zakotvil v rodině i ve svém pozemském situování. A přitom neztratil cit pro slova, jejich konfigurace,

rozestavování různých bliženectví. Že je básníkovi mezi slovy dobře, to jsme věděli už od jeho prvotiny, jen ve třetí sbírce jsme se trochu lekli, zda se z toho nestává poněkud manýra. Poslední sbírka vyjevuje ze všech nejvíce touhu být prostý a zároveň rafinovaný, tedy vytvářet ostré a syté obrazy téměř po způsobu celníka Rousseaua a současně být i skrytým dispečerem svých slov, takovým ovšem — a v tom tkví i půvab —, který si z toho nedělá živnost. Ne, to ne já, to slova to takto chtějí, to ona si k sobě stoupla tak, že vytvořila zvuková příbuzenství či skryté básnické etymologie a aluze. Je to velmi decentní, jemné, jak Stöhrovi slova v básni nabíhají, jak se z nich stávají obrazy. A je v tom i velká lehkost; ze čtenářského hlediska: potěcha.

Největší sílu této sbírky lze vidět nejenom v tom, že je umná a že si umí hrát, ale také že se v ní nachází nějaká výpověď a „vznání víry“. Výpověď člověka, který se ve svém čase, osobním i vnějším, dobral skoro až skácelovského „a náhle jsme tu na věky“, výpověď manžela, otce dvou synů, poutníka na své pozemské cestě. A zároveň výpověď někoho, kdo ví, že se nelze spoléhat jen sám na sebe. I ty obrazy, které básník načrtává s takovou lehkostí a bravurou, jako by úplně nepatřily jen jemu či nám. Kdesi v nich už je přítomen horizont, za který nevidíme, cosi tušeného. Jsou to stejně tak smyslově určité prostory jako šifry. A často stačí jen vyjmenovat: „Zvonice továren strojovny kostelů / pěšina ohrada stoka a kopretiny.“ V jedné básni je verš „jinak se nedělo nic“ a jako by to bylo tak trochu i motto (nebo dokonce hnací energie) celé Stöhrovy sbírky. Psát tehdy, kdy se nic neděje, vidět

věci vyvstávat; a teprve tehdy jim přijít naproti se slovy, neboť tohle je ona chvíle, kdy se do časového vlamuje věčné a kdy věčné nelze zachytit než přes časové. Objevit si zkrátka svůj „rosný bod“, onu nejpřesnější hranici mezi sebou a světem, sebou a slovy, územím „tady“ a „tam“.

Stöhrovi se vlastně do té metafyziky ani moc nechce, a přesto ji tam má. A možná že právě proto ji tam má. Nejpřesnější je přitom tam, kde svou báseň nenechá moc rozběhnout doširoka, kde jako čínský malíř jen načrtne krajinu několika tahy a v tom nejspřávnějším okamžiku se od svého výtvaru odpoutá. A přitom by se tak tuze chtělo tohle dotáhnout, támhle vykroužit ještě cosi..., ale ne, pryč. Čili poezie aneb Čekání na přesnost. Stöhr aneb Hledání rosného bodu.

Je toho hodně i co do výrazu a řemesla, co by se mělo vyzdvihnout: rýmy, asonance, proplétání volného a vázaného verše a vůbec i šíře stylizačního rejstříku, v němž nechybí enigmatik ani evokatér, civilní nepatetik ani slovní eskamotér... a také trochu žertě. Ano, Stöhrova sbírka je i jakýmsi velmi vlídným způsobem vtipná. A také nevtíravě hravá. Závěrů snad netřeba. Jsou chvíle, kdy je potřeba vzít čepici do rukou a smeknout.

Jiří Trávníček

Martin Stöhr: *Smích ze snu*, Host, Brno 2012

Pochoutka z našlehaného vzduchu

Román po vlně fantasy
klouže s přílišnou
nezávazností

★★★

Umělecké zrání mladé americké autorky Erin Morgensternové (1978) se odehrává v době, kdy literatuře pro dospívající čtenáře dominuje žánr fantasy. Ovšem fenomén *Harry Potter* či upíráská sága *Stmívání* očividně nedokážou plně saturovat čtenářský zájem, a je proto logické, že vznikají další díla používající s větším či menším úspěchem stejné ingredience. Vezmeme-li v úvahu, že Morgensternová disponuje nejen nesporným literárním, ale také výtvarným nadáním, zájmem o okultní vědy, bujnou fantazií (a zřejmě také výborným literárním agentem), jen málokoho překvapí, že se *Noční cirkus*, autorčin debut z podzimu 2011, okamžitě umístil na seznamu bestsellerů a stejně promptně se dočkal překladu do mnoha jazyků. Zanedlouho se dokonce můžeme těšit na filmovou verzi.

„Cirkus přijede bez varování. Nepředcházejí mu žádná oznámení, na sloupy ani na reklamní plochy uprostřed města nikdo nevyvěsí plakáty, v místních novinách o něm není zmínky, o inzerci nemluvě. Jednoduše se objeví

tam, kde včera ještě nebyl.“ Jak je patrné z úvodního odstavce, Morgensternové stačí jen málo slov, aby člověka vtáhla do děje. Ještě než budoucí čtenář přelétne očima první stranu, uvědomí si, že s otevřenou knihou manévruje k pokladně a poslepu hledá peněženku. Existuje mnoho dobrých důvodů, proč se začíst. Tajemný černobílý cirkus dráždí i fascinuje nevypočitatelností, s níž se objevuje a mizí, výhradně nočními produkcemi i neobvyklými smyslovými požitky, které navozují dojem snu či halucinace (ledová zahrada nebo labyrint z mraků).

Nikdo z návštěvníků netuší, že toto okouzující, stále proměnlivé a fascinující prostředí vzniklo jako svébytná gladiátorská aréna. Dva soupeřící mágové (tedy nikoli iluzionisté) — Prospero a pan A. H. — vedou stovky let spor o podstatu svého umění a čas od času proti sobě postaví každý svého odchovance s tím, ať přežije ten lepší. V současnosti, románovém devatenáctém století, Prospero pro tento úkol vyškolil svou dceru Celiu a pan A. H. našel sirotka Marca s magickými schopnostmi. Nicméně tito dva účastníci „výzvy“ nepohlížejí na cirkus jako na pouhé jeviště pro vlastní představení; navzdory pravidlům, která jednoho odsuzují k smrti, se pokusí o spolupráci. Jejich sblížení nutně vede k citové odezvě, láska pak ke komplikacím, z nichž ne všechny jsou řešitelné.

Bylo by přehnané žádat po současných autorech fantasy, aby se inspirovali například Tolkienovou důkladností, s níž stvořil a zalidnil svět Středozemě. Morgensternová nabízí jen lehce načrtnutý příběh, který primárně existuje kvůli gejzíru nápadů, ale postrádá hlubší podstatu, někdy i logiku. Ani druhé,

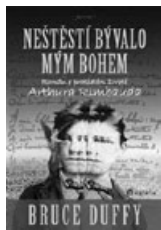
mnohem důkladnější zanoření do textu mi neobjasnilo, v čem spočívá tolik důležitá odlišnost magie, která prostupuje dva protihráče. Netuším, jak by v praxi měla vypadat prohra Marca nebo Celiie. Není zřejmé, proč Panenka a Výrostek, nejmladší členové cirkusu, jako jediní rostou — a tedy podléhají reálnému času, nikoli magickému bezčasí nastolenému oběma kouzelníky. Cirkus se přemísťuje vlakem, ovšem konstatování „není to jen tak obyčejný vlak“, po němž nenásledují praktické informace o transportu neskladných těles (jimž se promyšleně a na několik způsobů věnuje už zmíněný *Harry Potter*), nelze charakterizovat jinak než jako malou úctu ke čtenáři.

Panenka, Výrostek a jejich kamarád noc co noc konzumují pečená jablka, horkou čokoládu, lehounké skořicové pokroutky a jiné laskominy. Autorka je ani jednou nenechá usednout k viktoriánskému rodinnému stolu a poobědvat dobře načasované, nutričně vyvážené jídlo, třeba steak s yorkshirským pudinkem. Příběh, stejně jako malé děti, potřebuje solidní podstatu, z níž by mohl růst a žít. Jablko v karamelu a pokrouтка z našlehaného vzduchu s trochou skořice zdravý hlad neuspokojí. Něco podobného by se dalo říct o knize Erin Morgensternové.

Ema Jelínková

Erin Morgensternová:
Noční cirkus, přeložil Radovan
Zítko, Ikar, Praha 2012

Vyretušovaný Rimbaud

Jak udělat z šokujícího příběhu didaktickou selanku

★★

Věrozhvěz moderní francouzské poezie a doslovný *enfant terrible* francouzské literatury konce devatenáctého století Arthur Rimbaud nefascinuje dodnes jen svým dílem, ale také, a možná leckdy především, podivuhodnou životní dráhou. Příběhem geniálního, ale výchovně nezvladatelného adolescenta, jemuž se na jednom z útěků z domova podaří zcela si podmanit literární Paříž, svěst etablovaného básníka Paula Verlainea, odvést ho od rodiny a přivést k nepřičetnosti a pokusu o vraždu, aby pak všechno — literaturu i homosexuální svazek — hodil za hlavu. Tento osud pak ožívá různě variováním druhým životem. Čtenářsky přitažlivý a vděčný žánr biografického románu, jímž svou špetkou do mlýna přispěl americký novinář Bruce Duffy, se pro zpracování podobného tématu skoro vnučuje. V podání Duffyho však záměr ústí v žánrový paskvil oscilující mezi sentimentálním románem a velmi redukcovanou, úporně didaktickou popularizační prací.

Nabízí se tak otázka, komu vlastně může být kniha určena. Je pravda, že novodobá ucelená

Rimbaudova biografie v češtině chyběla (nepočítáme-li Štýrského biografii ze třicátých let), ale kniha, v níž jsme na první stránce pro jistotu informováni, že Rimbaud byl básník, zájemce o literaturu spíše rozhořčí a básnickovy fanoušky mohou rozčilovat i drobné, snadno rozpoznatelné faktografické odchylky dané fikčním rámcem. A je-li kniha určena podceněnému „laikovi“, který si prostě rád přečte příběh o drastické výchově a dobrodružstvích v Africe, působí snaha o popularizaci Rimbaudova díla prostřednictvím komentovaných poetických úryvků (bezostyšně se přitom počítá s absolutní relevancí překladu) přinejmenším rozpačitě. A co hůř — Duffy nejenže neproniká pod „nános mýtů“, jak dle obálky hlásá *New York Times*, ale naopak mýty ještě utvrzuje a tlustou čarou narýsované kontury známého příběhu přizdobuje dalšími klišé. Najdeme tu tyranickou matku, naivní, staropaneenskou sestru, uříukaného měkkýše Verlainea, usedlé a přihlouplé pařížské buržousty, kteří mladého autora *Opilého korábu* poučí, že „lodě se přece neopíjejí!“, mladou a vášnivou milenku, oddaného sluhu, ženu — vzor ctnosti a objekt platonické lásky — a nakonec naivního a nevinného, jen tvrdou výchovou a citovou deprivací zdeformovaného a osudem zmítaného Rimbauda. Jeho charakterové vady vyvěrají výhradně z traumat z dětství; k těm v knize zvlášť oblíbeným patří znásilňování.

Celkově se Duffy snaží ukázat kromě Rimbauda-rebela také jeho chlapeckou, „lidskou“ tvář, jako kdyby „božský rošťák“ potřeboval rehabilitovat. Arthur je trpící týraný synek, milující a pečující bratr a později muž snící o ženě a dětech. Pozoruhodná je téměř

úplná absence známého milostného vztahu Rimbaud—Verlaine. Duffy sice cíleně věnuje více prostoru méně zpracovanému „africkému období“ homosexuální romanci možná vynechává i s ohledem na „patent“ Agnieszky Hollandové a její film *Úplné zatmění*, avšak shrnout dvouleté nejskandálnější období básníkovy života do jediné věty trochu zavání bezradností. Už na začátku knihy jsme navíc upozorněni, že homosexualita je v Rimbaudově životě dávno zapomenutým mladickým výstřelkem, evokované erotické scény navíc představují výhradně orální sex prováděný Verlainem na nezúčastněném Rimbaudovi, který tak z celé aféry vychází skoro „panensky“. Verlaine je navíc u Duffyho morálně rozplizlý bolestínský příživník, natolik odporný, že jakýkoli cit ze strany chlapce nepřipadá v úvahu. Pokud něco Duffy vytvořit nechtěl, je to homosexuální milostný román.

Ovšem nic proti jakékoli osobní interpretaci, skutečný Rimbaud už dávno neexistuje a na stránkách fikční literatury ho neresuscituje. Vyretušovaný, měšťácký Rimbaud, kterého nám představuje Duffy, má ale zásadní vadu: je poněkud nudný. Příběhů nadaných a ukřivděných chlapců už tu bylo hodně. I zcela nezávisle na blízkosti „pravdě“ jsou tak dokumenty jako Rimbaudova korespondence či záznam z výslechu v procesu s Verlainem (o literárních textech nemluvě) stylisticky lepší a zábavnější. A celkově jako čtivo tak nějak výživnější.

Sára Vybíralová

Bruce Duffy: *Neštěstí bývalo mým bohem*, přeložil Jan Sládek, Jota, Praha 2012

Mezi realitou a kýčem

Vyprávění se někdy dostává nebezpečně blízko hranici sentimentálního kýče, upřímnost autorčina gesta je však uvěřitelná

★★★

S dílem francouzské spisovatelky Delphine de Viganové (1966) se čeští čtenáři mohli seznámit již v roce 2011, kdy nakladatelství Odeon vydalo hned dvě její prózy: *No a já* a *Ani později, ani jinde*. Nejnovější kniha, jejíž překlad Odeon českým čtenářům nabízí, je výrazně autobiografická a její základní tón udává nejen titul — *Noc nic nezadrží* —, ale i zvolená úvodní citace francouzského abstrakcionisty Pierra Soulagese, známého využíváním světelných odrazů černé barvy: „Mým nástrojem už nebyla černá, ale to tajné světlo vzešlé z černí.“

Autorka se svým vyprávěním přidává ke dlouhé řadě literárních textů vyrovnávajících se s osobností, která je pro každého z nás určující, tedy s matkou. Hned v úvodu vypravěčka tuto „zprofanovanost“ tématu zvažuje jako argument proti napsání své knihy. Téma si ji však podle jejích slov nechtě přitáhlo, a tak se jako mnozí jiní autoři před ní nakonec „pokusila napsat o matce“.

Za nejpovedenější lze považovat první část knihy, jíž dominuje snaha o rekonstrukci matčina dětství, prostředí, v němž vyrůstala, rodinných tragédií. Ačkoli zde vypravěčka vychází z reálných biografických zdrojů, nezastírá, že si látku po svém dotváří — tak, aby mohla fungovat jako literární výpověď. A daří se jí to. Navzdory biografické inspiraci působí tato část knihy jako suverénní umělecká fikce, psaná vycizelovaným, přesným stylem, pro francouzskou literaturu tak typickým. Tyto kapitoly jsou proloženy sebe-reflexivními komentáři, v nichž vypravěčka popisuje zrod knihy, to, jak ji téma „drží v moci“, jak ji trýzní i pohlcuje. Neopominutelná pozornost je věnována starosti o přijetí budoucí knihy nejbližšími, kteří ji svými vzpomínkami a jiným svědectvím (dopisy, fotografiemi, kazetami) poskytli pro psaní materiál. Nesouvislé vyprávění může sice působit rušivým dojmem, ten je však vyvážen působivou konfrontací odosobněného stylu vyprávění a vypjatých emocí metanarativních pasáží. De Viganová otevírá velice zajímavou otázku napětí mezi existenciálním prožitkem tvůrce a výsledným dílem, jež se ke čtenáři dostává již jako umělecký tvar, znak osvobozený od konkrétní psychofyzické osobnosti autora.

Ve druhé a třetí části vypravěčka evokuje vlastní dětství a dospívání, poznamenané matčinou nekonvenční osobností. Text se rozpadá na řadu jednotlivých epizod, s různou literární hodnotou — od těch skvělých, jež jen tak nevyumizí z paměti, až po ty, o jejichž smyslu ve vyprávění můžeme pochybovat. Z pochopitelných důvodů zde vypravěčka nevyužívá svou nejsilnější „zbraň“,

tj. schopnost precizní výstavby fikčního textu, v důsledku toho však leckde jakoby ztrácí kontrolu a disciplínu. Těžko se tedy vyhnout nejistotě, zda hledat ve fragmentární kompozici nějaký sčelující smysl (text je fragmentární, protože paměť je fragmentární, vzpomínky se neukládají v podobě koherentního vyprávění, nýbrž jen jako útržky, dílčí obrazy), či zda je spíše výsledkem vypravěčiny neschopnosti vtisknout svému tématu literární tvar. Ovšem i takovéto — svým způsobem do sebe zahledené — texty mají potenciál navázat komunikaci s recipientem. Přesto se vtírá otázka, zda vyprávění nemá chvílemi spíše terapeutickou funkci. Při líčení okolností matčiny sebevraždy jsou pak tyto otázky ještě naléhavější. To, co v první části vyprávění oživovalo, je v druhé a třetí přítomno příliš velkou měrou, často opakováno a variováno. Navzdory reálné tragičnosti dané pasáží tak text ztrácí na působnosti a bohužel někdy nudí, nebo dokonce irituje. Přestože se vyprávění místy dostává nebezpečně blízko hranici — slovy samotné vypravěčky, jež toto nebezpečí reflektuje — „sentimentálního kýče“, autorčino gesto zůstává věrohodné. Knihu si stojí za to přečíst, ačkoli její schopnost čtenáře zaujmout je myslím do značné míry genderově limitována.

Veronika Košnarová

Delphine de Viganová: *Noc nic nezadrží*, přeložila Alexandra Pflimplová, Odeon, Praha 2012

Pohledy ze zapomnění

Smilevski ve svém románu rekonstruuje paměť Freudovy sestry

★★★★

Po úspěchu biografického románu *Rozhovor se Spinozou* (2002) se makedonský autor Goce Smilevski ve své další próze zaměřil na jiného velkého myslitele evropských dějin — Sigmunda Freuda. Neučinil z něj však hlavní fokus ani hrdinu své knihy: tou je Freudova sestra Adolfina, kterou Smilevski podle svých vlastních slov chtěl zachránit z historického zapomnění. Výsledný román *Freudova sestra* vyvolal nadšení — byl přeložen do mnoha jazyků a autor za něj v roce 2010 získal Cenu Evropské unie za literaturu. Je prvním Smilevského dílem, které vychází u nás, v zemi, k níž má autor vztah, neboť několik let studoval v Praze.

Adolfina Freudová je nejen hlavní postavou, ale také vypravěčkou románu. Jejím očima se díváme na Vídeň konce devatenáctého a první půlky dvacátého století, osudy členů Freudovy rodiny a jejího bratra Sigmunda. Ten je v knize přítomen jednak fyzicky jako postava — vypravěčka popisuje jejich vzájemný vztah od láskyplného spojení v době Adolfina raného dětství po Freudovo morální selhání, když

svým čtyřem sestrám včetně Adolfiny po nástupu nacismu v Rakousku nezařídil možnost emigrovat, a ony tak následně v rukou nacistů zahynuly. Freud je však v knize přítomen také svými myšlenkami, podávanými z perspektivy jeho inteligentní, vnímavé a přemýšlivé sestry, která má často na věci jiný názor. Zajímavým prvkem jsou vložené citáty nejen Freudovy, ale také filozofů, již ovlivnili jeho i dobové myšlení. Citáty výstižně doplňují příběh a hrdinčiny úvahy.

Slavný psychoanalytik se však v ději vyskytuje méně často, než by čtenář, ovlivněn upoutávkami na knihu „o Freudovi“, možná čekal. Ve středu zájmu stojí životní příběh Adolfiny, o kterém je toho ovšem známo velmi málo — Smilevski tudíž velkou část příběhu vymýšlí sám (a dokonce mění jeden z oněch mála známých faktů, tedy místo a způsob Adolfiny smrti). Jde tak spíše o fikční autobiografii než o vysloveně historický, nebo dokonce biografický román, ačkoli jsou použity události z Freudova života a je vykreslena dobová atmosféra v rakouské společnosti. V tomto ohledu je zvláštní pozornost věnována jednak postavení žen (tematizováno je zejména v postavě Kláry Klimtové, další chytré sestře slavného muže, která na rozdíl od něj nedostala příležitost studovat a vůbec žít si život po svém), jednak dobovému postoji k psychicky nemocným. Obě tato témata jsou umně propojena s prezentací Freudových názorů a teorií, kontrastujících s reflexemi vypravěčky i názory jiného psychiatra, a zároveň s Adolfininým příběhem: vše dohromady tvoří velmi čtivý a poutavý celek, nic, dokonce ani zmíněné vložené citáty, nepůsobí rušivě.

Nejhodnotnějším prvkem je způsob, jakým Smilevski nechává Freudovu sestru líčit svůj život poznamenaný dětskými traumaty a plný bolesti a osamělosti. Činí tak totiž osobitým stylem, který se vyznačuje originálními metaforami, podnětným opakováním slov, vět i epizod, působivými výjevy a hlavně pasážemi, jež pronikavě a dojemně vystihují emoce, aniž by upadaly do přílišného patosu: „Můj strach [...] se prozrazoval v poryvech vzduchu, které vytvářely pohyby mého těla, v ozvěně mých slov, ve stínu mého pohledu.“ Vůbec nevádí, že si Smilevski více domýšlí, než staví na faktech — jeho obdivuhodný vhled do psychiky tvrdým osudem poznamenané hrdinky čtenáře baví i obohacuje. To už se nedá s jistotou říct o částech týkajících se Sigmunda Freuda a pasážích zpracovávajících jeho teorie. Smilevski jako by nedotáhl dobrý nápad, jakým pohled na Freudův život a dílo očima jeho sestry rozhodně je, do konce: reflexe vědeckých myšlenek i dialogy mezi ním a psychiatrem Goethem zůstávají poměrně povrchní a rovněž jinak velmi zajímavému exkurzu o bláznovství by prospěla větší hloubka. Pokud se tedy těšíte na dobře napsaný psychologický román zasazený do minulosti, *Freudova sestra* vás nezklame. Kdo však očekává podstatné poučení o zakladateli psychoanalýzy a jeho myšlenkách, měl by se poohlédnout jinde.

Zuzana Fonioková

Goce Smilevski: *Freudova sestra*, přeložil Ivan Dorovský, Odeon, Praha 2012

Barvotiskové obrázky z Rumunska

Debut kalkulující se zájmem o bizarnosti východní Evropy

Knižní prvotina francouzské autorky rumunského původu *Země prokletých* má všechny předpoklady k tomu, aby byla dobrá. Románový děj se odehrává v exotických kulisách visky Slobozia, zapadlé v Karpatech, v rumunské části Moldávie. Zlověstné jezero Jáma Ilová a stará děsivá legenda, která se k němu váže, vyvolává slibná očekávání. Bezčasí doznívající archaické venkovské kultury, členěné ročními cykly a církevními svátky v pravoslavném kalendáři. Náboženský ritus se tu mísí s lidovými pověrami z předkřesťanské doby. Ceaușescův režim (román se odehrává mezi lety 1965 až 1990), jeho represivní aparát a nakonec přechod k tržní ekonomice dodává románu politický rozměr a snaží se poukázat na aktuální dění ve středovýchodní Evropě. Dodejme k tomu detektivní zápletku s prvky hororu, magický realismus, prastaré legendy a četné biblické aluze, popisy čarodějnických rituálů, všudypřítomný motiv vampyrismu, výslechy komunistické státní bezpečnosti, síť opisovačů a šířitelů samizdatové literatury

napojenou na církev, krvesmilný, césaropapistický vztah církve se státem a hutnou spleť předpokládaných vztahů ve venkovské komunitě — to vše působí velmi nadějně.

Tato kniha má všechny předpoklady být dobrá. Ale dobrá není. Románová prvotina Liliany Lazarové v sobě skrývá velký potenciál, který žel zůstává nevyužit.

Hlavní dějová linie seznamuje čtenáře s životním příběhem Viktora Lucy. Setkáváme se s ním jako s malým chlapcem, kterého týrá jeho despotický otec, dříve horník, nyní invalida a alkoholik. Malému Viktorovi se ho díky tajemnému a nevysvětlenému (a zcela nemotivovanému) spojení s Jámou Ilovou podaří sprovodit ze světa. Zlověstné jezero však po svém spojení žádá stále nové oběti. Z Viktora se stává vraždící bestie. Všechny své vraždy vykonává bezděčně, jakoby nechtěně. Ničím (snad kromě vágní predestinace) nemotivované románové násilí pokračuje vraždou mladé Anity Vulpescu, po níž je Viktor nucen hledat azyl v matčině domě. Vždy když tento azyl (a zároveň vězení) opustí, vyvede podobnou „klukovinu“. Následuje vražda vandráka. Vražda a posléze znásilnění učitelky. Dále Viktor brutálně zabíjí milenecký pár, který přistihne kousek od hřbitova. Jeho poslední obětí je policista Ivan Pop.

Třikrát se Viktorovi nabízí možnost vystoupit z koloběhu násilí, ale před každou další vraždou se rozhodne jinak. A čtenář se právem může ptát: proč? Sám příběh nejenže nenabízí žádnou katarzi (hrdinův konečný útěk do kláštera za ni považovat nelze), ale ani žádné pořádné vysvětlení Viktorových činů.

Ve zpočátku slibně působících kulisách „exotického“ prostředí, které brzy získávají kýčovitý barvotiskový nádech, jsou postavy zmatenými marionetami ovládanými trhanými pohyby nemotorného vypravěče. Opravdu zde nelze očekávat žádný psychologizující vhléd. Autor uvádí do děje další a další loutky, představuje je čtenáři, aby je vzápětí nechal navždy zmizet. Všechny postavy jsou schematicky prostinké. Žádná motivace. Žádná vnitřní logika příběhu. Ba ani žádný přesah.

Ve výsledku máme podbízivý kýč pro „západního“ čtenáře. Polotovar pro béčkový seriál na komerční televizi. Křečovitou snahu vytřískat laciný efekt z vylučného časoprostoru nejlépe demaskují popisované obřady a pověry těch „východních primitivů“, které vypadají, jako by byly narychlo opsané z popularizačních národopisných příruček. Na jedné straně je tu velmi neautentická snaha psát čtivě, pro trh, pro západní odbytiště východních divošských příběhů s lákavou nálepkou „magický realismus“. Na straně druhé je vidět nepodařená snaha dostat do toho politické, sociální, případně jiné „angažované“ přesahy. Styl psaní „od všeho trochu a nic naplně“ (navíc s četnými formálními nedostatky) tříští ambiciózní román již v zárodku, rozbíjí jej na snůšku kliše a neuměle sláтанých banalit.

Alexej Sevruck

Liliana Lazarová: *Země prokletých*, přeložila Veronika Dufková, Jota, Brno 2012

Duhová skripta z teologického semináře

Knihla postihuje především východisko, méně již odpovídá na to kudy dál

★★★

Literární kritik Martin C. Putna si dal nelehký úkol. Snaží se v sekulárním a vůči křesťanství značně lhostejném státu s homofobním prezidentem iniciovat debatu týkající se vztahu mezi gay komunitami a církvemi, mezi homosexualitou a křesťanstvím, a dokonce tematizovat možnost harmonické podoby protínání gay zkušenosti a křesťanské spiritualitu. V knize *Křesťanství a homosexualita: Pokusy o integraci* Putna představuje teoretické přístupy k problematice i praktické pokusy o její překonání, přičemž hledá společného jmenovatele těchto snah, jakési pojítko s potenciálem usmířit znesvářené strany. A hned na úvod je nutné říci, že se to autorovi přes všechnu píli daří jen napůl.

Na textu je poznat pečlivá práce s rešeršemi a autorova úctyhodná erudice. Martin C. Putna postupně rozvíjí historii a jemné politické či sociologické nuance „kulturní války“ mezi křesťanstvím, reprezentovaným hlavně katolickou církví, a homosexuály, zastoupe-

nými ve veřejné i akademické sféře převážně queer hnutím a permanentní sexuální revolucí. Úhelným kamenem antagonického vztahu homosexuálů a křesťanství jsou právě tyto mocné (a mocenské) reprezentace, nikoliv samotné formování sexuální identity nebo teologický systém jako takový. Putnovi slouží masmédiu zprostředkovaná „kulturní válka“ mezi ultrakonzervativním homofobním katolictvím, ztělesněným současným papežem Benediktem XVI., a hnutím queer, které odmítání ze strany římskokatolické církve jen užívá k ostřejšímu vymezování a konstrukci liberální, revoluční identity, čímž stvrzuje znechucený postoj duchovních a roztáčí spirálu „bojů“, jako výchozí pozice pro vlastní průzkum postojů opačných či alternativních. Existuje celá řada autorů — z řad duchovních, teologů, akademiků či z gay komunity —, kteří hledají smysluplná a nekonfliktní východiska pro jedince s gay identitou a křesťanským vyznáním zároveň. Každá z kapitol sleduje takové hledání na různých rovinách: pastorační, spirituální, biblistické, politicko-antropologické a podobně.

Na zadní straně přebalu přitom stojí, že „tato kniha si neklade otázku jestli, nýbrž otázku jak“. V knize samé nicméně není po nějakém kladení si otázek ani stopa. Čtivě se začíná zmíněnou „kulturní válkou“, text se slibně rozbíhá do zajímavých pasáží, například o biblistice a vůbec o tradici interpretace kanonických textů v něčí neprospěch (židů, žen, černochů, gayů), a historických exkurzů do dějin křesťanství a jeho vnímání homosexuality. A tím také kniha končí. Putna sice odvedl vynikající práci v rešerších i zpracování nastřádaného materiálu, chybí však

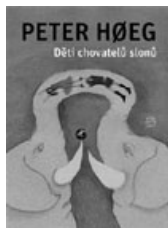
výraznější autorský vklad, chybí proklamované pokládání si otázek, chybí uspokojivý závěr.

Za ten rozhodně nelze považovat vágní shrnující zakončení, v němž Putna všechny představené autory, směry a přístupy rozděluje do dvou základních skupin, „separacionistů“ a „integracionistů“. „Separacionisté“ staví sexuální identitu a gay zkušenost do centra lidského života, od něž se odvíjí jeho spiritualita i podoba víry, a odmítají tudíž jakkoli se přizpůsobit zvykům tradičních církví a denominací. Naopak „integracionisté“ staví víru ve (spravedlivého) Boha před sexualitu a pokoušejí se o kompromisní teologická i společenská řešení mezi gay komunitou a církvemi. Oba názorové proudy přitom reprezentují skupiny homosexuálů s určitým společenským původem a kulturním zázemím.

Je s podivem, že Martin C. Putna tímto rozdělením nenavázal na úvod, čtenáře tím nevtáhl přímo do centra současných sporů a neaktualizoval například tyto dvě „tradice“ pro české prostředí. Výsledek by potom možná nepřipomínal — čtivá, přiznávám — univerzitní skripta k zajímavému semináři, nýbrž ještě výraznější příspěvek do odborné diskuse, nebo dokonce iniciaci veřejné diskuse v českém prostředí. Na místo textu přibližujícího soupeření různých odpovědí na otázku „jak“ se nicméně čtenáři dostává jenom kvalitní a čtivý historický přehled „jestli“ a několika málo „jak“.

Zdeněk Staszek

Martin C. Putna: *Křesťanství a homosexualita: Pokusy o integraci*, Torst, Praha 2012

Chovatelé slonů a chudáci jejich děti

Dobrodružný
rodinný román

★★★★

Chovatelé slonů jsou zvláštní druh lidí, v nichž dřímá síla, která je převyšuje a dobrými i ne zcela dobrými cestičkami se probojovává ven. Mohou to být géniové i zločinci, případně i geniální zločinci či zločinní géniové. V každém případě to jejich děti nemají snadné. Po téměř desetileté odmlce se s románem *Děti chovatelů slonů* vrací dánský spisovatel Peter Høeg, jehož celosvětově proslavil detektivní román *Cit slečny Smilly pro sněh*. Poté co kritika naprosto odsoudila jeho knihu *Žena a opičák* (zabývá se ekologií a jako jediná z jeho děl nebyla přeložena do češtiny), se Høeg stáhl do ústraní. Romány *Tichá dívka* a *Děti chovatelů slonů* však znamenaly návrat tohoto autora k jeho specifickému vypravěčskému stylu

i originálním námětům.

Høeg vypráví příběh tří sourozenců, Hanse, Petera a Tilde, a jejich foxteriéra Baskera, kterým jednoho dne nezbude nic jiného než zachránit své rodiče před nimi samými. Navzdory skutečnosti, že tatínek je evangelický pastor a maminka jej při nedělních bohoslužbách doprovází hrou na varhany, vzali si rodiče do hlavy, že svou finanční situaci zlepší loupeží vzácných náboženských relikvií a drobnými podvody se zázraky. Navíc se nejedná o jejich první prohřešek, což jim život na malém ostrově Fino, kde jsou zastoupeny všechny možné druhy církví a sekt, nijak neusnadňuje. Vypravěčem je nejmladší ze sourozenců Peter, chlapec milující pořádek a fotbal, který má srdce zlomené láskou k dívce Conny, jež se stala dětskou filmovou hvězdou.

Proč ne? Kombinace detektivky, rodinného románu a příběhu o všech možných druzích náboženské zkušenosti by mohla na první pohled působit nesourodě. Přesto se autorovi podařilo bezpečně proplout všemi úskalími této někdy pravda poněkud zběsilé směsice námětů a osobních podivnůstek hlavních i vedlejších postav. Mezi populárními romány s náměty skandálních odhalení církevních malérů a náboženské hereze, které se v posledních letech objevují, představuje Høegova kniha příjemnou změnu. Myšlenka

náboženské tolerance, která možná zjednodušeně říká, že všechna náboženství jsou vposledku vlastně o tomtéž, sice není nijak objevná ani není představena prostřednictvím pečlivě nastudovaných fakt, ale je podána s intuitivní živostí, ne zcela vážně a nenudí samoučelným moralizováním.

Z hlediska žánrového bychom mohli *Děti chovatelů slonů* zařadit mezi rozsáhlý, prostý, avšak oblíbený žánr dobrodružné literatury. Høeg spojuje dobrodružnost starých verneovek, imaginaci a pestrost motivů Johna Irvinga a plnohodnotné klasické vyprávění jako z dob Dickensových hrdinů. *Děti chovatelů slonů* sice nejsou ani *Dvěma roky prázdnin*, ani *Hotelem New Hampshire* nebo *Nadějnými vyhlídkami*, ale obstojí. Možná měla kniha větší ambice. Kdo ví? Výsledkem sice není další bestseller jako v případě *Citu slečny Smilly pro sněh*, ale jedná se o řemeslně zvládnutou, vypravěčsky vyváženou, obsahově originální a zábavnou literaturu. Není přece nutné číst stále jen epochální, provokující a klasická díla. Čtenář často rád sáhne po knížce, která je prostě dobrá. Takže... proč ne?

Hana Řehulková

Peter Høeg: *Děti chovatelů slonů*, Argo, Praha 2012

Využijte možnost elektronického předplatného revue host

Vyplňte jednoduchý formulář na našem webu: www.casopis.hostbrno.cz/cs/predplatne

Na počátku slovo, na konci mlčení

Literární road movie o penězích a moci

★★★★

Většina z nás má ještě v živé paměti dubnové dny roku 2010, kdy se kvůli výbuchu islandské sopky zastavil letový provoz nad Evropou. A právě tato událost je hlavním momentem, který uvede do pohybu doposud klidné vody života investičního bankéře a generálního ředitele Koncernu Jukky Hopeaniemiho. Nutno říct, že Hopeaniemi si na problém sám zadělal: svolil totiž k tomu, že poprvé v životě vystoupí v televizi, vypadá to tedy na opravdu velkou událost. Jak se ale teď má včas dostat ze severního Finska do televizního studia v Helsinkách, když je vzdušný prostor uzavřen dokonce i pro business class?

Slovo boží je už pátým románem finského spisovatele Kariho Hotakainena (1957), který vychází v češtině, a je opět typickým dítětem svého otce. Vtipné, místy absurdní a místy cynické, místy mnohomluvné a místy velmi výstižné.

Může se zdát, že hlavními postavami jsou Hopeaniemi a penzionovaný řidič Armas, který se za nemalou částku uvolí syna svého bývalého šéfa do Helsinek

odvézt, a jejich sekundanty pak Hopeaniemiho zesnulý otec, který k nim během cesty promlouvá z kazet, a Armasova gamblerská dcera Sára. Jenže Hotakainen uvádí na scénu ještě další dva herce, či spíš hráče: peníze a slova. Místy se zdá, jako by bylo možné tyhle dva hráče bez rozdílu zaměňovat, každopádně oba mají moc. A o to právě jde — Hotakainenův román je o moci, kterou dávají peníze a bohatství v naší krizové či raně postkrizové současnosti; kdy jindy by taky mohl být hlavním hrdinou investiční bankéř? Moci peněz ovšem sekunduje moc slov, která mohou mít dokonce stejnou sílu jako to boží. A tak se hybateli Hotakainenova světa stávají lži, ukecávání, opilé zpovědi i jednoslovné náznaky mocných analytiků, které hýbají s kurzy na burzách, a potažmo s celým světem. A čím víc peněz se skrývá za každým mluvčím, tím méně slov je potřeba, aby byla moc vykonána.

Hotakainen však proti sobě nestaví bohatství a chudobu, ale obklíčený život Hopeaniemiho, který se ve svém obleku bojí vystoupit z auta na benzinové pumpě, a zároveň rovnostářskou průměrnost většiny ostatních Finů, zastoupenou zde Armasem. A je zjevné, komu patří větší díl svobody, zvláště tváří v tvář popelu z islandské sopky. S tím souvisí i svár mezi starým světem Hopeaniemiho otce, pro nějž se v bohatství skrývala alespoň svoboda pořádně se opít pravým koňakem, a novým světem bohatství, které existuje jen virtuálně a v němž investiční bankéř nemůže ukázat ani zpacené čelo, natož si přiřhnout z láhve.

Kromě nezaměnitelného vtipu je na knize tím nejlákavějším právě literární zpracování současného

tématu. A Hotakainen se do něj pouští odvážně a bez rozpaků a metaforami povolává do světa literatury tu tržní síly, tu peníze, tu média, tu skrytou moc marketingu či samotné finanční trhy a jejich vrtkavost.

Čtenář se tedy rozhodně pobaví dobře vystavěným příběhem a absurditou některých scén, vynikajícími metaforami, ze kterých vtip přímo tryská, a hlavně výborně vykreslenými charaktery postav a pohledy do jejich hlav. Stejně jako v předchozím románu *Role člověka* se ukazuje, že Hotakainen je především dobrým znalcem lidí, který ke svým postavám přistupuje poněkud nelítostně, ač nakonec přece jen vítězí empatie. *Slovo boží* ovšem není jen zábavným počteníčkem na delší cestu vlakem, ale pro vnímavého čtenáře může fungovat jako memento, ukazováček zabodnutý kamsi mezi lopatky, protože je nadevše zřejmé, že bůh zmíněný přímo v názvu knihy, onen hybatel Hotakainenova cynického světa, je úplně jiný než ten, kterého mají běžně na mysli věřící: sice je stejně špatně prokazatelný, ale mnohem méně milosrdný.

Je tedy dobře, že mezi (dnes už) desítkami skandinávských detektivek se najde román, který je stejně zábavný jako závažný, a je milou shodou okolností, že vychází jen pár měsíců poté, co jeho překladatel Vladimír Piskoř získal v Helsinkách státní cenu za překlad a propagaci finské literatury.

Daniela Mrázová

**Kari Hotakainen: *Slovo boží*,
přel. Vladimír Piskoř,
dybbuk, Praha 2012**

Co hledat v poezii

Jakub Řehák

Jelikož se ujímám telegrafických recenzí poprvé, řeknu nejprve něco o kritériích, podle kterých přistupuji k básnickým knihám. Co hledám v poezii? Přesnost a plasticitu výrazu, obraznou tkáň a především: dobrodružství, stav, kdy mne báseň dokáže přenést do transponované či jinak nasvícené reality a zároveň o ní přinést zprávu, která však nemá hodnotu informační, nýbrž přináší svébytné poznání. Básnické sbírky, které jsem si vybral z první várky zaslaných knih, jsou všechny — až na jednu výjimku — debuty.

Začnu právě onou výjimkou, kterou je druhá sbírka olomouckého básníka **Jana Dadáka** *Hledám kterousi věc* (Vetus Via, Brno 2012). Kniha šedesáti kratších básní navozuje dojem básnického deníku. Verše se odvíjejí v poměrně nevzrušivém tempu a fungují jako zásobárna lyrických obrazů, poznámek, sentencí, elipsovitých příběhů: „obyčejné věci jako pepřenka a cukřenka / ale smírně

položily své viditelné konstanty / na podklad noci“. Básně těžší z obrazného uchopování vjemů, této obrazné tkáni však chybí výraznější spoje či vnitřní dynamika. Více završené básně se pro mne nacházejí v druhé polovině knihy, kde se verše často proměňují v meditaci či v soukromé zařikávání: „stvořil jsi obraz řeky času / tekoucí hlínou / líně / stvořil jsi obraz spícího / boha v této somnambulní krajině“. Dadákova sbírka je pro mne ve většině textů spíše souborem básnického materiálu, který by bylo třeba dovést k zřetelnějšímu tvaru. Nejvíce mne zasáhly básně „Návod k použití“ a „Jako film noir“. V nich je rozbíhavost potlačena a soustředí se plasticky na rozvíjenou situaci a vjem.

Debut **Martina Šindeláře** láká kryptickým názvem *Zhasnout psí ohně a odejít s větrem* (JT's nakladatelství, Krucemburk 2012), zároveň však vzbuzuje obavy. Půjde o lyrické mlžení? Ne zcela. Šindelářovy básně disponují těžkotonážní obrazností, nebojí se genitivních metafor a vůbec přepjatosti výrazu: „Je plno na ptačích ranvejích / a zdymadla ulic / zvyšují hladinu proplouvajících.“ Šindelář balancuje mezi verši působivými („Slova / žhavená v částečky / hluku“) a hrozivě klišovitými („[...] je ticho, / co / nikdy neodpoví“). Autor má smysl pro intonaci a rytmus verše, básně ze sbírky jsou poměrně kompaktní co do výrazu i stylu, ale mám pocit, že Šindelář zatím úplně neví, co si se svým básnickým naturelem počít. Jeho obraznost nezapře poučení Holanem a je jisté, že se napájí z vyhocené emocionality. Díky tomu některé obrazy získávají až třaskavý nádech, zároveň je však mnoho básní pokryto pelem

poetického čechrání. Některé básnickovy „obrazné rovnice“ postrádají vnitřní ústrojnost: „pichlavé placenty léta“ je právě ten typ metafory, ve které si autor pouze vymýšlí, místo aby ukazoval. Básník by měl řídit své obrazy podobně, jako když snící v lucidním snění vnímá svůj sen, určuje jeho běh a není mu zcela vydán na milost.

Publicista **Jan Kubíček** se naopak ve sbírce *Kapitalistické básně* (Nakladatelství Petr Štengl, Praha 2012) pod heteronymem Klement Václav Lakatoš vydal cestou odlišnou od českého poetického úzu. V jeho prvotině obraznost nenajdeme. Naopak v *Kapitalistických básních* se za básně vydávají novinové články přepsané do veršů, dotazníky, výpisky z četby či poznámky vzniklé při sledování médií. Inspirace v knize těká od dávné Bondyho a Vosedáلكovy metody takzvané trapné poezie, respektive totálního realismu („Dnes se konala soutěž v porno-poezii / Holky nosej květinový šaty / Miroslav Kalousek napsal báseň“) až po hrátky à la osvobozená slova futuristů. Ezra Pound vyslovil důležitou maximu: špatný jazyk znamená špatnou vládu. Kubíček si tento špatný jazyk bere zpět a snaží se jej jeho původcům (tj. mediálnímu a politickému žargonu) vmést do tváře. Cítím v Kubíčkově knize nasazení, jistý švih i inteligenci, ale zdá se mi, že se záměr míjí účinkem. *Kapitalistické básně* mohou totiž působit jen s přihlédnutím k teoretickému aparátu, kterým autor knihu vybavil, ale texty samy o sobě z valné části nepůsobí. Ty totiž onen mediální a politický spad pouze opakují a permutují, ale nevytvářejí vůči němu alternativu. Kniha

za určitého nasvícení může působit jako revolta proti současnému systému, zdá se mi však, že je to revolta ukrytá do roviny hry s literárními odkazy a aluzemi bez osobního angažmá. Tím pro mne *Kapitalistické básně* získávají punc alibismu, protože jakmile na ně nasadíme estetická a literární kritéria a dospějeme k názoru, že nás tato pilná studentská rešerše z dějin literatury neoslňuje, můžeme být rychle obviněni z přežilé estétství a nepochopení hry, protože tady přece nejde o literaturu.

Knihou pozdního debutanta **Vlada Matušky** (nar. 1968) *Za nehty rez* (Občanské sdružení H_aluze, Ústí nad Labem 2012) je pravým opakem knihy sofistikovaného hráče Jana Kubíčka. Matuška píše na základě osobní zkušenosti a je přitahován špinavými a zakalenými záznamy, které destiluje ze svého vnímání a soukromí. Tu a tam nacházím obrazy, které se mne dotknou („laskavá víla / co prošla pozlacenou pípou / pod nohama řeže sníh“), podivně surreálné výšlehy („platinová Matka bez šroubů a kostí“) a značný počet až anatomicky makabrozních tělesných detailů („konečník / v jeteli čtyřlístků trávený“) či výrazů takřka pornograficky přepálených („rezonuji pochvami vzpomínek / rozevírám prostatu

kladivounům času / [...] / do kafe mi masařky kadí krystalickou sůl“). Přiznávám Matuškově hutné jazykové gesto, odvahu zabrousit do obrazů vskutku nepříjemných a žahavých, ale mám pochyby nad tím, zda jeho knihu mohu brát jako tvůrčí akt. K tomu mi chybí větší koncentrovanost a vůle zbavit se přepjatých nahodilostí. Získaly si mne nicméně dvě delší básně zhruba uprostřed knihy, které i přes značně naivně poetické názvy („Infernum prosby života“ a „Křídla samoty“) nabízejí uvolněný pohyb obrazů i reflexe. Autor je nezanáší obrazně slovními shluky a pojednou nám skutečně básnický zprostředkovává své životní vidění.

I u další autorky dnešních telegrafických recenzí se ihned vynořuje otázka: Co znamená vydat knihu básní? Je to jen společenský závdavek, důkaz, že i já mohu svou troškou přispět do mlýna všeobecné kreativity, blýsknout se před známými, anebo předložit výpověď, bez níž by nebylo možné existovat? První sbírka **Pavliny Vilertové** *21 pokojů s hysterickým záchvatem* (Nakladatelství Petr Štengl, Praha 2012) je spíš tenkým sešitkem než skutečnou knihou, ovšem jistou nezbytnost v ní cítím. Sběrka je plná snových a tajemných obrazů a situací, za nimiž

však lze cítit vervu přetlumočit vnitřní zkušenost do obrazné výpovědi: „posloucháš / a šeptáš mi / o všech ptáčích / co stoupli si na elektrický dráty dobrovolně / zatímco já / občurávám kontury tvého těla“. Podobně jako u Matušky se do básní Vilertové vpisuje především tělo, tentokrát však v nadreálných konfiguracích. Zdá se mi, že určitá malebná snovost pramení z bazální úzkosti, jež je pocítována z okolního světa: „Za dvojlistem novin / přes inzeráty na šoustání / pozoruji / pohyby mužů.“ Ze vsí pohádkové barvitosti, kterou knížka oplývá, mne ovšem okouzluje ojedinělý civilní vjem: „povzdechnutí v šuplíku s punčochami“.

Sečteno a podrženo. Žádná z uvedených knih bohužel neaspiruje na komplexní uchopení světa či vidění svého autora. Poezie je náročná disciplína, kdy se na zdárném výsledku podílí několik zdánlivě protikladných aspektů. Nutná spontaneita musí být podložena vůlí k pevnému tvaru. Bezprostřednost může být často kontaminována ledabylostí. Promyšlenost se může rychle změnit v chladnou a nezávaznou hru. Stát se tvůrcem mnohdy znamená procházet uchem jehly.

Autor je básník.

leden

čtení na

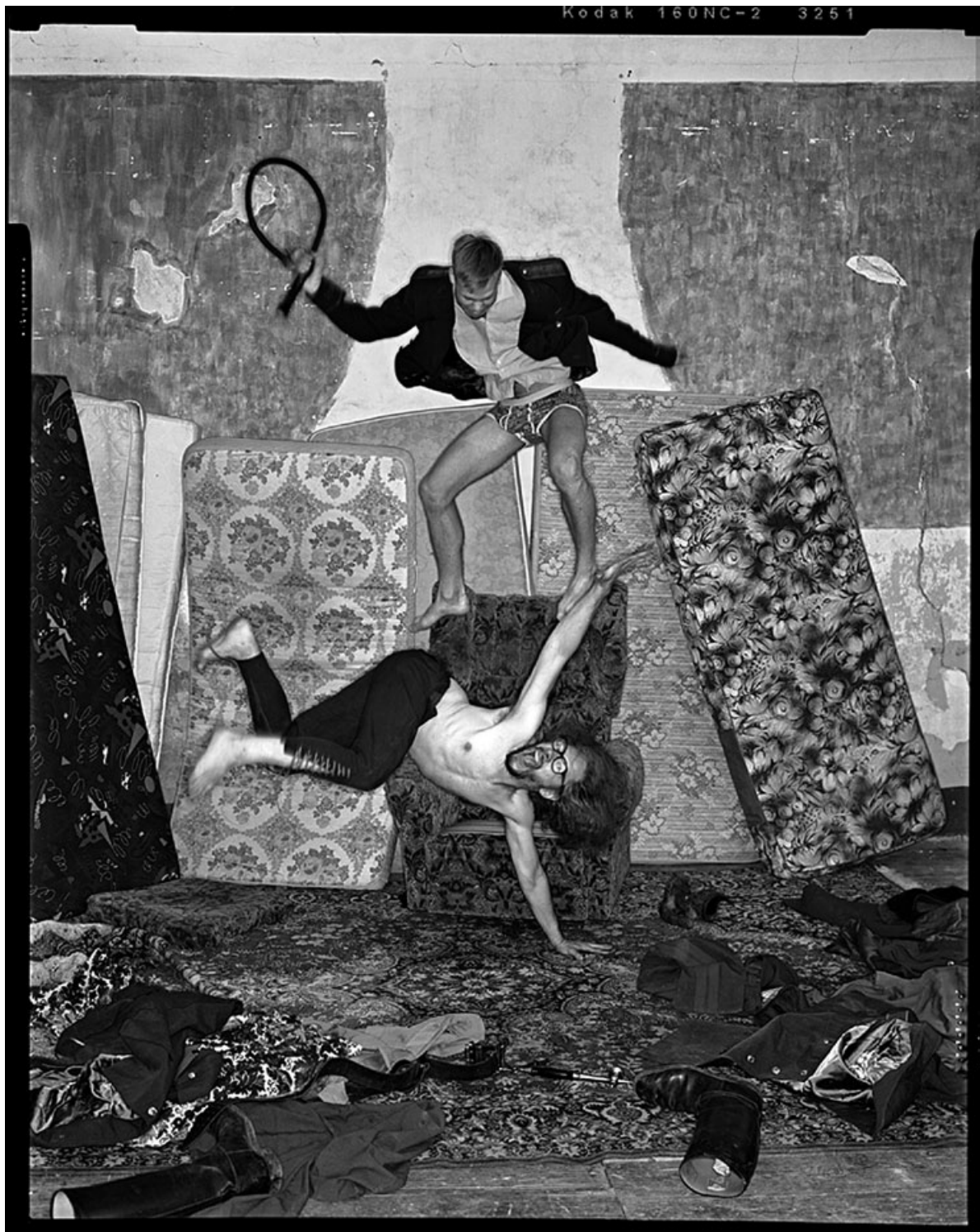
• Jednou, zrovna byl v nejlepším, zaslechl na chodbě volat své jméno, vypadalo to na hlas vedoucího odboru! Vyběhl, tedy chtěl vyběhnout z „kópelky“ a zapomněl, že mu z konečnicku trčí hadice. Když vyskočil ze sprchy, zapínal si přitom kalhoty, tak upadl na zem, jak mu ta sprchová růžice nechtěla prolézt zpátky z té — úlekem stažené prdele. Bolelo ho to ještě týden. Když sral, tak jedině hluboko v noci a skučel u toho jak šakal... 6

Václav Kahuda

• 89

Kodak 160NC-2 3251

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHU 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

Po přímce

Stefan Grabiński

Wrzecki vyšel z domu ve tři odpoledne. Naplánoval si delší procházku po městě, aby bezcílným touláním po ulicích, plížením se mezi domy přehlušil neodbytnou myšlenku, která ho trápila už několik měsíců, přerušil řetěz sylogismů vytrvale mučících jeho ubohý neurastenický mozek.

Byl neuvěřitelně rozladěný a přecitlivěle reagoval i na ty nejmenší drobnosti vnějšího života. Před půl rokem prodělal závažnou nervovou chorobu, která na jeho gangliích zanechala nesmazatelné stopy, podobně jako odliv po sobě na pobřeží nechává mořské rostliny. Příživnic-ky se v něm rozlezla, aby se po nějakém čase vstřebala jako přírodní hnojivo a vytvořila nová spojení a svazky.

Wrzecki, dříve poněkud mdlého úsudku, začal nyní myslet neúprosně logicky až k prahu bolesti a konstruovat spoustu nejnepravděpodobnějších teorií a názorů, jejichž sugestivně klamně přirozenosti se poddával.

Vytvořil si určitý druh nutkavých, imperativních představ, jimž nedokázal vzdorovat.

Nepochybně k tomu značnou měrou přispěly zárodky čehosi podobného, co prožil v dětských letech. Tehdy byl jejich základ nábožensko-mystický. Neprovedení jakékoli bezvýznamné činnosti, nevykonání určitého gesta a tak dále hrozilo přivoláním trestu božího, zavržením a různými útrapami. Sebetržnění ho časem přivádělo k bezmeznému zoufalství a jeho dětské myšlení, depri-mované přílišným strachem, nenacházelo z té mučivny cestu ven. S rozvojem inteligence pomatenost ustupovala. Když byl ale mozek postižen nešťastnou nemocí, nepřičetnost se vrátila, byť v pozměněné formě.

Wrzecki začal s chladnou logikou spřádat neobvyklé názory, sestavovat divoké teorémy a zkoumat, zda se náhodou nepotvrdí v běžném životě. I nepatrný stín něčeho takového nabýval v jeho bujně fantazii komplexních obrysů; přitom však nebyl schopen podrobit jej jinak přísně logickému úsudku.

Kdykoli se mu zdálo, že jeho „systémy“ vykazují jakous takous opodstatněnost, pociťoval zvláštní slast.

Sluší se uvést typický detail, jenž ho v některých případech poněkud omlouval. Bezpochyby často docházelo k situacím, které mu mohly posloužit jako důkazní materiál; jako by byl tok myšlenek této zvláštní osoby skutečně řízen životem. Tady však začíná nejistá hranice slunce a noci, světla a tmy, nepevná, nejistá bažinatá půda, z níž neustále stoupají odpudivé výpary spáleniny.

Byl Wrzecki blázen? Měl pravdu? Snad jedno i druhé. Neřešitelné dilema.

V ledovcích bytí slunce zapaluje zkrvavené ohně, jehlice vrcholků dýchají krví...

Ledovce existence závoj mlh smotaly, na poloostrovech černá se noc...

Pravdou jsou mlhy, nebo krev?

I ze slunce se rodí mlhy...

• • •

Už hodinu se Wrzecki procházel ulicemi, kroužil po rušných náměstích, kráčel po chodnících, postával před obchody, svým skelným zrakem vstřebával pestré barvy a tvary.

Byl podzimní den, nasáklý pachem kouře, vlhkem deště. Z chvějivé mlhy se vynořovaly přízračné tváře, masky záhad, sevřené rty symbolů. Zdálo se mu, že každá na něj zírá se zvláštním výrazem, jakoby s porozuměním, s ospalým, znuděným úšklebkem, za nímž se skrývalo vědomí obecné pravdy, oběma tak dobře známé, že nemělo smysl příliš ji zdůrazňovat.

Tváře ho začaly nudit, proto zabočil do liduprázdné ulice.

Ta byla až po okraj naplněna mléčným oparem. Šel opatrně, aby nenarazil do lampy. Po chvíli ucítil na rameni čísi ruku:

„Buď zdrav, Vladku!“

„Ach! To jsi ty...! Nepoznal jsem tě — je pořádná mlha.“

Wrzecki srdečně stiskl podanou ruku.

„Kampak?“

„Na prosekturu.“

„Ale? Do márnice, pitvání? Řezání nebožtíka? Co?“

„Něco na ten způsob.“

„A co to máš v kapse za vzácný dokument?“

„To je hodně zajímavá věc: *O autointoxikaci u hadů*. Pozoruhodný problém. Kdoví, třeba i u nich dochází k tragédiím...“

„Hm! Přirozeně. Ale ty evidentně pospícháš. Tak někdy na viděnou!“

Rozloučili se. Wrzecki už chtěl zahrnout doprava, když tu ho kamarád medik zarazil.

„Ještě něco. Využij příležitosti, dokud tě znovu nepadne mánie a nezačneš zase vyseďávat celé týdny doma. Pojd' na výstavu, *mon cher*. Tady máš vstupenku. Krásné kousky, na mou čest! Pár bezkonkurenčních skic a krajinek, k tomu obrázek našeho starého obklopeného asistenty — jak se sluší a patří! Všichni jsme tam chyceni při činu jako zloději. Skvělý chlap! No tak servus!“

Strčil mu do ruky vstupenku a rychle se vzdálil.

Wrzecki se automaticky vydal směrem k výstavě. Po chvíli se však vynořila otázka:

Proč bych si měl ty obrazy prohlížet? To tak...!

O chvíli později ho zase překvapila jeho vlastní zvědavost týkající se papírů, které tomu mladému Aeskulapovi vykukovaly z kabátu.

Kdybych se nezeptal, nedověděl bych se název studie. Proč mě to ale vlastně zajímalo?

Jako ve snu kolem něho prošli dva muži, kteří o čemsi živě debatovali. Zalétl k němu úryvek dialogu.

„Ale pro lásku boží, nevíte, jaký k tomu měl ten blázen důvod?“

„Jistě, říká se, že americký souboj! Vytáhl prý černou...“

Zbytek přehlušilo drkotání projíždějícího vozu a pohtila mlha.

Vždyť je to naprostá hloupost přistoupit na takové řešení — pomyslel si.

Pocítil značnou únavu; z nervozity ho příšerně rozbolela hlava. Na nedalekém náměstí se posadil na lavičku, vytáhl cigaretu a zapálil si. Místo bylo klidné, kolem kvetly keře podzimních růží. Drobné lístky, které vypadaly z okvětí, se tu a tam zachytily na větvičkách nebo se rozsypaly po trávníku do neurčitěho ornamentu. Na větvích se rozjímavě srážela mlha; nejprve vznikl úzký, průhledný pásek, napájel se vodou, bobtnal, kýval se a nakonec se stočil do klubíčka. Něco se skrytě plazilo do vědomí, vkrádalo se stále důrazněji, neodbytněji... a nakonec to vykrytalizovalo.

Zamysleme se. Nevšiml sis pojítka mezi setkáním s Brzegotou a útržkem zaslechnutého rozhovoru? Aha!

Jsme na stopě. Otrávení sebe sama u hadů a následky vytažení černé kuličky. Výborně! Skvěle! Body prozrazují záměr; můžeme je spojit.

Wrzecki byl ve skvělé náladě — zvěřil důkazní materiál pro jednu ze svých „teorií“. Na způsob jejího vytvoření měl vliv jeho speciální zájem o matematiku.

Vycházejí z planetárního systému si životní dráhy lidí i událostí představoval jako protažené elipsy, po nichž daná osoba obíhala ve formě matematického bodu. Linie samy o sobě představovaly spojitě celky se zvláštní organizací, myšlenkou, plánem a specifickou stavbou. Tyto elipsy se jako lidské vztahy musely navzájem protínat v nejrůznějších kombinacích, přičemž na sebe reagovaly způsobem, který odpovídal jednoúrovňovému seskupení; všechny totiž mohly rozvíjet své spirály jenom na jedné úrovni. Zakřivené elipsy coby představy událostí a životního běhu jedinců, navzájem se dotýkající, ale neprotínající. Wrzecki v této složité síti postřehl, že křivky lze pomocí bodů největšího rozpětí napřímit tak, aby se přes ně dala vést rovná čára. Ta se bude jednotlivých elips dotýkat a navzájem spojoval jejich obrysy. Linie momentálních pozic, které se mají v nejbližší chvíli změnit na jiné, vyplývající z předchozích, se dále rozběhnou ve vybraném směru shodně s vlastní konstrukcí, přesto ale mohou v určitou chvíli posloužit jako opěrné body přímkou! — Pokračování zcela náhodných událostí, směšně bezúčelných kombinací, k nesmyslnosti dovedených podivných souher okolností.

Wrzecki však viděl záležitost jinak — naučil se nacházet určitý záměr ve výběru bodů největších odchylek. Za náhodností seskupení viděl něco víc. Podle něj tu bylo možné vystopovat zvláštní spojení, které mělo za úkol něco ukázat, cosi odhalit, sehrát jakousi předem určenou roli v životě člověka, jehož pozornost výjimečná linie vzbudila. Doposud zůstával na půdě teorie — přemýšlel. Na svou přímkou v realitě ještě nenarazil, i když věřil v možnost její existence. Jeho život stále ještě probíhal po normální křivce podobně jako u jiných lidí, trpělivě podléhal dostředivým silám běžných událostí, nebudil podezření závažnými nehodami, psychologickými nebo automatickými následky. Wrzecki byl nicméně v každém okamžiku schopen pouze na základě nepatrného podnětu zvenci vykolejit a osudovou rychlostí se ubírat špatným směrem; vycítil, že tehdy nad ním rozhodně zvítězí odstředivá síla a požene ho do závratných dálek jako kolo vyklouzlé z pásů převodníku. Zavlekla by ho tam krása neobvyklosti, lichotivé potvrzení teorie — a snad... předurčení. Wrzecki miloval tajemné věci...

Kam ho předpokládaná cesta mohla zavést, nevěděl. To by záviselo na jejich vytyčených bodech. V této chvíli

li měl dojem, že začíná vybočovat z dráhy; usoudil tak na základě oněch dvou událostí ze začátku procházky. Temná síla ho postupně vyváděla z určené dráhy a tlačila přímo před sebou. Kam — to ještě netušil. Konec přímky se ztrácel v neprozkoumaných oblastech perspektivy. A třeba to byly jenom předčasné iluze! To není vyloučeno, vždyť zakřivení se tak podobají přímce. — Obrnil se trpělivostí a čekal.

Vstal z lavičky a vyrazil k budově krásných umění. Cestou doplňoval poslední důkazy.

Upřesněme si fakta. Kromě toho, že mezi nimi existuje myšlenková spojitost, se teď docela výrazně rýsuje vedlejší okolnosti. Vlastně zde vede dvojí vazba. Proč mě Brzegota přemlouval k návštěvě výstavy? Evidentně proto, aby mě nasměroval na ulici, kde jsem měl potkat ty dvě neznámé osoby. Kdybych šel svou cestou, setkání bych se vyhnul. Samozřejmě! Vždyť jsi mohl jít do galerie přes náměstí Svornosti! Ne! V tom případě bych se musel zbytečně vracet a zašel bych si. Ne! Určitě jsem měl odbočit na tu stranu. To je jasné; odtud vedla jediná cesta. Takže mě Brzegota jednoduše poslal do náruče těch pánů. Tečka! Spojení prokázáno. Zatím v pořádku. Jenže proč se to má pro všechno na světě týkat právě mne? Kam to vede? Klid, hlavně klid. — To se vysvětlí.

Přidal do kroku. — Rozčilení a nejistota ho svíraly jako v kleštích. Proud dalších úvah přerušil čísi ochraptělý hlas; po chodníku se klátil nějaký opilý nádeník. Wrzecki se mu chtěl vyhnout, ale v tom okamžiku před sebou uviděl opuchlý obličej a do nosu ho udeřil pach alkoholu. Člověk na něj vytřeštil krví naběhlá bělma a chvíli na něj zíral tupým pohledem opilce. Najednou se v jeho očích objevil výraz pekelného strachu; rychle ustoupil a napůl vystřízlivělý začal blábolit:

„Walku! Prokristapána! Co tady děláš? Strašíš lidi i ve dne? Zmiz, příšero!“

„Nechte těch pitomostí! Ztraťte se mi z očí, nebo zavolám strážníka! No tak! Slyšel jste?“

Když zazněl lidský hlas, opilec vystřízlivěl úplně.

„Nezlobte se. Není proč. Na mou duši, není proč. Něco se mi zdálo. V neděli se trochu napiju. Jste si totiž s Walkem hrozně podobní, jako vejce vejci. Akorát jste oblečený po panskou a trochu lépe oholený. Zatímco to chlápisko celý život chodilo v hadrech. Přisámbůh! Na první pohled vypadal dočista stejně, když ho odřízli z háku. Vidíte, pověsil se z hladu, potvora jedna.“

Wrzeckému se udělalo špatně. Chtěl už odbočit do blízkého průjezdu, ale nádeník, směřující snad stejným směrem, ho začal s naléhavostí opilce prosit:

„Buďte tak hodný a nechoďte za mnou. Je mi nějak divně, jako kdybych měl smrt v patách. Bude lépe, když

se rozejdeme. Aha! Tady je volná cesta...“ — a pustil ho do úzkého zákoutí o pár kroků dál. Wrzecki se chtěl té dotěrné osoby zbavit, a tak ustoupil. Dělník se ztratil v loubí průchodu.

„Pospíšil si po své elipse,“ zabučel mimoděk Wrzecki. „Vydal se po vlastní vyznačené stezce. Pro něho nemá tato příhoda žádný význam. Dokonce ani z uplynulého okamžiku nepředjímá svou roli.“

Otřel si čelo; bylo skropené studeným potem. Probudiv se v něm pud sebezáchovy.

Záležitost začíná být příliš vážná, znamená se objevují na setkání a jsou jednoznačná a sdělná.

Na okamžik se před ním náhle v oslepujícím jasu zjevil konec celého bláznivého řetězce. Pokusil se však tu vizi utišíť logickou úvahou:

Vždyť to se mě netýká! A co z toho, že ve mně ten opilý vandrák viděl nějakého oběšence? To mě vůbec nezajímá, vždycky jsem měl k takové smrti odpor.

Zakrátko si však přiznal nedostatečnost svých úvah a protáhl linii až ke třetímu bodu. Téměř už rezignoval a pozvolna se nechal vést nově objevenou cestou. Mezi tím mu došlo, že výstavu už navštívit nemůže, protože odbočil, když ustoupil naléhání opilce. Utvrdil se tedy v přesvědčení, že v podstatě nešlo vůbec o to, aby obdivoval impozantní skupinu mladých lékařů na obraze, nýbrž aby došlo ke dvěma dalším setkáním; když se uskutečnila, byl opět postrčen jiným směrem. — Na štítech domů vlály průsvitné fábory, visely ve výřezech nebe mezi střechami. Jejich látkou pronikaly do průrev ulic nesmělé, matné záblesky slunce.

To je zvláštní! Zrovna teď, když záležitost nabývá tak výrazných obrysů. Má snad i tohle nějakou souvislost?

V očích mu začalo nervózně pošukávat. Jeho nohy se rozpochybovaly nezávisle na jeho vůli; před očima se mu černaly měkké šedivé cáry. S vypětím se dovedl k otevřené verandě jakési kavárny a těžce se svalil na pohovku. Přinesli mu noviny a černou kávu. Obsah šálku vypil jedním hitem a začel se do úvodníku *Figara*. Něco mu vadilo, nemohl se soustředit na čtení. Několikrát už vzhlédl a neklidně sebou vrtěl, marně se pokoušel vzpamatovat. Svými nervy vycítil, že se na něj někdo dívá. Nakonec obrátil zrak směrem, odkud byl vyrušen. Teprve nyní si všiml u stolku vpravo staršího muže ve žlutém haveloku, který měl krk těsně ovázaný šálem; už delší čas na něj hleděl s urážející zvědavostí. Fyziognomie neznámého spojovala v podivném souladu sympatičnost s originálností. Vrásčitá, jako pergamen zažloutlá tvář se širokými ústy, hladce oholená, nehybná jako maska starověkého herce — kůže na lících jako by přischla na kost a na světle se blýskala matným, mrtvolným leskem.

Vypadal jako vědec, jemuž se naskytla výjimečná příležitost k pozorování. Zpod hustého obočí hleděly oči zvláštního, zelenozlatého zabarvení; jako v jiskřišti se v nich chvěly tisíce měňavých fosforeskujících jiskřiček, což dodávalo zřítelnicím nádech průzračné pronikavosti; ty oči se doslova zabodávaly do těla a zkoumaly je skrz naskrz až po nejmenší vlásečnici.

Wrzecki si všiml, že mu neznámý nehledí do očí, nýbrž studuje spíše jeho hlavu v oblasti čela. Už se chtěl zvednout a žádat po tom dotěrovi vysvětlení, když ten ho předešel, vstal a vydal se k němu nespouštěje přítom zrak z bodu zaměřeného na jeho lebce. Nakonec se zastavil přímo před Wrzeckým a promluvil:

„Gratuluji, ze srdce gratuluji! To bylo přesné, to vám řeknu! No teda! A jaká trefa! Přímou doprostřed zrakového centra — po průchodu lebeční kostí. Pane, to bylo svého druhu mistrovské dílo! Přiznejte sám — oslepl jste navždy! Ho ho hó! Co to vidím? *Krupp et Compagnie!* Ráže 9 mm, ocelový plášť prima sorta. Tak to vám gratuluji — do zrakového centra, ani o milimetr vedle..“

Wrzecki nechápal. Ta bláznivá příhoda ho silně podráždila — a tím spíš zaujala pozornost hostů, kteří se shlukli kolem jeho stolku. Nakonec ze sebe přidušeným hlasem vyrazil:

„Číšníku! Zbavte mě toho blázna!“

Rozkaz byl však zbytečný. Neznámý se pomalu vydal ke dveřím, prstem mu přítom stále ukazoval na čelo a nakonec se ztratil v sousedním sále. Obecenstvo se také rozešlo; jenom jakýsi štíhlý džentlmen v obleku střiženém podle anglického stylu se nehýbal a usmíval se pod vousy; působil dojmem někoho, kdo byl nejednou svědkem podobných scén. Mírně se Wrzeckému uklonil, bez dovolení si k němu přisedl a pravil:

„Jak vidím, výstup strýčka Edy vám nebyl zrovna příjemný?“

„To mluvíte o tom bláznovi?“

„Správně. Říkáme mu strýček Eda, v naší kavárně jde o osobu všeobecně známou. Chodí sem každou neděli a ve svátky. Jde o neobyčejnou kombinaci senzibila a blázna.“

„Senzibila?“

„Ano. Jistě jste slyšel, jaké mají tihle lidé výjimečné schopnosti; před takovou osobou leží síť nervů, svalů, kostí, jedním slovem celý lidský organismus jako mapa železničních drah — dokáže vás prohlédnout skrz naskrz. Strýček Eda byl kdysi výborným lékařem. Díky své zvláštní schopnosti se dopracoval značného jmění. Zvali ho na introspekci při operacích; poskytoval neocenitelné služby. Pak se najednou zbláznil. Od té doby vidí v pacientech neuvěřitelné věci. Například mně našel v srdeční

komoře nic víc a nic méně než milimetrovou žabku. Ten je dobrý, že? Vám našel v mozkových závitech..“

„Co?“ Wrzecki se chvěl netrpělivostí.

„Jak to, co? Nepochopil jste nic z toho, co říkal? Faktem je, že strýček Eda rád obaluje své diagnózy do věstecské podoby — proto si žádají interpretaci. U vás například viděl v mozkové kůře mistrovsky vstřelenou kulku..“

„Kulku?“

„Ovšem. *Krupp et Comp.* — vždyť to je prvotřídní zbrojařská firma. Co je vám? Nějak jste zbledl!? Nebuďte dítě. Ještě to tak... Zabývat se tlachy starého cvoka.“

„Máte pravdu..., přestal jsem se ovládat. Děkuji za vysvětlení. Číšníku! Dvakrát šampaňské! Mohu vás pozvat..?“

Wrzecki vypil několik skleniček. Marně se snažil opít. Nakonec zaplatil, rozloučil se se sdílným anglofilem a odešel.

Téměř úplně se vyjasnilo. Po římsách na zdech domů, mezi vrcholky stromů, po kopolích se plazily cáry mlhy a následně se rozplývaly v modři oblohy. Řídkými závoji se prodíralo zapadající slunce, čím dál sytější a zralejší barvy. Wrzecki přímo fyzicky pociťoval jeho bolestivé, zraňující doteky a chvatně se schovával do nejtemnějších zákoutí. Vzniklo jakési neuchopitelné spojení mezi tím, jak se slunce pomalu vynořovalo z příze mlh, a tím, jak se čím dál jasněji rýsovalo zakončení šílené přímky. Tempo, s nímž obraz nabíral na srozumitelnosti, se mu zdálo příliš rychlé; rád by je zpomalil, kdyby do toho měl co mluvit. Tak dobře se mu dosud bloudilo mezi chuchvalci mlhy, tak příjemně proklouzávalo po okrajích propastí číhajících na každém kroku... Jenže zábava měla skončit — z nevědomí začalo vystupovat svádivé daimonium, aby potrestalo odvážlivce, který je dráždil. Na rty se mu tlačilo jedno slovo, jedna definice, která by vysvětlila dosavadní průběh událostí. Rvala se do úst, dobývala se mu násilím do vědomí — snažil se ji vrátit zpět, odkud přišla. Zbytečně! Slunce ho pronásledovalo, pražilo mu do očí, do tváře, hlavy, vražedně se mu vbodávalo do prsou. Stál na rohu jakési ulice, nevěda, kam má jít. Kdesi v průjezdu se mihla dvojice rozjívěných tváří.

„Rozbíhavá 30.“

„Dobře, přijdu. Jsi tak hodná, tak strašně hodná..“

Jako automat se vlekl na uvedenou adresu. Ještě jednou se zoufale pokusil sám sebe zachránit.

„Proč tam vlastně jdu? Ha, ha! *Die verhängnisvolle Gasse* — co?“

Přesto ho něco nutilo, aby pokračoval daným směrem. U zatáčky zvedl náhodou hlavu; jeho zrak padl na velký modrý plakát. Prolétl první bod programu:

„Signora Bellestrini, primadona italských scén, zazpívá na úvod ‚Pepito, ach Pepito, tam ti povím, co dělat máš! Pepito, ach ach, tam...‘“

Dost. To stačí. Zbytek ať slouží veřejnému dobru.

O čtvrt hodiny později stoupal po schodišti třípatrového domu — pokud jde o podlaží, nastaly u něj určité pochyby.

Nic z té hloupé frašky nebude, když nebudu mít pořádný ukazatel! postavil si hlavu.

V tom okamžiku se zdola ozvalo skřípění schodů; někdo za ním běžel a prošel kolem něj. — Třeba je to průvodce?

Mezitím ten člověk vyšel do třetího patra.

Zastavil se v mezipatře. Wrzecki šel za ním.

Na schodišti druhého patra na neznámého znovu narazil, četl si tam na dveřích něčí jmenovku. V okamžiku, kdy Wrzecki vystoupil na poslední schod, obrátil se k němu, podíval se mu přímo do očí a pak hned začal stoupat do třetího patra.

„Děkuji!“ téměř vykřikl Wrzecki, který si při pohledu na cizince povšiml jeho zvláštního, jakoby spikleneckého výrazu.

Takže je to tady... Musím uznat, že mě hlídají až do poslední chvíle. Jaká vstřícnost — no prosím!

Bez váhání otevřel dveře, u nichž před chvílí narazil na „průvodce“. Vtom uvnitř bytu zaznělo suché cvaknutí. Vstoupil dovnitř — v záři západu, jež se proudem vlévala do pokoje, stál mladý člověk s hlavní revolveru namířenou na čelo; v okamžiku, kdy vešel Wrzecki, se evidentně pokoušel zastřelit, ale zbraň odmítla poslušnost. Pohlédl na vstupujícího a ani se nepohnul, jako kdyby zkameněl. Wrzecki ho zkoumal s rukama složenýma na prsou:

„Krásný obraz! Jaká dokonalost v liniích, pečlivost v detailech a osvětlení, hlavně to osvětlení... Jste opravdu bezkonkurenční typ — *pardon* — model sebevraha! Co to říkám! Jste přímo archetypem sebevraha...!“

Vytrhl mu revolver zlostně z ruky.

„Tak to by stačilo! To není hračka pro vás! Zmýlil jste se, drahý pane. Ale to vůbec nevádí. Jinak byste nemohl splnit svou úlohu, že? Budete mi vyprávět o nešťastné lásce, nebo o morálním dluhu? Fraška, mládenče, fraška! Měl jste být jenom obrazem, symbolem pro někoho jiného! Rozumíte, vážený? Proto mašinka selhala. ‚Pepito, ach, Pepito, tam ti povím, co dělat máš!...‘ Veselá árie, není-liž pravda?“ Prohlédl si zásobník.

„Aha! Stačí ještě na jeden výstřel. Skvělé! Víte co — to bude zábavné *qui pro quo*...“

Svraštil čelo: „Ale, ale! Mohl byste mít určité nepříjemnosti — jsme přece jen ve vašem bytě... Víte co..., řeknete jim, že příčinou byla — záměrnost náhody... a vy jste byl

jejím posledním, vrcholným bodem... Tak, tohle řeknete..., a když si teď představím, že byste se rozhodl o pár minut dříve, no ne! Už je šest. Přitom když jsem dnes ve tři odpoledne vycházel z domu, ani mě nenapadlo, že za tři hodiny...“

„Co?!“

„Tohle...!“ Bleskově si přiložil hlaveň k čelu a stiskl spoušť. Tentokrát zbraň nezklamala — svalil se mrtev na sluncem zalitou podlahu.

Z polského originálu „Po styczej“, publikovaného poprvé v souboru *Na wzgórzu róż* (Na růžovém návrší, 1918), přeložil Libor Martinek.

Prozaik a dramatik Stefan Grabiński (1887—1936) bývá označován za klasika polské fantastiky hrůzy (angl. *weird fiction*) a často přirovnáván k Edgaru Allanu Poeovi. Po studii na univerzitě ve Lvově působil jako středoškolský učitel v Przemyslu, na sklonku života žil v ústraní a neúspěšně bojoval s tuberkulózou. Je autorem řady povídkových sbírek, např. *Demon ruchu* (Démon pohybu, 1919), *Księga ognia* (Kniha ohně, 1922) nebo *Namiętność* (Vášeň, 1930), několika dramát a románů. Pražské nakladatelství Volvox Globator vydalo v loňském roce rozsáhlý výběr z Grabińského povídkové tvorby z názvem *V domě Sáry a jiné povídky* v překladu Libora Martinka.

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

Proč to nikdo nezastaví?

Václav Kahuda

Kniha, z níž pocházejí tyto ukázky, je příběhem jednoho hledání. Vypravěč se vydal na soukromou cestu do času a snaží se rozplést skrytou a bolestnou rodinnou historii. Tato aktivita vyvolá jisté diskrétní reakce uvnitř mocenského systému. Za nevyslovenou otázkou, zda to vše není jen jeho osobní paranoidní blud, putuje „hrdina“ po větvících se cestách v čase a prostoru. Jeho původní snažení osvětlit jeden detailní úsek osobní minulosti ho postupně zavádí do temných oblastí, jež jsou jako němé, tabuizované jámy uloženy v nedávné historii tohoto národa.

Je to nedokončené. Cítím tu nedotaženost v kostech. Musím tu cestu za informacemi, za tím šerým obrazem minulosti, dokončit. Abych se toho zbavil. Ten kus smutného odkazu — ta smrt dědečkova — začal na sebe nabalovat přítomnost. Jako nějaký matečný krystal, nějaká prvotní atomová vazba, počal řetězit příčiny a jevné, takřka nehmatné důsledky téměř nulových hodnot, které ale — díky své diskrétní, nicméně hmotné přítomnosti — zasahovaly přímo do mého každodenního života.

Je nutné, teď už to vím, zapojit osobní kontakty. Zkrátit ta bludná toulání požadavků na byrokratické in-

stituce. Léta bych mohl strávit šustěním papíru v archívech. Skončit jak suchá moucha, v pavučině za oknem...

Domluveno pivo se Suříkem. Nikdo už neví, proč se mu tak říká. Před lety si přinesl tu přezdívkou z jiných společenství a part. Pracoval v silových složkách, někde uvnitř aparátu vnitra. Specialista. Už léta je z toho venku, alespoň... zdá se. U nich nikdy člověk neví. Ale proč si s tím lámat hlavu. Pro mě má cenu především svých kontaktů.

Sedíme v Kopretině, hospoda vinohradských píčáků. Za hlaholícím chumlem štamgastů jsou pootevřené dveře. V salonku vzadu je nějaké čtení. Básníci, některé znám, pár tváří známých, některé jsem neviděl léta. Manželský pár nakladatelů, srdečně se zdravím s tichým, široce se usmívajícím černochem Tomášem. Jeho distingovaný, uměřený hlas mě povznáší do takových „mezinárodních souvislostí“. Jeho si opravdu vážím, ano — kolega. Další poutník krajinou vnitřního světa.

Stárnoucí světoběžník Petr. Vedle něj brýlatý, jako vrána černý, milý iniciátor tohoto večera Pepa. Jeho rodiče odkudsi z podhůří Jizerských hor... Jsem představován, podávám ruce přátelům.

Hovory se proplétají, překrývají a srůstají. Jako před lety. Pivo se pije, nosí se barevné likéry a vína. Nečekané propojení s lidmi — s nimiž je možné mluvit a něco si říct. Jak málo je těchhle setkání. S ubíhajícími lety řídnu, Bože, jednou nastane ticho.

Ale teď hlahol a smích, brumendo mužů a vysoké hlasy žen a partnerek, teď ještě sedíme uvnitř své generace... S pokračujícím večerem se společnost rozdělila do

několika hloučků kolem dlouhého stolu. Konečně mám kdy promluvit se Suříkem. Balí si ty své cigarety s filtrem, nevrušeně, klidně. Na druhém konci stolu haleká falešný křesťan Prase, s jedním známým si vyčítají účast, nebo neúčast, na nějaké protirežimní akci před třiceti lety... vidím, jak má zkřivenou nenávisťnou tvář, slyším jeho hlas z rádia, je z něj nějaký náboženský redaktor na stanici, která je známá jako starobinec bývalých zaměstnanců jedné štvavé vysílačky — zabývající se černou propagandou. Podivně klidným hlasem dělá rozhovory s náboženskými činiteli všech možných církví, někteří jsou blázni, těm lze věřit, jiní jsou taková zombie ztracená ve svých bludech — takoví umakartoví novokřtenci. Nyní pozoruji jeho zkřivenou, rudou tvář a něco mi na jeho siluetě nesedí. Pak mi dochází, že mi před nějakou dobou kdosi říkal, že tento má rakovinu... pod svetrem má na boku nějaký měkký, podivný batůžek, takovou větší ledvinku... to bude asi ten vývod bokem, ano, tak měkce se přeskupuje pod tím svetrem, tekutina v gumové schráně... Odvracím zrak.

Suřík mi dává kontakty, jména a telefonní čísla na své známé v archivech. Klábosíme do noci. Lokál se vyliadil. Známi se postupně vytrousili, rozloučili a zmizeli do ulic, do rozsvícených tramvají. Rozfoukala je noc.

Větrné povětří nad městem plácá uvolněnými markýzami, dešťové přepršky prolétnou nad střechami a ťukání okapů, utikání kapek po drátech a po římsách se rozléhá tichými ulicemi...

Stojíme před hospodou. Povídám: „Stejně je dobrý, když ji má ženská pěkně huňatou, tmavý chlupy, hlubokej les...“ Suřík nesouhlasně vrtí hlavou: „Já mám rád, když to tam je pěkně zastřížený, srovnaný, hladký... jo, pak může mít nahoře takovou ryšavou, zrzavou štetku...“ Přes to se zase nemohu přenést já: „Hele, ty seš tmavovlasej, tak tobě rozumím, ale já mám ryšavý fousy na hubě, a to teda jediný nemůžu — zrzky, s tou jejich mrtvolně bledou pletí... brrr!“ Suřík si balí cigárko a nadechuje se k nesouhlasu. Pak si ale oba uvědomíme, co to plácáme ve dvě v noci na chodníku, a smířlivě nad tím mávneme rukou.

Jdeme kus po Korunní, a tak mu ještě říkám: „Todle mě opravdu sere, jak to tady vypadá, že v tomhle státě může každéj krást a rozkrádat, vždyť se tady nic neprodukuje, jenom se rozkrádaj státní prachy, zakázky... veřejný rozpočty dotujou celou generaci lupičů. Proč to nikdo nezastaví? Nejsou tu lidi, není tu jednotící síla uvnitř státního aparátu? Z toho jednou povstane masakr a lidi budou chtít krev. Už to tady několikrát bylo, kurva! V Rusku se dodneška z toho vzpamatovávají. Nejdřív je hlubokej bordel, chaos, leželo to na zemi, a kdo to

zvednul? Ten, kdo to zvednout dokázal, kdo to uviděl... Rusové maj takový pořekadlo: Co se stalo — to se mělo stát... Já říkám, jako ty německý filozofové — zrodí se nika, vytvořily se podmínky, aby mohl vzniknout takovej a takovej systém, a takovej a ne jinej predátor do tý niky vlez a od tý doby to jede...“ Trochu poznenáhlu znejistěl svým hlasem — slyším sám sebe, jak pronáším soudy. Suřík mlčí, pak říká: „Když jsem dělal na vnitru, tak jsme odtam vyházeli ty bolševiky, co měli ty ruský školy Felixe Džeržinskýho a tak... No, ale tím pádem tam zůstali ty průměrný z minula, odborníci na různý oblasti ve světě odešli, specialisti na orientální jazyky, prostě ty vyšší kádry šly pryč a zůstaly takový ty průměry a pak samozřejmě technika a sledovačka, to jsou profíci, bez nich by se to nedalo vůbec dělat... Ale ta díra tam byla, v těch odbornostech, pomalu se to zaceluje, ale... pořád je znát ten deficit.“ Neudržím se: „Kurva to je smutný, že tam nemáte nebo jste neměli někoho, kdo mluví persky, ale to se snad dá doplnit lidma ze škol, když je zaplatíš... Ale já mluvím o tý špíně tady, co dělá ekonomická kontra? Existuje taková složka vlastně? Je tam někde uvnitř státního aparátu síla, vůle řešit ty děsivý průsery, co se dějou už léta? Proč se nic neděje, kurva? Vždyť by stačilo pár hajzlů pověsit za koule pro výstrahu. Vyslat signál, a to mi věř, ty svině jsou v podstatě zbabělý, sami by se nabonzovali, sami, když jim pude o život, sami půjdou a daj si obojek na krk!“ „Tyhle sračky nepůjdou uklidit jen tak, to je jedna celá generace hajzlů se svazáčkou knížkou a s pravicovejma kecama. Jsou zarostlý v státním aparátu, maj kontakty, kurva, dyť by stačilo vyhlásit pár fingovanejch státních zakázek, nasadit provokatéry a za půl roku bude ta lůza pod zámekem, jedná se o několik tisíc lidí, spíš pár set...“ Suřík pojednou začíná být nervózní a vrtí hlavou: „Takhle se to nedělá, to by byla válka, musíme mít lidi, který ty hajzly chytanou za ucho a zatřepou, aby už nekradli a nedělali lumpárny, ale nemůžeme tam mít zvířata, který chytanou člověka a...“ Doříkám za něj: „a to ucho mu sežerou... Jenže nakonec přijde doba, kdy se vytvořej podmínky pro to, aby se tyhle zvířata pustily ze řetězu, a věř mi, že pak bude důležitý, koho se ty běsi budou bát, to jsme zpátky v padesátých letech, ve středověku nebo spíš v době kamenný...“ Suřík krčí rameny a je vidět, že tohle téma nechce dál rozvíjet. Je mi to jasné, má rodinu, děti, a na rozdíl ode mě byl uvnitř toho aparátu, a tak to zná — pachovou stopu, feromony zla, které jsou tam přítomny v každé vteřině. Určitým věcem se nemá jen tak zbůhdarma — dávat jméno. Přijdou pak síly a ten, kdo nemá mandát, kdo nevlastní čisté srdce... Sežerou ho zaživa.

• • •

Je tady jeden klon, pojítka do těch časů. Víím, že jedna z mých sestřenic chtěla moc studovat právnickou fakultu, její rodiče proto vstoupili, pojednou a náhle, do KSČ, přestali jezdit na mše, které se konaly v létě, v srpnu, kdy byl podle starých pověstí svržen z nebe ďábel, a taky zemřel můj děd inženýr. Sestřenice se na doporučení kantýnské a majora z vnitřa dostala na práva. Chodila pak navštěvovat naši babičku, občas si sundala žlutou minisukni — mě v mých třinácti letech nepovažovala za muže —, v silonových punčocháčích opékala na pánvi nějaké porce kuřete, vařila nám oběd. Říkala: „Ten Reagan! On s tou svojí neutronovou pumou rozpoutá třetí světovou válku! ...Ta nemravná puma!“ Díval jsem se na její hýždě v bílých kalhotkách, pevně obepjaté silonem punčocháčů, a kývaje hlavou, před očima houštinu klína, tmící se na vypouklé buchtě číhající pod hedvábím — vehementně jsem souhlasil: „Jasně, teda ten Reagan. To je teda...“ Obracela ke mně své velké hnědé oči a na tváři jí hořel ruměncem spravedlivého rozhořčení.

Tato setřenka si posléze vzala *zámuz*, vdala se za takového kudrnáče z jejich městečka. Léta uběhla, ona je teď babičkou, mladou bábrlinou — ještě jí není ani padesát. Je před rozvodem s tím nyní již šedovlasým, proplešlým kudrnáčem. Je v tom jejich kraji, dozvídám se, nějakým policejním radou. Ejhle... Potřebuji vylustrovat pár jmen z těch starých seznamů, pár těch odbojářských a konfidentských jmen, rodiny, bydliště, děti a tak dál. Že bych zvolil tuhle cestu? Jenže on není z Prahy, to by snad ale nemělo vadit. Musí mít přece přístup do registru obyvatel, databáze... Policajt.

Pečlivě studuju tuhle možnost, prohlížím si fotografie, rodinné sešlosti z těch let, před a po rozkolu a po opětném sbratření rodinných vazeb... Ne. Pach nedělní slepičí polívky, montování fichtla, za holkama do sousední vesnice... Nejsem *jejich*. Výsledek je jednoznačný. Nikdy jsem s ním prakticky nemluvil, byl bych mu zavázán, kdo ví zdali by byl vůbec ochoten to pro mě udělat. Vesnické poměry, já tobě — ty mně. Neznáme se. Nechat to tak, to mi říká instinkt.

Pražská krysa bude lepší, lépe se schová. K Běďovi do baru chodí různá sešlost. Snad mi poradí.

Vyšel jsem za noci, kvaky kvak... zakřupal píseček, klapy klapy. Trojkou do města, za noci měsíčné, proklouzu kolem zdí, pasáží, uličkou, V Jámě, turistů houf táhne kolem bordelů Ve Smečkách. Tady, v proluce, je schodů pár do nočního baru.

Sedám si do šera, Běďa o mně dobře ví, neznatelně pokývne, dívá se jinam, sedě v chumlu svých známých, vidím tam tváře postarších psychologů z televizní obrazovky, taky pár fotografií, co je zběžně znám, obličej štamgastů, které požívá noc co noc město, stárnou a nemůžou spát...

Vím, že se Běďa za chvíli nepozorovaně odpoutá a přisedne. Jako silová vlna, jako takový posel, předskokan... Poslal mi po servírce sklenku Hennessy...

Skláníme potom nad stolkem své dvě stárnoucí hlavy a tichým hlasem probíráme možnosti... Potom se zakloní dvě štoudve, díváme se do dálky nad hlavy hostů, až tam k velkému zrcadlu za barem, až k hlavě madonky, která mezi nejdražšími nápoji, koňaky, whiskami a třtinovými rummy, mezi lahvemi a trochu nad nimi, kde svítí mnohobarevnou svatozáří z vánočních světel, má je ovinuté okolo pokorně skloněné hlavy. Madona barevných nocí...

Zhotovil modroočko, stárnoucí světoběžník s očima modře obtetovanými. Vypadá s těma svými obtaženými očima jako nějaká zavržená, osudem zničená zpěvačka. Ale má se k světu, ten potulný dýdžej, přehrávač a designér. V subkulturách v Amsterdamu, v *elej*., v San Francisku... všude je doma, jako malá, rozčepeřená, melírovaná myš.

Běďa mi radí: „To je jednoduchý, chodí sem pár chlapičků, jsou to bejvalí policajti, maj teď bezpečnostní agentury. Pro ně to je hračka, maj tam pořád kontakty. Nebo počkej, to bude ještě rychlejší, napiš mi ty jména, datum narození, jestli je znáš...“ Zaraduju se. Vzrušení z akce... „Jasně, znám, jenom prosím tě, mám to na flešce, můžu k tvému kompu dozadu?“ Proplétáme se sklepními chodbičkami, až ke stropu jsou zde vyrovnány basy plné mattonek a toniků, suďy a kartony... Bludištům navzájem propojených komor a skladišť jsme došli do malé, přetopené kanceláře, roury ústředního topení ťukají horkem. „Vedle je kotelna, je tady jak v sauně“ povídá Běďa. Připojuji se k notebooku, tisknu stránku se jmény a daty narození...

Běďa pak zašel za jedním postarším chlapičkem sedícím u zaplněného stolu. Byli tam samí takový vyholení, pleciti pořízci. Obálka, Běďa do ní vložil k papíru ještě nějakou bankovku — myslím, že to byla tisícovka —, zmizela v kapse. Vzápětí se u nich na stole objevila lahev Jamesona, osazenstvo to pochvalně vymručelo... Díval jsem se zpovzdálí, jak funguje stroj na informace. Starší na vyšel před bar a na schodech bylo vidět, jak telefonuje. Šel jsem schválně ven, abych o ten proces nepřišel. Sedl jsem si naproti v ulici do Sport baru, velká obrazovka nade mnou šlehala do místnosti, že jsem nemohl být zvenku vůbec vidět. Cucal jsem pivo a jen čekal, co bude.

Za chvíli zastavilo a do proluky pomalu zacouvalo policejní auto. Neon nočního baru prozářil kabinu i řidiče krvavě rudou září. Staršina vyšel po schodech, přistoupil k okénku, mávlni na sebe s tím policajtem a on si k němu přisedl na sedadlo spolujezdce. Policajt vzal papír, obálku s penězi zastrčil do kapsy a zapnul příruční laptop, který měl zabudovaný v palubní desce. Natukal jména, za chvíli mu naběhly na monitoru odpovědi, bylo to poznat, jak se jejich hlavy sklonily a teď studují, světlo obrazovky se jim odráží v očích, bedlivě sledují výsledky. Spokojeně kývli hlavou. Staršina vzal telefon a malým fotoaparátem vyfotil obrazovku, několikrát to opakoval a pak vystoupil. Kývlni na sebe hlavou a policejní auto se s tichým zahucením zapojilo do kolemjedoucího provozu. Všechno to trvalo asi pět minut, spíš tři.

Za chvíli přišel Běďa a vedle mého piva položil flash disk. „Co jsem dlužen?“ Stará vojna, zavrtěl hlavou: „To nic, oni mají u mě sekeru, a dal jsem jim lahev, co mám v kanceláři od jednoho blázna, chce, abych s nima šel do projektu — něco jako thajský masérky a čajovna v jednom, ale já se nechci zničit, nemám už energii se s někým přetlačovat v nějakým podniku. Dělam si za svý, na svým, a to mi stačí...“

„Díky, compagnero...“ Dopjím pivo a ztrácíme se v hlozozícím šeru mezi opilými Anglány. Běďa se rozplynul, vysublimoval o něco dřív. Ovládá tohle umění, protože žije a pracuje ve středu města, v masomlejně plném očí a ksichtů, a každá ta lidská nestvůra chce na tebe vyzracet svůj životní příběh, chce si — marná sláva — odlehčit...

Za pár dní dostanu sms, Běďa píše: *Zastav se. Jdu hned. Je dopoledne, bar je zavřený, z otevřeného schodiště táhne pach studeného kouře a někde dole cinkají pivní lahve. Jdeme se projít do Františkánský zahrady. „Tady máš bonus, ještě něco se vykakalo z těch jmen,“ povídá potichu a s úsměvem a podává mi hustě popsané, vytištěné archy papíru. Čtu, jsou to výtahy z nějakých bankovních registrů, částky a čísla kont jsou začerněny, ale je tu spousta informací o jednotlivých klientech, jejich platební a úvěrová historie, všechny firmy a živnosti, obchodní rejstřík, dluhy a tak... Sídla firem i trvalá bydliště, hypotéky, zaměstnání, pozice. Výše platu je začerněna, ale to nevádí... Nikdy bych netušil, kolik toho banky schraňují o svých klientech. Kdoví jestli to je legální, filcky jedno! Musím se smát. Dokonce vidím, že tenhle systém je mezibanovní, banky si prostě navzájem vyměňují informace o klientech.*

„Chodí k nám bankéři, chlápci z bank, co jsou všude okolo, naučili se k nám — máme prostě fajn holky za ba-

rem. Nejsou to žádný unavený čtyřicetiletý servírky. Jsou to všechno brigádnice, u toho studují a tohle je prostě baví. A nejsou to kurvy!“ zdůraznil. Tolik na vysvětlenou... Kývneme na sebe s Běďou, a mizíme každý za svým osudem, každý ve svém protiběžném proudu důchodců, maminek s dětmi a feťáků, všech těch osob, které mají rády zahradu uprostřed města, nádvoří Františků...

• • •

Doťukal jsem na klávesnici mail kamarádovi P. do Brna, vstal od počítače a dal vařit vodu na čaj. Prošel se kuchyní a protáhnul si záda. Za okny tuhá zima, únor. Křoviska a drátěné ploty jsou potažené námrazou. V dále za řekou rychle projel rozsvícený noční vlak a zmizel v tunelu. Trojká mašina vyjela z ústí černé díry pod kopcem a zamířila na most, modrozelená pomalá jiskra jí zahořela v trolejích. Temná voda pod železničním mostem odnášela odlesky rozsvícených oken, řada lampiček v jídelním voze se roztekla a zatočila ve vírech podél pilířů a rachot soupravy, železné skřipění, pohltila řasnatá zmrzlá mlha.

Konvice hučí, zalévám čaj a jdu se ohrát ke kamnům. Telefon zapípal. Přišla mi sms od stejného nočního kramáře a výtečníka, napsal mi šilený psycholog Pavel G. Ptá se, píše, kterou bych si přál být šachovou figurkou, jaká asi ta figura — by mě nejlépe charakterizovala. Pavel G., v mládí nadaný šachista, dokonce snad juniorský mistr republiky, vystudoval psychologii, těsně před ukončením doktorského studia obvinil fakultu z přechovávání kádřů z bývalého režimu, v podstatě je všechny odhalil jako šedivé neproduktivní osobnosti bez kreativity, jejichž jediná silná a charakteristická vlastnost je obrovská touha udržet se v akademickém „chráněném“ prostředí a zadarmo fasovat kancelářský papír a tužky... Proto si ho vážím, pro tuto reformátorskou snahu, a toleruji mu jeho neustálé dotazníky a testovací otázky a beru to jako takový lehký defekt (oba jeho rodiče byli aktivní psychologové). Opírám se zády o hřejivý masiv akumuláčnických kamen a na otázku o „mé“ ideální, mne charakterizující šachové figuře odpovídám: *Co se týče šachových figurek, tak nejraději mám šedou chobotnici. Je pouze jedna pro obě strany, je trvale umístěna mimo šachovnici, je vyjádřením radosti ze hry, tzn. odpočinutí od Velké hry života. A nakonec je na chobotnici nejsympatičtější, že se odpovídá hlubinám nad a pod šachovnicí a její největší síla je v tom, že neexistuje.*

Využívám chvíle elektronického ticha, vím, že brzo přijde dešť nových textových zpráv... Ta prodleva mezi tím psaním do tmy se pozvolna naplnila zimním smutkem,

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

a kdybch se nestyděl sám před sebou, tak bych musel přiznat, že jsem až po krk prostoupený úzkostí. Ale je to tak dávný, předlouhý stav mé duše, že jsem si na to v podstatě zvykl, jako si člověk nakonec zvykne takřka na všechno. Jenom ty šedivé, dlouhé únorové dny, kdy zima vydává ze svých útrob poslední popelavé vlny chladu. Mrazivý, prašný čas. Zkamenělá psi hovna na trávnicích, pochcané, zmrzlé nároží u hospody. Ostrý, suchý prach se točí uprostřed ulice... V těch chvílích, pokud nemám nějaký vnitřní zdroj, necítím energii spící pod tou krustou smutku. Tehdy je existence lidstva pouze abstraktní, nezajímavou hříčkou, nedočtenou stránkou v knize vesmíru...

Zabzučel telefon v tichém režimu, přišla zpráva od Pavla G: *Rozhodl jsem se změnit identitu. Od dnešní půlnoci se jmenuji Mimočlověk, už jsem přelepil jmenovku na domovním zvonku. Napadá tě nějaký podobný název pro moji osobu? Když to bude lepší než M., tak půjdu a opět přelepím zvonek.*

Chvilí se dívám do tmy a přemýšlím, jestli někdy brzo nebudu jezdit na návštěvy do blázince. Nakonec se mi palec sám rozjel po tlačítkách a na displej telefonu naskakují slova: *Para Homo? Za-, ne-, pryč-, jako-, atd.- člověk. Člověkoid. Homoformní. Homoid. Člověkium. Člověkáda. Člověkoun (to už se směju, až slzím). Člověčák Nižádny! (příšerný přírodopis).*

Odesílám text a cítím, jak mi to spravilo náladu. Maraná sláva, když člověk zachytí podobné záchranné strategie u druhých, tak si nepřipadá tak sám.

Následuje salva pochvalných vět a nakonec testovací otázka: *Jaké úseky svého života byste, pokud by to šlo, vyměnili nebo darovali někomu jinému, a co z životů vašich přátel vám připadá, že bylo původně určeno vám a nějakým omylem se to dostalo k jiným lidem?*

Přemítám, lehce už nasraný na ten poryv noci vybuzené energie u toho inteligentního magora. Rychle vytukávám: *To už míří na samé základy osobnosti. K tomu se nabízí útočné, schizofrenogenní, subverzivní otázky typu: Kdy jste si uvědomil, že umíte lhát, tak dobře lhát, že tomu sám věříte? Nepřipadáte si někdy jako výmysl špatného lháře? Kdy vám došlo, že jste se zúčastnil spiknutí proti své vlastní osobě? Neprodal jste se někdy, a teď postáváte před vetešnictvím (zastavárnou) v marné snaze koupit použité zbytky svého mládí, opravdovosti, odhodlání a radosti? Alespoň laciná čínská náhražka kdyby byla. Ano?*

Vypustil jsem textovou zprávu do elektrických kvant, do promodralých hladin v n-rozměru, a je mi samotnému blbě z těch jedovatých otázek... Snad, jako by člověk vyvolával demony úzkosti a neklidu, aby už tady byli,

jako by to čekání na ně bylo horší než jejich vlastní přítomnost.

Cítím potřebu to tak nenechat. Nechci zůstat ve stavu vyvolaném těmito větami, a tak rychle píšu: *Při hloubení únikové chodby (z vězení života) narazil na mohutné podzemní tunely, které kdysi dávno nějaká bytost vytvořila za stejným účelem. Vedou ven...*

Tohle je dobré, není to z mé hlavy, ale je v tom něco, co má objektivní, takřka gravitační, časoprostorovou platnost. Je to jen pocit, ale neznám nic silnějšího, než jsou právě tyhle obrovité, rozsáhlé pocity a tušení bez rozměrů a přesných, logických formulací.

Teď je aktivita na mé polovině hřiště, Pavel G. se odmlčel a posílá do éteru jen neartikulované tiché pauzy... Asi je přehlcený zážitky spojenými se změnou své identity. Jen doufám, že nezačne měnit pohlaví. Protože dvoumetrová, brýlatá mužatka se strojovou inteligencí a odpojeným okruhem pro emoce, je to pro něj nekonečná záhada — pocity, to by bylo moc i pro mě, který má většinu přátel s psychickými defekty. Nakonec, část jeho pacientů — ještě z dob, kdy vykonával odbornou praxi — byli právě transsexuálové. Je zajímavé, že s řadou z nich byl schopen navázat dlouholetá, vzájemně ohleduplná intelektuální přátelství...

Nakonec mě pohltit zášleh hluboké potřeby chránit samotné nitro mé osobnosti. Energetické motivační zdroje, emocionální, teple temnou, odvrácenou tkáň hadího mozku. Čichové a sexuální pohnutky. Musím si bránit své osobní nastavení...

Posílám do noci tato slova: *Říkali mu od dětství: „Jsem... člověk.“ A zvedali k němu krutou zvířecí tvář. Lstivýma očkama pátrali, zdali jim naletěl... hledali v jeho bezelstném obličejí charakteristické známky, že jim tu jejich lež „sežral“. Z nějakého, možná i jim neznámého důvodu, potřebovali — aby jim věřil. Říkali: „To je život...“, a vypadalo to, jako když smečka hyen se rve o mršinu... Vytáhli mordu z útrob mrtvoly a s ještě zkrvavenou tváří se pokusili o úsměv... To bylo to nejhorší.*

• • •

Ještě mi schází využít další zdroj, který pracuje uvnitř. Navštěvuji svého kamaráda Carmen, pracuje jako supervizor v odvolací posudkové komisi na ministerstvu zdravotnictví. Jdeme si na chvíli sednout do takové malé nálevny na Výtoň. Cestou se mu svěruji se svým problémem, zase sděluji jen takovou učesanou verzi své záležitosti. „Napiš mi to, u kafe mi to napiš, já si takovýhle věci nejsem schopen pamatovat,“ pronáší autoritativně Car-

men a já mu rozumím... Citlivý gay, buzna jako řemen, má hlavu plnou rajčkových šťáv ze svého splašeného endokrinního systému, straší mu tam rozevláté, kničící projekce sebe sama (zápasník sumo oblečený jako nasmělá holčička v záclonách) a pronásledují ho zástupy pevných, klukovských čuráků...

Sedíme u kafe. Carmen do sebe háže dva za sebou jdoucí velké fernety. Přidušeným hlasem mi šeptá, že když má v práci dlouhou chvíli nebo je naopak unaven od těch neustálých vyšetřování klientů, tak jde do sprchy, mají tam dokonce sprchový kout. Jde do toho kouta, zavře za sebou dveře z mléčného, neprůhledného, opálového skla, to zdůraznil, a strčí si celou sprchovou růžici, celý ten kabel, tu hadici si zasune do prdele. Pomalu, pozvolna, povlovně a nejprve nenásilně, načež ho posedne amok a on si tu svoji *prcinu* vystříká fest!

Jednou, zrovna byl v nejlepším, zaslechl na chodbě volat své jméno, vypadalo to na hlas vedoucího odboru! Vyběhl, tedy chtěl vyběhnout z „kópelky“ a zapomněl, že mu z konečnicku trčí hadice. Když vyskočil ze sprchy, zapínal si přitom kalhoty, tak upadl na zem, jak mu ta sprchová růžice nechtěla prolézt zpátky z té — úlekem stažené prdele. Bolelo ho to ještě týden. Když sral, tak jedině hluboko v noci a skučel u toho jak šakal... V duchu se směju a navenek ho lituju, nakonec se ale neudrším a hurónsky, skrz slzy se chechtaje — mám před očima tu scénu: jak obtloustlý Chaplin utíká z umývárny a zpod lékařského bílého pláště vlaje jak šedivý ocas — utržená hadice od sprchy. Nakonec se chechtáme oba.

Píšu na nějakou reklamní navštívenku pár jmen a několik čísel. To stačí. Předávám.

Václav Kahuda (nar. 1965 v Praze) je prozaik.

V osmdesátých letech minulého století se spolu s Oscarem Rybou a Skiolem Podragou podílel na samizdatových sbornících, tzv. *Branických almanaších*. Počátkem devadesátých let byl přizván ke spolupráci na literární revue *Moderní analfabet*. V roce 1992 vyšla jeho prvotina *Příběh o baziliškovi* (nakl. Artforum). Další jeho práce byly vydány v nakladatelství Petrov: *Veselá bída*, *Exhumace*, *Houština*, *Technologie dubnového večera* (spolu s nakl. Host), *Proudy*. Rukopis, z něhož jsou vyňaty zde publikované ukázky, je zatím bez názvu (název ukázky je redakční) a je zařazen v edičním plánu nakladatelství Druhé město.

Fotografie Pavel Šmíd

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

Norská pohádka

Hana Roguljićová

Zima

Modrobílý overal z něj tvořil vytáhlou žíhanou tyčku, čepice byla červená a přiléhala těsně k hlavě, speciální pás držel na bedrech termoláhev se sacím špuntem, který šel otevřít pomocí jedné ruky a zubů. Šněroval si boty. Nejdřív utáhl tkaničku, zavázal ji, pak zapnul zip, který úvaz chránil, a nakonec stáhl kotník pomocí suchého zipu a malé přezky. Stinin muž byl běžkař a zrovna vyrážel na svých každodenních patnáct kilometrů; o víkendech buď s partnerem čtyřicet, nebo s ní, manželkou, deset. Vrchní díl bundy přiléhala těsně ke krku a k bradě, čepice byla vykrojená, takže sahala až přes uši, ale nesklouzávala do očí. Anders nakupoval jediné ve značkových sportovních obchodech, a pečlivě. Nákup rukavic zabral zhruba tři týdny. První týden dělal průzkum mezi přáteli-běžkaři a na internetu. Druhý obcházel obchody a diskutoval s prodejci o vlastnostech výrobku. Třetí týden si nechal na rozmyšlenou a vlastní nákup trval zhruba dvě hodiny.

Ten den původně běžkovat nechtěl. Slavili desáté výročí svatby. Nejstarší synové, pěti- a sedmiletý, jim dali vlastnoručně namalované obrázky s motivem jejich rodiny na dovolené u moře, kam měli slíbeno v létě jet. Nejmladší, dvouletý syn dal rodičům pusku a řekl si o teletubbies na DVD. Pak večeřeli a Anders jí na konci večeře kolem krku připjal zlatý náhrdelník složený z tenkých zlatých čtverců, které se směrem ke krku zužovaly. Ona mu dala poukázku na sérii thajských masáží. Políbili se. Jenže bylo teprve devět a tratě blízko města byly osvětlené až do půl jedenácté, a tak se manžel ještě rozhodl protáhnout.

Když odcházel, slyšela dvakrát cvaknout zámek. Vždycky ji zamykal na noc a její klíče si bral s sebou. Jednou totiž po hádce utekla z domu a čtrnáct dní se nevrátila. Anders jí odpustil, to se jim pak narodil nejmladší syn. Muž odešel a Stina dlouho stála v koupelně před zrcadlem a pozorovala svůj krk s náhrdelníkem. Pak v posteli hleděla do knihy, ale písmena jí nedávala smysl. Když konečně usnula, budily jí záchvaty kašle,

takže musela ležet jen na boku. Nejráději spala na zádech, s roztaženými nohama a rukama za hlavou.

Manžel se v noci vrátil šťastný, šeptal, že byl sám, sám na trati, prodloužil si okruh ještě o pět kilometrů, pak světla zhasla a on jel jen v měsíčním světle. Voněl venkem. Sálh jí pod noční košili. Ruka byla studená a její klín horký. Byl vždycky horký.

Anders pracoval jako tiskový mluvčí a do práce odcházel později než ona. Bral s sebou kluky, jednoho vozil do školky, druhého do školy, odpoledne je pak vyzvedávala sama. Nejmladšího Bobka měla ve firemní mateřské škole. Ve své sekci „Reklamace platebních karet Visa electron“ byla s tak malým dítětem jediná. Na obědovou pauzu si ho brala k sobě a krmila ho v kantýně, jedli ze společného talíře. Ingrid, blízká Stinina kolegyně, s nimi nikdy nejedla, na stravování měla jiný pohled.

„Stino, tak co včera? Měl radost?“

Naklonila se zvědavě k ní a chytla Stinu za paži. Její kůže se probořila a okolo stisku zesvětlala. Byla meruňková s malými růžovými skvrnkami a táhla se jí od čela až ke kotníkům. Třásla se, když běžela, a nebylo jí moc — Stina byla drobná, i když měkká a oblá.

„Dostala jsem tohle,“ Stina ťukla nehtem o zářivý náhrdelník na černém roláku.

„Další do sbírky!“ Ingrid ji hřbetem ruky pohladila po tváři, puska se roztáhla do úsměvu a oči jí zesmutněly. Měla pravdu. Byla označkováná. Ke svatbě dostala od mámy zlatý náramek, od tchyně a tchána kroucený řetízek okolo kotníků (od té doby nenosila sukně) a po narození třetího syna od muže zlatou sponu do vlasů, která se ke každodennímu nošení nehodila. Ale manžel si cenil, když si Stina šperky nesundávala, takže ji nosila stále.

„Já pro tebe mám taky ozdobu, ale protestní,“ vytáhla Ingrid krabičku. Kamarádka nesouhlasila s jejím vztahem k manželovi a jejím tichem. Stina totiž o Andersovi s Ingrid nikdy nemluvila, nemluvila o něm s nikým, a Ingrid to považovala za problém.

Do polštářku z umělého sametu byly zapíchnuty dvě dlouhé náušnice ze smaltu. Na jedné byl stylizovaný pes, na druhé kočka. Vzájemně na sebe štěkali a mňoukali. Stina si je pověsila do uší a cítila, jak jejich smaltová konverzace probíhá skrz její krk. Boltce měla až do dneška volné, počítala, že si je Anders šetří na významnější výročí.

Z práce šla rovnou na nádraží, Bobka nechala ve školce. Naházela mince do skříňky na zavazadla a pak před ní několik minut stála. Nakonec zvedla ruce a snažila se odepnout náhrdelník. Nešlo to. Sehnula se a chvíli zápasila s uzávěrem na kotníkové ozdobě. Nešel, nešel sundat ani náramek, dokonce ani náušnice. Zmáčkla tedy na skříňce „storno“ a mince se s cinkotem vysypaly do plechového otvoru. Zvuk zvedl hlavu dvěma bezdomovcům, bez výrazu pak sledovali, jak Stina mince ukládá zpět do peněženky.

Koupila si jízdenku na vlak a celou cestu držela v ruce mobil. Nemohla z něj spustit oči, každou chvíli jí drnčel v dlani, a když se unavil a vypnul, položila ho na sedadlo a vystoupila. Ocitla se v malém městečku, kde ještě nikdy nebyla. Světlo padalo a lampy už svítily, obloha ale ještě zářila, jen její světlo už nedosáhlo až na zem. Sníh křupal.

Zamířila do lesa. Cesta byla široká, hladká, udusaná strojem a po chvíli se po krajích vynořily kolejnice běžkařských stop. Šla mezi nimi, mráz jí lepil chlupy v nose k sobě a zima povolovala hleny. Posmrkovala, vytáhnout kapesník totiž znamenalo nechat na několik okamžiků zbytečně mrznout ruce. Poslouchala vlastní kroky, zvuk, který se žádnému jinému nepodobal, když boty drtí křehké sněhové vločky stlačené do placky. Pak vnímala cestu dechu: štíplavé zimy v nozdrách, která se postupně v krku ohřívala, naplnila břicho a pak se po výdechu měnila v páru. Dýchala čím dál pomaleji a ztěžka a taky nohy zvolňovaly tempo. Nakonec zastavila. Už byla tma, svítil jen sníh, měsíc prozařoval špičky smrků, ještě pár minut potrvá, než vyjde docela. V dále se ozval cinkot hůlek, bliklo světlo. Běžkaři.

Okamžitě se rozběhla po cestě dál a hledala stezku, která by odbočovala. Byla tam jedna, jen málo udusaná, takže se nohy občas bořily. Zvuk lyžařů sílil. Chtěla běžet rychleji a chtěla funět méně, ale nešlo to; naopak — byla stále těžší a těžší, přibývala jí kila. Nakonec se rozhodla odbočit, i když ještě nebyla daleko od hlavní cesty, a zamířila co nejrychleji k tmavému smrku s hustými dolními větvemi asi tři metry od stezky. Při prvním kroku stranou do nevyšlapaného sněhu se zabořila po kolena. Při druhém do půli stehen. To už nohu tahala ven oběma rukama. Odhrabala stehno, pak jej dlaněmi nadzdvihla

i s kolenem a odhodila co nejdál. Když přesouvala váhu ze zadní na přední, přepadla dopředu na obličej. Sníh nevoněl, jen studil. Zvedla se. Na poslední krok nebyl čas, pod smrkové větve se vhodila a rukama se přitáhla ke kmeni. Dýchala zprudka, oči pálily a slzely, ale světla čelovek tří běžkařů viděla. Byli už na její úrovni. Jeli rychle. Jeden v pravé stopě, druhý v levé, třetí bruslil uprostřed. Svítili do stran, prostřední před sebe. Nohy se pravidelně odrážely, lyže chvíli klouzala sama, pak zůstala vzadu a zase dostala novou energii od boty. Vpichy hůlek se cikcak vinuly podél trati. Ticho podbarvoval jen šustot lyžnic. Zvuk běžek byl velmi příjemný. Nenapodobitelný. Připomínal trochu zvuk přehrabování v kabelce — dutý, šustivý, nepředvídatelný. Ukolébal ji, přestala dávat pozor. Najednou na její černou rukavici dopadlo světlo baterky. Lyžaři už nejeli, ale stáli a zkoumali stezku, po které Stina odbočila z cesty. Jeden si odepnul lyže a vydal se po ní. Kužel světla klouzal mezi stromy. Zadržela dech a přikrčila se co nejniž. Neviděla, co se děje, bála se lesku svých očí, a tak jenom doufala, že ji zachrání nehybnost imitující smrkové houští. Plytce dýchala do sněhu, teplý vzduch pomalu tvořil dolík s ledovou krustičkou na povrchu. Čekala, kdy do ní píchne hůlka zkoumající její složení, kdy měkké zaboření odhalí, že se tu schovává život. Ale pak se světlo a šustot lyží začaly vzdalovat. Odvážila se vzhlednout. Všichni tři běžkaři už byli na trati a opět se pravidelně odráželi pravou a levou lyží.

Čekala víc než čtvrt hodiny. Nohy a ruce už ledovatěly, nos pod dotekem ani necítila; musela dál. Napřímila se, zakvedlala jednou nohou a povytáhla ji. Pak se pokusila pohnout druhou nohou, ale ta byla uvízlá ve sněhu příliš pevně. Špičkou boty chtěla tedy kutat prostor, uvolnit se zdola, ale chodidlo se ani nehlo. Zatlačila kolenem, dopředu i do stran, ale jako by byla zalitá v betonu. Věděla, co ji přikovalo, co ji táhne k zemi. Na levé noze měla okolo kotníku šperk od manželových rodičů a ten byl oním závažím, které jí nedovolovalo vyprostit se. Tmu lesa přerušilo vzdálené světlo běžkařů. Byli stále tady, pořád hledali. Na chvíli zavřela oči, stiskla víčka. A potom začala prudce hrabat okolo nohy, odhazovat sníh a tahat uvízlou nohu nahoru. Už byla u kotníku, ale nárt se ani nepohnul. Zdálo se, že je k zemi přivázaná. Zastavila tedy hrabání, několikrát se nadechla, z kapsy vytáhla nůž a nohu nad kotníkem uřízla. Špagát povolil. Spadla na zadek, zabořila se do závěje. Ale byla volná. Krev se zvolna vsakovala do sněhu, z jejího těla ale nekapala — to opuštěná noha ještě krvácela. Vyhrabala se ze závějí a už se neohlédla. Vrátila se na cestu, chvíli si vydechla a pak začala kulhavě utíkat.

Potřebovala se zahřát a potřebovala taky zmizet z tohoto lesa.

Zprvu se jí běželo lehce, jenže za chvíli se v břichu probudilo píchání a potom i křeče. Zvolnila. Rozednívalo se. Odvážila se už vydat mimo projeté běžkařské tratě, šla teď po úzkých vyšlapaných stezkách. Netušila, kam jde, jen věděla, že musí co nejdál. Pak les skončil a před ní bylo jezero, nezamrzlé, zřejmě mělo silný přítok a velký pohyb vody. Bude ho muset obejít. Zaštěkal pes. Zleva jeden, další dva zprava. Pak uviděla i muže. Někteří na lyžích, jiní pěšky. Stahovali se k jezeru, ale psi je táhli směrem k ní. Otočila se. Asi sto metrů za ní se v lese míhaly postavy. Zvětšovaly se, dolehly k ní i hlasy. Bylo jasné, že si jí všimli. Ztuhla strachem. Ale pak se bez přemýšlení rozběhla jediným směrem, který byl ještě volný — k jezeru. Snad v ledové vodě umrzne nebo se utopí, ale bude daleko od zvuků a dotyků. Louka se mírně svažovala, Stina běžela rychle, chybějící nohu ani necítila. Psi se rozštěkali, muži zakřičeli a všechno se pohnulo jejím směrem. První krok do vody, ani to nečvachtlo. Druhý krok. Necítila vlhkost. Běžela dál a zároveň se podívala pod nohy. Pod každým krokem se voda uzavřela v led, její pajdavý sprint se odrážel od zamrzlé plochy, kterou za sebou nechávala. Už byla v půlce a lidé se teď srotili na břehu. Ohlédla se jen letmo, aby viděla, jak první pes, rozzuřený štěkotem svých druhů i svým vlastním, vyrazí na led. Neprobořil se, a to dodalo odvalu i dalším. Pustili se za ní. Utíkala dál, vodu před sebou a led za sebou, naproti ní strmý břeh s jedinou průrvou — prudkým horským potokem, který vtékal do jezera. Zamířila k němu. Psi běželi rychleji než ona, byli už jen pár metrů za ní. Pak se jí koleno svezlo do hlubin, pod chodidlem se však ještě vytvořil led, odrazila se tedy opět nad hladinu. Ale ani podruhé voda nezamrzla na povrchu, teprve metr pod ním. Proud potoka byl příliš silný, voda nestačila tvrdnout. Stina se postupně propadala. Už měla jen hlavu nad hladinou, ohlédla se. Psi s vyplazenými jazyky oddychovali na kraji ledové krusty, lidé je dobíhali. Pak se za ní hladina zavřela a ona klesla dolů. Mokrě oblečení jí táhlo ke dnu, plavala ze všech sil, ale světlo nad ní se zvolna vzdalovalo. Propadala se stále níž, dotkla se dna. Kopala nohama, snažila se odrazit, máchala jednou rukou, prsty stažené k sobě, aby dlaň tvořila odraznou plochu. Pravá ruka jí visela podél těla a ani se nepohnula. Ze všech sil škubala ramenem, prikazovala lokti, aby se ohnul, druhou paží se pokoušela ruku rozpohybovat, ale k ničemu to nevedlo. Zápěstí táhl dolů zlatý náramek od matky. Stině docházely dech. Nebyl čas: vytáhla nůž a ruku si nad zápěstím uřízla. Odrazila se nohama a tělo poslušně vystřelilo nahoru. Plavala už oběma pažemi a k hladině stoupala rychle. Dole pod ní se

do vody rozpouštěla krev prýstíc z odříznutého údu, ale její tělo nekrvácelo. Červená tekutina se u dna vznášela jako dým, růžověla a ztrácela se. Světlo; hlava vystřelila na povrch a dech se nasál do plic se sípavým zvukem. Chřela, prskala, pak se tělo pod novým přísunem kyslíku upokojilo.

Konečně se odvážila ohlédnout. Na hladině nikdo nestál, co víc — voda už nebyla zamrzlá a po ledu nebyly ani památky. Ani na břehu neviděla žádný pohyb. Vyčerpaná zápasila s proudem vytékající říčky, až se noha dotkla dna. S ohnutým hřbetem se pak drala ven z jezera, voda crčící z kabátu i nohavic jí táhla k zemi, nemohla se narovnat. Na břehu se poddala, klesla do sněhu, zavřela oči.

Jaro

Plynuly minuty, Stina cítila, jak látka na jejím těle zamrzá a svírá ji, jak svaly pod ní chladnou a tuhnou. Přinutila se zvednout a jít dál. Začala poznávat okolí: měla před sebou cestu do kopce a za vrcholem v dolíku věděla o srubu, který byl určen pro turisty. Tam zamířila. Kulhající krok už ani nevnímala. Taky přestala poslouchat, je-li v lese sama. Jen šla. Oči měla zúžené na malou štěrbinu. Byl den bez mraků a slunko už se prodralo nad špičky stromů. Cesta mířila přímo do jeho paprsků, ty ale nehrály. Sotva zaznamenala, že kroky teď nestoupají, ale naopak klesají, hlavu měla skloněnou, v uších duto. Pak se ocitla u malé chatky, stejné jako tisíc dalších v Norsku. Uvnitř palanda a ohniště s připraveným dřevem.

Ožila. Vrhla se k němu a nešikovně škrtala sirkami, než uspěla. Konečně se plameny rozhořely, praskaly, olizovaly větvičky a posekané kmeny. Stina ze sebe bleskurychle strhala všechno oblečení a pak nahá tancovala po místnosti, aby se zahřála. Stehna měla od mrazu oranžová, nos rudý, z očí jí vytékaly slzy, prsty na noze byly bílé a necitlivé. ňadra byla tvrdá, ztuhlá, kůže na celém těle krupičková, vzpřímené chlupy připomínaly srst. Konečky vlasů byly bílé jinovatkou a tvořily malé rampouchy. Oheň skákal do výšky, toužila se do něj zabořit celá, ale pak naštěstí v koutě palandy objevila složenou deku — do té se zabalila, teď už jen podupávala a levou rukou hladila celé tělo; volala zpět teplou krev.

Byla tu skříň, v ní objevila varnou konvici, pár pytlíků čaje a hlavně přenosné elektrické topení. Srdce přestávalo prudce bušit a na ni padla únava, jako rychlý soumrak, jako desetakilový pytel na zádech, jako droga píchnutá do žil — porazila ji a ona se nechala. Lehla na palandu, nůž pro jistotu vedle sebe, a usnula.

Probudily ji paprsky slunce, které jí padaly přímo na tvář. Tělo bylo stále neodpočaté, svaly těžké, přikována k posteli. V místnosti bylo horko a Stina měla žížeň.

Hlava třetila, pod očima cítila ocelové závaží — jako by se sama lebka propadala a její kraje tlačily na živé maso. Spánek nepřinesl oživení, novou sílu. Zvolna pokrčila kolena a rukou odhrnula deku. Pravou nohu spustila na zem, levou rukou se opřela o pelest a vzepjala se. Nic. Hruď trčela do prostoru, páteř se klenula do oblouku, svaly na paži byly napjaté, ale hlava se ani nepohnula, byla k podušce přilepená. Všechno ji nutilo vstát — žízeň, horko v místnosti, hlad. Ale krk se neposunul ani o milimetr, byť zatínala svaly, žíly na čele jí vystoupily a celá zrudla námahou. Náhrdelník, který dostala od manžela před svým odchodem, ji pevně držel. Nůž měla po ruce, ale tohle už bylo moc. Nenápaditě stejné a nechutné a hlavně příliš na jednu osobu, jeden život.

Ležela zpocená horkem, úsilím a zoufalstvím. Deku odkopala. Nepoddá se ovšem. I když jí žízeň stahovala ústa, hlad kroutil střeva a strach zaplavoval celé tělo. Co když někdo přijde, co když ji uvidí nahou, přikovanou... Ale stále čekala, čekala na bod obratu, cokoli mimo ni, co rozsekne tuhle situaci.

Setmělo se, pak rozednělo, tentokrát bylo pod mrakem. Potřebovala na záchod. Vysunula zadek co nejvíc mimo postel a vyčurala se. Cítila horkou tekutinu na stehnech a zadku. Brečela. Tělo bylo kluzké od potu a moči, vlasy mokré. Rukou rvala náhrdelník z krku, pak se bušila do hlavy, tahala za bradu, uši, vlasy, ale krk zůstal nehybný. Potom se znovu setmělo. Možná i spala, možná se jí to zdálo, byla už ve stavu pološilenství. Sevřela nůž a prořízla si hrdlo. Hlava vyletěla z palandy jako pružina, žízeň a hlad najednou zmizely, lebka přestala tláčit na oči a kůže se uvolnila. Skutálela se na zem a čelem zatlačila do dveří. Otevřely se, venku byl úplně jiný vzduch, už ne mrazivý, naopak teplý, jarní.

Hlavu rozkutálela po cestě dolů, zmámená pohybem, volností a měnícím se pohledem. Nebylo jí špatně přes sílenou rychlost, s jakou jí před očmi vyskakovaly tu studená země, tu a tam ještě pokrytá sněhem, tu nebe zalepené mraky, tu smrky a ještě holé listnáče. Zavřela oči, přes tenkou vrstvu víček pronikalo světlo, oranžová se měnila v hnědou, pak v černou a zase oranžovou. Ztratila pojem o prostoru, jen kůže vnímala, že hlava se hýbe, ale mozek přestal analyzovat kudy a jak. Barvy se míchaly, podobně jako když se do jedné koule uhnětou jednotlivé paličky plastelíny. Neexistovala pravidelnost, řád. A přece.

Začaly se objevovat tři paralelní šmouhy. Zmizely, ale vzápětí tu byly zas. A znovu. Otevřela oči a níž po cestě uviděla tři běžkyně. Zmizely, aby se vynořily bližší a větší. Čelenky na hlavách, ruce pokrčené u pasu. Rozhlížely se, někoho hledaly. Odrazila se nosem a odskočila do příkopu. Dva tři oblouky, ale pak její pohyb zastavila

hrouda sněhu. Propadla do ní. Byla těžká, mokrá, na povrchu měla ledovou krustu s velkými póry a na okrajích špinu od hlíny. Jedna z posledních jarních hrud. Slyšela pravidelné oddychování sportovkyně a dusot jejich nohou. Sítil, země se otřásala, pak slábl a bylo opět ticho. Nespatřily ji.

Chtěla ven, ale byla příliš zabořená a sníh příliš těžký, nezdolala ho. Počká, až roztaje. Chladil ji příjemně, netlačil, nebylo kam spěchat.

Každý den viděla, jak okraje dolíku, který její hlava vytvořila, klesají. Když svítilo slunko, pozorovala kapky stékající k ní pod temeno. V noci louže přimrzala a drtila jí hlavu chladem. Nevadilo jí to, protože věděla, že přijde ráno a voda zase roztaje a že bude další den, kdy bude teplo a někdy i slunko pracovat na jejím vysvobození.

Jednoho dne se nad ní objevila tlama psa a hnědé lesklé oči. Ztuhla, hrála mrtvou. Zvíře jí olízlo tvář a radostně zaštěkalo. Přivolalo asi osmiletou holčičku a i té se nalezený úlovek líbil. Vzala Stinu do dlaní a zatřepala s ní. Oči už neměly pevný bod, kam by se mohly zaměřit a zůstat nehybné; pohnuly se, víčka dokonce proti její vůli zamrkala. To dívku nadchlo: vzala Stinu s sebou domů.

„Budeš moje panenka. Budu tě krmit a uspávat. Naučím tě mluvit. Jsi doopravdická mrkáci panna.“ Zadávala se na ni a opravila se: „Doopravdická mrkáci hlava.“

Před domem z červených dřevěných fošen holčička uvázala psa, ten se smutně díval na hračku v náruči své paní. V předsíni se rychle zula, proběhla chodbou do svého pokoje, Stinu položila na postel a zadávala se na ni.

„Učešu tě. A umyju. Pak teprve večere, takhle špinavá jíst nemůžeš!“ Hlas měla přísný, bude důsledná. Odběhla pro nástroje.

Mokrou, studenou hadrou Stině namočila tváře, pusy, bradu a čelo. Pak ji namydčila, drhla každý milimetr její kůže, špičku jazyka vyplazenou, a nevnímala, že Stinu mýdlo štípá do očí. Namočila ručník, smyla pěnu, pak tvář osušila. Sáhla po hřebenu.

Stina měla vlasy stočené do uzlu a sepjaté sponou. Spousta pramenů se ale během cesty uvolnila a ty jí visely do tváře, zaprášené, špinavé, tuhé. Dívka je začala rozčesávat, tahala silou, kořínky vlasů pukaly, vytrhávaly se i s cibulkou. Při práci jí vadily Stininý náušnice, ale když se je pokoušela odepnout, nešlo to. Tahala za boltce, nechala prokluzovat drát náušnic tam a zpět, ale uzávěr nechtěl povolit, nechtěl se úzkou dírkou prodrat. Stina křivila ústa, nos, obočí, kousala se do jazyku. Po chvíli si toho holčička konečně všimla a soucitně se chytila za pusy.

„Promiň!“

Václav Jirásek: foceno v UPSYCHu 316a, který spravuje Jedinečné Svatopěstitelské Družstvo

Stina několikrát zamrkala, aby vyhnala z očí vlhkost, kterou jí bolest vyvolala.

„Budu opatrná, slibuju,“ dala si dívka hřeben mezi rty a pokoušela se rozepnout zlatou sponu. Ani to jí nešlo. Za chvíli zapomněla na slib a opět rvala a tahala, škubala Stině hlavou, ale spona nepovolila.

„Donesu kleště. Asi je to zaseklý,“ odhrnula si z čela námahou zpcené vlasy a zase byla pryč. Pod Stininou lebkou se vzdemul tlak, do očí se draly slzy, hlen v nose se spustil. Vší silou se pokoušela nebrečet, ale pláč se vyvalil bez ohledu na její snahu. Někde za zdí to zadunělo, na zem se vysypaly těžké předměty, jak dívka umanutě hledala kleště, a Stině bylo, jako by jí u ucha chrastily řetězy, kterými ji svážou. Ale ona se nechtěla nechat mučit.

Rozkomíhala se na posteli, od jednoho ucha k druhému, pak se jí podařilo otočit se přes nos a už se kutálela dolů. Otřes lebky při pádu na zem bolel, ale na nic nebdala, dál se kutálela, rychlost stoupala, až narazila na kovovou hranu brusle, která stála opřená o zeď. Lebka praskla a před Stinou se ztmělo.

Krve bylo málo, jen brusle zaseklá ve vlasech vypadala hrůzostrašně, ale díky tomu se spona rozlomila a teď ležela vedle Stininých nehybných očí.

Léto

Pak začal z krku růst jeden obratel za druhým, z nich žebra, dole vyskočila pánevní kost, jamky na klouby, nahore klíční kost, lopatka, humerus, ulna, radius, kůstky zápěstí, palce i malíčku. Z česky už rašily holenní a lýtková kost, klenba nártu, články prstů. Kostí se začaly vmžiku obalovat vlasečnicemi, žilami a tepnami, od konečků prstů se začaly pokrývat svaly a kůží, postupující přes kolena a lokty nahoru k břichu, i to se plnilo orgány a postupně se uzavíralo. Mezi posledními zbyly plíce, a než se kůže zavřela docela, vyrostlo Stině na levé straně srdce a začalo bít.

Otevřela oči. Bylo jí skvěle. Zahýbala prsty u nohou, u rukou, pohladila si břicho. Za hlavou ji cosi tlačilo — byla to zapomenutá brusle. Stačilo ji však jen odsunout

pryč, rána byla už dávno zahojená. Z uší vyklouzly náušnice a cinkly o zem. Najednou si všimla, že nad ní stojí holčička s kuffíkem na náradí v ruce a zírá na ni. Usmála se.

„Donesla bys mi nějaké staré oblečení po mamince?“ Dívka se ale nehýbala. „Vyrostla jsem,“ usmála se znovu. Mučitelka i záchránkyně v jednom váhavě položila kuffík na zem, ale pak souhlasně kývla, otočila se a zmizela. Stina se zadívala na sebe, zkoumala, jaké tělo jí narostlo. Pohled dolů na prsa, mírně svěšené bradavky, rozplácly pupík po třech porodech a na protáhle modelovaná kolena, to vše důvěrně znala. Jen na břichu chyběly rýhy po sezení a ohanbí bylo hustě zarostlé. Na stolku uviděla zrcadlo. Byla zvědavá, jak vypadá její tvář. Třeba omládlá, jak to bývá v pohádkách.

Ale ze zrcadla se na ni dívala ona sama, naopak starší, možná i o pár let. Vlasy jí ztmavly, někde už prosvítaly šediny. Oči však byly stejné, stejně mladé, snad i jiskřivější. Pěkné oči.

Dívka jí donesla staré plátáky na zahradu a tričko. Oblékla je jen tak, naostro, a na nohy tenisky s roztrhanými patami. Chtěla holčičce slíbit, že jí věci pošle zpět, ale pak to neudělala, nechtěla s návratem začínat tak brzo.

Za dívčina němého úžasu vyšla na chodbu, našlapovala tiše, aby ji nikdo nespátřil, až se konečně dostala před dům. Pes okamžitě vyskočil, očichal ji a zavrtěl ocasem. Pustil ji.

Bylo léto. Teplý vzduch ji celou obalil a skoro nadnášel. Šla a v duchu tančila. Dorazila za vesnici, začala stopovat auta, plátěná látka lechtala chloupky v klíně. Nebyla zvyklá mluvit a jen těžko si vymýšlela, proč cestuje bez věcí, a tak konverzace za chvíli utichla. Očima uhýbala od šedé silnice, vytáčela krk, aby viděla jen zelené stromy, louky. Jenže zanedlouho se začaly objevovat rozlehlé haly, obchodní centra a supermarkety. Raději oči zavřela.

Když stoupala po schodech jejich činžáku, snažila se v sobě něco vyvolat. Alespoň strach ze setkání. Radost, pocit viny, dobré a špatné vzpomínky. Ale nepřišlo nic,

v těle měla prázdno. Otevřela jí Ingrid. Stina krčila rame-
ny na všechny její otázky — co měla říct?

„Je tu Anders? A kluci?“

Nejstarší a prostřední už bydleli sami na kolejích, nej-
mladší byl s otcem na kole.

Ingrid na stůl snesla výstřižky z novin, které se týkaly
Stinina případu. Ve složce označené křížem byly zprávy
z černé kroniky o nálezů těla bez hlavy a levé nohy v turi-
stické chatě v Buskerud, dále o objevu končetiny uříznu-
té nad kotníkem, přičemž policie dávala oba případy do
souvislosti. Oběť se jim nikdy nepodařilo identifikovat,
Anders však byl přesvědčen, že šlo o Stinu.

Ingrid mu zpočátku pomáhala s výchovou chlapců,
pak se do sebe zamilovali, ale ona nikdy nevěřila, že Sti-
na byla tak brutálně zavražděna.

„Kdes teda byla?“ ptala se. „S chlapem? V blázcinci?
Řekni.“

Stina řekla, že neřekne.

Pak už čekaly v tichu. První vešel Anders. Měl na sobě
upnutý cyklistický úbor nad kolena, okolo hlavy čelenku,
za pasem láhev s pitím, ale vlastně se jí líbil. Ingrid si ner-
vózně hrála s těžkými náušnicemi a druhou rukou sem
a tam posouvala masitý přívěsek na zlatém řetízku oko-
lo krku. Manžel ani nevypadal překvapeně, jen vyčítal.
„Dala sis načas.“

Nejmladší syn se objevil za Andersovými zády a díval
se na matku. Zatrnulo jí. Tohle je Bobek? S ním jedla ze
společného talíře? Dlouho nemohla přijít na to, co na
jeho tváři vytváří ten pocit disharmonie. Byl už vyšší
než otec, měl teď okolo šestnácti, tmavé vlasy, pravidel-
né rysy, hnědé, velké oči. V něm se před ní zhmotnil čas,
víc než v její zestárlé tváři a prosvítajících šedinách. Bylo
to v pohledu. Jedno jeho oko se na matku dívalo vyčí-
tavě, skoro s nenávistí, druhé zářilo radostí. Jeho výraz
se neproměňoval, na jeho obličej byly přítomny oba na-
jednou. Už napořád.

Podzim

Anders poslal Ingrid zpět a Stina počala čtvrtého syna.

Autorka (nar. 1979) je spisovatelka a scenáristka. Po nedokončeném studiu architektury absolvovala JAMU, obor rozhlasová a televizní dramaturgie a scenáristika. Začínala u rozhlasového dokumentu, později pracovala jako redaktorka časopisu o architektuře. Po hraničních zkušenostech s komerční televizí na jedné straně a s akademickým prostředím na straně druhé se dala na volnou nohu. V současné době pracuje pro veřejnoprávní rozhlas a televizi: připravuje četbu, píše rozhlasové hry, točí dokumentární a publicistické pořady. Povídky píše soustavně.

Hosté v malých kavárnách

Lukáš Ryměš

KOVOVÉ MÍČE

Jsou dny od Moneta
Slova
přihrádky na pistoli a fotoaparát
Prsty na spouštích
rodinné momentky a prostřelené hlavy
na pozadí kvetoucích magnolií
Jsou lidé a jsou spouště
jsou v pouštích lidé
jsou v lidech pouště
etudy a prstoklady
Tak proč jsme se láska dodnes nezabili
o co se to ještě pokoušíme?
Melodie a zvukomalby
na frekvencích jitra hledat správnou vlnu
Dny ve svém kutálení
dny ty trochu zvrhlé kovové míče
Hrát si na tíhu a na létání

HOSTÉ V MALÝCH KAVÁRNÁCH

Všichni jsou zaneprázdnění svými rozhovory
slova prchají z úst v úzkostném spěchu
ruce mávají v malých obláčcích kouře
Tajemství jednoho před druhým
skrývané pod kávovými lžičkami
Chybějící smysl nenalézáný mezi cukřenkami
Marné očekávání posedlost
potřeba lidské blízkosti
hosté v malých kavárnách
poblíž slunce

LIDÉ KTERÍ PÍŠOU BÁSNĚ

Od prvního až k poslednímu uhranutí
k nim budu patřit
K těm kteří celý život čekají
na jediné slovo
na jedinou hrstku posvátných myšlenek

Bože ať jsi kdokoliv
a opijíš se zrovna v jakémkoliv zapadlém koutě
věčnosti
při striptýzu nezletilých planet
požehnej prosím jejich plachostem
úzkostlivým v skrytu
před prvním ranním smilstvem světla a ptačího zpěvu

OKNA DO ULICE

Den znehybněl strnul v půli
 tak jako se půlí čas našich doznání proseb a toužení
 Uvnitř zas všechno hoří
 v plamenech se bortí kulisy dřívějších dějství
 v popelu a troskách slov
 jednou se kdosi pokusí nalézt několik rekvizit
 brýle vyšlé z módy utišující léky s lahví laciného
 koňaku
 a nedopsaný syžet našeho dramatu

Nikdy jsem neměl souhlasit s transfuzí tvé krve
 v té podivné klinice plné šarlatánů
 raději odjet daleko na pobřeží
 z bílých talířů večeřet plátky syrových ryb
 Vrátit se zpět jako mlčenlivý čtenář klasiků

Prázdnem pláží při odlivu
 nechat se dovést k myšlenkám
 na sedm polobohů mléčné dráhy
 Jaká asi byla jejich výchova slunce
 a který z nich mu řekl nikdy nevyhasní?
 Jaký význam měl čas plynoucí ke hrám s tvými řadry
 ode dne kdy v tom stejném městě Hitler hrál kulečnick?

Cesty tam a zpět
 od ženy k ženě podél oblouku oceánské duhy
 o ničem jiném Evropan chorý na mysl
 snad psát ani neumí

Otevři prosím okna do ulice
 dnes se mi špatně dýchá a cítím se malátný

Bretaň, srpen 2010

ZATÍMCO ČTETE TUTO BÁSEŇ

Zatímco čtete tuto báseň
 v těle vám pění a šumí srdce
 nezkrotné a vzpurné
 moře šplíchající na nohy lidí
 co občas vylezou na vysokej most a skočí
 nebo si doma strkaj hlaveň revolveru do úst
 a ti ostatní jen předstíraj statečnost k smrti vyděšení

Zatímco vy čtete tuto báseň
 nespočet rukou a mozků
 ubohých exemplářů lidskosti
 v blázincích
 v bytech s jedinou knihou Holanových veršů
 v ložnicích ožívajících doteků
 ve špinavých kuchyních
 s poslední dávkou milosrdenství
 píšou stovky básní
 tolik podobných té mojí

Lukáš Rymeš (nar. 1984 v Brně) střídavě pobýval v rodném městě a jeho okolí, několik let žil v jesenických horách. Autor s nestálou povahou vystřídal řadu zaměstnání, pokoušel se o soukromou živnost i vysokoškolská studia. Podnikl několik delších cest do zahraničí, „zájem o esoterismus“ ho přivedl k absolvování severní trasy svatojakubské pouti do Santiaga de Compostela. V současné době žije v domovském Brně. Tvorba Lukáše Rymeše se vyznačuje obrazností, která neuniká od reality vlastní existence. Básník se přiznává k samotě, občasně destruktivitě i slabosti a zároveň těmto pocitům dává smysl, činí z nich zdroj sebeironie, poznání a pokory. Schopnost niterné a přitom zobecňující výpovědi tak směřuje nejen k pocitům marnosti, naléhavosti, ale i k hledání smířlivého pochopení smyslu života. -jp-

Hostinec

Z nadílky pro lednový Hostinec si mě získaly básně **Kristýny Montagové** — plné náznaků a zámlk a významuplného ticha. Z úplně opačného konce k básnění přistupuje **Tomáš Herzán**, z jehož rozevlátých, beatnický laděných básní jsem do Hostince zařadil strhující finále pásma „Zdál se mi sen“. V lednovém Hostinci se můžete setkat i s básněmi **Klára Machů**, na nichž mě upoutalo, jak lehce autorka pracuje s eufoniemi a zvukosledy. Někdy se jí touto cestou skutečně zadaří (a výsledek pak stojí za to), jindy méně. Z básní **Tomáše Jirečka** jsem byl zprvu

trochu bezradný, ale nakonec jsem z nich vybral dvě miniatury. Oproti jiným autorovým textům, které na mě působí spíš jako jakési nástřely či poznámky, jsem si z nich totiž odnesl ucelený dojem. Od **Adama Táborského** jsem po jistém váhání do Hostince zařadil báseň „Umělci“. Jiné autorovy texty mě odradily svou lascivitou či banálními pointami. A to je pro leden vše. Plnou verzi Hostince najdete na webových stránkách časopisu *Host*.

Ladislav Zedník

• Tomáš Herzán

Praha

• • •

odcházíme
bez těch epileptiků
oroseni rosou večera
kamarádi se cvičí činkami
a berou kolo
které patří jejich sestrám. ujíždějí za večera
zůstáváme tu s Renatou sami.
je tu pravda ještě Martin, ale ten je takový
pošuk, že se ani nedá počítat. neustále jí zmrzlinu
a nebo má poznámky k nejnovějším škvárům
své myslí
nebo ke škvárům, které mu někdo předhodil.
a tak se s Renatou
bavíme o transportérech, které mají přijet zítra.
prý
transportéry
přijedou zítra
no co se dá dělat
lidstvo bude zase zotročeno, koneckonců,
už začíná
srpen. vlasy ti žloutnou, Renato,

vlasy ti žloutnou.
ale proč? nenech mě vyslovit otázku
a utíkej do kopce, až k výrobně ryb
a vedle přiléhající vodárně a chytárně ryb
a pak doběhni až k prodejně ryb, kde tě nikdy
neuvidím, protože tam žije tvůj otec.

dál jdeme stále podél řeky
motýl je vzácný pták
v ruchu večera tiplice
neschopny ničeho než přírody,
jež je nejkrásnější,
neschopny ničeho než nejkrásnějšího tedy,
krouží, vzlétávají, nohy
do vzduchu ponořené.
A motýli jsou vzácní ptáci.
Martin se strefuje z nudy do toku,
do toku.
každá bytost má nekonečno stran
umocněných jejich konečnem
jsme jak sýpky zrní svázané do uzlíku

• **Kristýna Montagová**

Opava

vi.

některá náledí mají 18 pater
neroztála by ani v přetopeném
objetí kolejí

svatba sestřelených obrazů
jen řeka občas svými rty rozrušila cestu

viii.

klepeš se
ždímání prádla

na šňůře sušíš
vyvařené pytlíčky čaje

odbarvení
vlastními náznaky

něco ti odpřisáhnu

můžeš

ix.

dobrodruh odpočívá
kůže se přelévá s tvými slinami
teď sypat kávu pod jazyk
okna zamlžená — záclona krajkuje

otazníky bez vzduchu

zpívají mufloni
(spolu jsme neviděli žádného)
zastřelili je v postelích při ohýbání
papírových rohů na svatební pozvánce

x.

vypadalo to jako
snubní prstýnek

když otevřela víčko
a pochytila čas

děkuji (pochybovala)
nemohu odpovědět hned

xi.

listí je plaché
a plachty na špičkách

odpočívají rozkroky
větví na zimu

střídám své oblohy
v domečku z peřin

• **Klára Machů**

Šenov u Nového Jičína

jako orákulum nul
dát skrytý význam dnům
jako orákulum mluv
dej nový význam slovům
a v nich pluj

a za koho mne máte vy?
nekonečné, dlouhé dny
tvary sestrojené z prázdnoty
bloudící, zmatené počátky
mých konců

jdou dny
do nekonečna
čeho se ještě dočkám?

a koho plaší smrt?

hostinec

• Tomáš Jireček

Pardubice

DOPROVÁZENÍ

Zapomeň už na mé dlaně
Byly ti propůjčeny
Jen na tu chvíli
Kdy byl křižován Ježíš

Abys na to nebyl tak sám

ZA PROSKLENÝMI DVEŘMI

Sledovala stínohru
Němých pohybů
Ucítila pach strávené
Paštiky a chlastu
Chtělo se jí
Zvrátit
Děj

• Adam Tábořský

Brno

UMĚLCI

není důležitý zúčastnit se
důležitý je vyhrát
vůbec není důležitý vyhrát
důležitý je umět prohrát
vůbec není důležitý umět prohrát
důležitý je být důležitý
když se otázel
udělala ses?
no jo už to ani nepočítám
ukončil kytarové sólo
trsátko si opět vrazil do jizvy od slepáku
lehl si vedle ní a usnul
oblékla se
vzala kabát z věšáku
a zabouchla dveře

poezie, próza, eseje, kulturní publicistika, rozhovory s básníky, spisovateli, literárními kritiky, překladateli, vědci, výtvarníky, literární kritika, literární historie, divadlo, film, filozofie, ročně 270 recenzí nejpozoruhodnějších knih z české nakladatelské produkce

Vydává Klub přátel Tvaru, Na Florenci 3, Praha 1, 110 00, telefon 234 612 399, 234 612 398, e-mail tvar@ucl.cas.cz

www.revuepandora.cz
kulturně-literární revue

PANDORA,

Kde jiní končí, my pokračujeme

dosud vydaná čísla:

PAMĚŤ (24-25/2012), DĚTSTVÍ (22-23/2011),
ČESKO-FRANCOUZSKÉ PŘECHÁZENÍ (21/2010),
FILMOVÁ ADAPTACE (20/2010), MĚSTO (19/2009),
LAST - LUST - LÁSKA (18/2009),
VŠEDNOST (16-17/2008), VYPRÁVĚNÍ (15/2007),
EXPERIMENT (14/2007), TICHŮ (13/2006),
HRA (12/2006) a další

distribuce:

Kosmas | www.kosmas.cz

Pandora | www.revuepandora.cz | sekce „objednávky“

vydává: Nad Labem, občanské sdružení

97771211993009

